

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur

Diplomová práce

Expresivita v současné publicistice

Vypracovala: Bc. Zuzana Soukupová
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

České Budějovice 2016

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala **doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc.**, za cenné rady, připomínky a ochotnou pomoc při psaní této práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Lomnice nad Lužnicí, dne 20. dubna 2016.

.....
Bc. Zuzana Soukupová

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá výskytem expresivity v současných žurnalistických textech, konkrétně v seriózním deníku Mladá fronta DNES a bulvárním deníku Blesk. Cílem této práce je zjistit, jaké expresivní prostředky a v jaké míře se v obou denících vyskytují, a současně poukázat na to, že z hlediska užívání expresivních prostředků dochází k přibližování těchto dvou periodik. Práce je rozdělena do dvou částí. První část je zaměřena teoreticky a zabývá se teoretickými poznatky, jež se týkají dané problematiky. Hlavní pozornost je věnována části praktické. Jedná se o analýzu expresivních prostředků vybraných textů na úrovni všech jazykových rovin. Práce se také okrajově zabývá tematickou a grafickou stránkou uvedených tiskovin a rozsahem jejich komunikátů.

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the application of expressivity in contemporary journalistic texts, concretely in the daily broadsheet Mladá fronta DNES and the tabloid Blesk. The aim is to identify the means of expressivity and find out to what extent they occur in the above mentioned dailies. At the same time we want to point out that by using means of expressivity there is a similarity between the two dailies. The thesis is divided into two parts. The first part is theoretical and deals with the theoretical knowledge which relates to the issue. The main attention is given to the practical part. It is the analysis of means of expressivity of selected texts at all language levels. The thesis also follows up the thematic and graphical aspect of the two dailies and the extent of their texts.

OBSAH

ÚVOD	9
1. TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Expresivita	11
1.1.1 Vymezení expresivity v odborné literatuře	11
1.1.2 Dělení slovní expresivity	13
1.1.2.1 Dělení expresivity dle J. Zimy	14
1.1.2.2 Dělení expresivity dle J. V. Bečky	16
1.1.2.3 Dělení expresivity dle kvality příznaku	17
1.2. Žurnalistika	18
1.2.1 Vymezení žurnalistiky	18
1.2.2 Zpravodajství a publicistika v žurnalistice	19
1.2.2.1 Zpravodajství	20
1.2.2.1.1 Zpráva	20
1.2.2.1.2 Seriózní vs. bulvární zpravodajství	21
1.2.2.2 Publicistika	23
1.2.3 Žurnalistické titulky	24
1.2.3.1 Funkce titulků	24
1.2.3.2 Klasifikace titulků	25
1.2.3.3 Zpravodajské titulky	26
1.2.3.4 Publicistické titulky	27
1.2.4 Expresivita v žurnalistice	28
2. PRAKTICKÁ ČÁST	30
2.1. Analyzovaný materiál	30
2.2 Expresivita v rovině hláskoslovné	32
2.2.1 Hláskové změny	32
2.2.2 Iterace hlásek	36
2.2.3 Figury vzniklé hromaděním hlásek	37
2.3 Expresivita v rovině tvaroslovné	39
2.3.1 Podstatná jména	39
2.3.2 Přídavná jména	41
2.3.3 Zájmena	42
2.3.4 Číslovky	43

2.3.5 Slovesa	43
2.3.6 Částice.....	46
2.3.7 Citoslovce.....	47
2.4 Expresivita v rovině lexikální	49
2.4.1 Expresivita inherentní, adherentní a kontextová	49
2.4.1.1 Expresivita inherentní	49
2.4.1.2 Expresivita adherentní.....	52
2.4.1.3 Expresivita kontextová.....	53
2.4.2 Slova s pozitivním a negativním expresivním příznakem	55
2.4.3 Nepřímá obrazná pojmenování	57
2.4.3.1 Metafora	58
2.4.3.2 Přirovnání	60
2.4.3.3 Personifikace.....	62
2.4.3.4 Perifráze.....	63
2.4.3.5 Katachréze	64
2.4.3.6 Synekdocha.....	64
2.4.3.7 Tažená metafora.....	65
2.4.3.8 Hyperbola	68
2.4.3.9 Ironie	69
2.4.4 Frazeologická spojení	70
2.4.4.1 Frazémy větné a nevětné	71
2.4.4.2 Frazémy dle původu.....	72
2.4.4.3 Frazémy a jejich inovace	74
2.4.4.4 Aluze	77
2.4.5 Slovní zásoba vymezená teritoriálně a sociálně	78
2.4.6 Zkrácené výrazy	81
2.4.7 Slovní zásoba vymezená časovou platností	83
2.4.8 Slova přejatá.....	85
2.4.9 Slovní hříčky a bonmoty, projevy jazykové hry	86
2.5 Expresivita v rovině syntaktické.....	88
2.5.1 Věty citové	88
2.5.2 Řečnická otázka a řečnická odpověď	90
2.5.3 Expresivní syntaktické konstrukce	92
2.5.3.1 Parcelace a předsouvání	93

2.5.3.2 Apoziopce a přerušovaná výpověď	96
2.5.3.3 Elipsa	97
2.5.3.4 Nesystémové expresivní syntaktické konstrukce.....	98
2.5.4 Expresivita v rovině aktuálního větného členění	98
2.5.4.1 Subjektivní slovosled	99
2.5.4.2 Opakování částí výpovědi	100
2.6 Tematická a grafická stránka analyzovaných deníků, rozsah komunikátů	101
2.6.1 Téma	101
2.6.2 Grafická stránka	102
2.6.3 Rozsah komunikátů	103
ZÁVĚR	105
BIBLIOGRAFIE	108

ÚVOD

V životě dnešní společnosti hrají masmédiá a noviny jakožto jejich druh velmi důležitou roli. Slouží ke zprostředkování nejrůznějších zpráv a informací, zejména politických, hospodářských, kulturních a sportovních, zároveň však představují sílu schopnou změnit obsah lidského myšlení, doplnit vzdělání a všeobecně kultivovat společnost¹. Znamenají to samé, co pro člověka oči: ukazují společnosti cestu, po které se ubírá².

Žurnalistický styl jako stylová podoba komunikace, jež zprostředkovávají masmédiá, je velmi proměnlivý a dynamický. Více než jiné funkční styly je spjat se společenskými změnami, což se také odráží ve volbě jazykových prostředků, které se jeví jako dobově proměnné. Základem jazyka žurnalistických textů je neutrální spisovný jazyk. Specifický rys žurnalistické komunikace a její základní funkci persvazivní však pomáhají dotvářet i prostředky nespisovné. Současně se objevují prostředky hovorové, knižní, citově neutrální i citově zabarvené - emocionální, expresivní, slova přejatá, prostředky automatizované a aktualizované, aktualizující³.

Žurnalisté jsou si při tvorbě článku velmi dobře vědomi toho, že pomocí určitých jazykových prostředků mohou u čtenáře vyvolat zájem, ohlas, kladné či záporné emoce, získat čtenářovu pozornost a udržet si ji. K tomuto účelu pak mohou sloužit prostředky expresivní. Právě expresivní jazykové prostředky a jejich výskyt v denním tisku jsou předmětem analýzy této diplomové práce. Pro své zkoumání jsme si záměrně zvolili dva odlišné deníky, a to bulvární deník Blesk a deník Mladá fronta DNES, jenž se prezentuje jako tzv. seriózní. Klademe si za cíl zjistit, jaké expresivní prostředky autoři ve snaze zapůsobit na čtenáře a případně jej ovlivnit v těchto periodikách užívají a v jakém rozsahu. S expresivními prostředky pracuje zejména tisk bulvární. Naši analýzou však chceme ukázat, že i v tzv. seriózních novinách se expresivní prostředky objevují, a to v nemalé míře. V současné době se stále více hovoří o přibližování, přizpůsobování se seriózního formátu bulvárnímu. Silný konkurenční boj, snaha zaujmout čtenáře a udržet si jeho pozornost vede k tomu, že se autoři uchylují k různým inovativním obměnám, k nimž můžeme zařadit i vyjadřování expresivní. Právě užívání

¹ OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1899-9. S. 10.

² BARTOŠEK, Jaroslav. Jazyk žurnalistiky. In: DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42-67. ISBN 80-200-0617-6. S. 42.

³ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 185-186.

expresivních prostředků pak můžeme považovat za jeden z faktorů, jimiž se oba deníky přibližují.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. První, teoretická část je tvořena výkladem, v němž vycházíme z již publikované odborné literatury. Zabýváme se vymezením expresivity v odborné literatuře, pojetím expresivity dle J. Zimy a J. Bečky a jejich následným srovnáním, a rovněž rozdělením expresivity dle kvality expresivního příznaku. Nahlížíme také pod pojem žurnalistika a pojednáváme o dvou jejích odvětvích: zpravodajství a publicistice. Poukazujeme rovněž na hlavní rozdíly mezi zpravodajstvím bulvárním a tzv. seriózním. Pozornost věnujeme i titulcům, jejich funkci a druhům, jelikož i titulky jsou předmětem naší analýzy. V poslední kapitole teoretické části pojednáváme o expresivních prostředcích v žurnalistických textech, a to podle toho, jak jsou dosud definovány v odborné literatuře.

Druhá část je praktická a tvoří ji rozbor námi nashromážděného materiálu, tedy jednotlivých vydání deníků Blesk a Mladé fronty DNES z vybraného období. Zaměřujeme se na zjišťování přítomnosti expresivních prostředků v celých textech, tedy jak v titulcích, tak v celých článcích, a tyto prostředky analyzujeme v rámci všech jazykových rovin - hláskosloví, tvarosloví, slovní zásoby a skladby. Při zkoumání těchto jevů jsou nám oporou příslušné české slovníky a různé odborné publikace, které se těmito jazykovými rovinami zabývají. Okrajově se věnujeme také tematické a grafické stránce zkoumaných periodik a rozsahu komunikátů v nich publikovaných, přičemž naším cílem je z těchto hledisek upozornit na hlavní rozdíly v obou denících.

Práce je ukončena závěrečným shrnutím a seznamem použité literatury.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Expresivita

1.1.1 Vymezení expresivity v odborné literatuře

Slovo *expresivita* má svůj původ v latinském slově „expressio“, což znamená „výraz“. V lingvistice je expresivita definována Novým akademickým slovníkem cizích slov jako „citový vztah mluvčího vyjádřený různými jazykovými prostředky“⁴. Dále jsou zde v souvislosti s expresivitou uvedeny pojmy jako *citové zabarvení*, *expresivnost*. Podle ESC⁵ je expresivita chápána jako „pragmatická složka významu příslušného výrazového prostředku, daná postojem mluvčího; u konkrétních výrazových prostředků se může mluvit o existenci expresivního příznaku“. (expresivní příznaky viz dále). Podobně vymezuje expresivitu i E. Lotko⁶ jako „pragmatickou složku významu lexému nebo jeho výskytu ... je dána jako různě silný projev afektivního a volního vztahu mluvčího, nebo vyplývá z užití, které se v kontextu chápe jako neobvyklé ...“. Expresivita se projevuje v jazykové výstavbě výpovědi výběrem a organizací výrazových prostředků⁷. Porovnáme-li výše uvedené definice, můžeme konstatovat, že se výklady slova expresivita víceméně shodují. Z výše uvedeného také vyplývá, že expresivita souvisí do značné míry se subjektivitou. U každého z nás pocity, emoce a asociace vyvolává něco jiného a v odlišné míře, tudíž je hodnocení expresivity do značené míry subjektivní záležitostí. *Expresiva* jsou potom dle ESC⁸ definována jako lexikální výrazové prostředky, které kromě složky pojmové (věcné, nociónální, kognitivní) obsahují i pragmatickou významovou složku vyjadřující citový, hodnotící a volní vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti. Expresivita je tedy složkou významu daného pojmenování.

Protikladem expresivity je *nociónálnost*, jinými slovy věcnost či pojmovost. Nociónální výrazy jsou tedy bez expresivity, jsou expresivně neutrální. Takovéto

⁴ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1351-4. S. 227.

⁵ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 131.

⁶ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0720-5. S. 34.

⁷ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 107.

⁸ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 131.

výrazy postrádají pragmatickou složku a obsahují pouze složku pojmovou⁹. Vyjadřují jen to nutné k objektivní komunikaci věcného a logického obsahu. Avšak právě pojmová složka tvoří základ výrazu expresivního, od slova se fyzicky oddělit nedá. Mistrík¹⁰ uvádí, že „*expresívny výraz sa skláda z nociónálnej zložky plus expresívneho apendixu, dodatku alebo vícerých apendixov*“. Z toho vyplývá, že pokud chceme nějaké slovo označit za expresivní, musí platit, že v jazyce existuje i neutrální člen dvojice vyjadřující tentýž nociónální obsah bez expresivního příznaku. Nociónální a expresivní dvojice pojmenování tedy tvoří částečná synonyma.

V této souvislosti je vhodné zmínit také rozdíl mezi nepříznačnými a příznačnými výrazovými prostředky. Za neutrální (nepříznačové) bývají pokládány výrazy spisovné, frekventované, stylově a dobově nezabarvené a neexpresivní. Využití takovýchto prostředků je v textech univerzální. Ostatní výrazy jsou považovány za příznačové, a to na základě příslušnosti k jednotlivým útvarům či poloútvaram národního jazyka, expresivity, spojení s některým typem stylů apod.¹¹. Expresivita je tedy jedním ze stylistických příznaků, které mohou charakterizovat jazykový prostředek. Ovšem je nutné poznamenat, že ne všechno, co je stylisticky příznačové, je i expresivní. Výrazy příznačové mají v textech omezené využití. Mohou patřit do stylové vrstvy určitých typů textu (např. termíny do odborné komunikace) a v nich je pak jejich užití automatizované. Pokud jsou však zapojeny v nových souvislostech, stávají se prostředky aktualizace.

S pojmem expresivita úzce souvisí pojem **emocionálnost**. Ta se ale obvykle vztahuje pouze k vyjádření kladných či záporných emocí¹². Mistrík¹³ uvádí, že emoce jsou city a emocionálnost je citové zabarvení vyjadřovacího prostředku. Sice platí pravidlo, že vše, co je emocionální, je současně i expresivní, avšak ne všechno expresivní je zároveň i emocionální. Emocionálnost je tudíž užší pojem než expresivita.

Vlastní oblastí expresivity - především oblastí jejího vznikání - není ovšem vždy jazyk psaný, ale také jazyk mluvený, a to především spontánní projevy mluvené. Zejména v této oblasti se objevuje tendence vytvářet nové expresivní významy slov,

⁹ ČECHOVÁ, Marie, Jan CHLOUPEK, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-00-3. S. 138.

¹⁰ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN80-08-02529-8. S. 81.

¹¹ ČECHOVÁ, Marie, Jan CHLOUPEK, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-00-3. S. 139.

¹² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 131.

¹³ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN80-08-02529-8. S. 80.

příp. i nová slova. Ať už se jedná o komunikaci psanou či mluvenou, užití expresivních výrazů místo výrazů stylisticky neutrálních souvisí se snahou pisatele/mluvčího zapůsobit na čtenáře/posluchače - přesvědčit, získat, upoutat jej a udržet si jeho pozornost¹⁴. Podle Bečky¹⁵ „*expresivita umocňuje působení slova*“.

Minářová¹⁶ uvádí, že z hlediska stylistického mohou expresivní prostředky v komunikaci plnit rozmanité funkce. Slouží k oživení, ozvláštnění projevu a upoutání pozornosti. Mohou vyjadřovat citový přístup autora ke sdělované skutečnosti a v komunikaci mohou být dokladem hodnotících postojů autora, a to jak kladných, tak záporných. Dále uvádí, že expresivita se běžně vyskytuje ve stylu hovorovém, uměleckém a esejistickém. Funkčně jí lze užít v některých útvarech žurnalistiky (fejton, reportáž aj.) a v některých řečnických projevech.

Expresivita jako jazykový jev prostupuje všemi oblastmi jazyka a není tedy pouze záležitostí lexikální. Speciální prostředky k vyjádření expresivity nabízejí všechny základní jazykové roviny, tedy i oblast hláskosloví, tvarosloví a skladby¹⁷. O jaké prostředky se v rámci těchto jazykových rovin jedná, budeme zkoumat v analytické části této práce.

1.1.2 Dělení slovní expresivity

Expresivitě slova se již věnovala řada autorů, a to jak v české, tak v zahraniční lingvistické literatuře. Z českých autorů to byl např. A. Ziskal, V. Machek nebo J. V. Bečka. Ze zahraničních autorů je významný Ch. Bally, jehož dílo se stalo východiskem pro řadu dalších prací jak po stránce teoretické, tak praktické aplikace teoretických poznatků. V naší práci budeme vycházet z kategorizace expresivity J. Zimou, o jehož studii se v českém prostředí opírají další jazykovědci. Proto se také jeho pojetí v následující části budeme věnovat podrobněji. Je třeba poznamenat, že Zimovo dělení slovní expresivity nepřijali zdaleka všichni lingvisté. Terminologie v této oblasti zůstává tedy stále značně rozkolísaná. Z autorů, kteří se k Zimově pojetí expresivity hlásí, můžeme jmenovat např. kolektiv autorů Příruční mluvnice češtiny, ačkoliv pojmy

¹⁴ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. S. 9.

¹⁵ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 57.

¹⁶ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 54.

¹⁷ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. S. 5.; a KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 132.

inherentní, adherentní a kontextová nepoužívají. Se Zimovým pojetím expresivity pracují a odkazují na něj některé stylistiky, z nichž můžeme zmínit např. Současnou stylistiku¹⁸, Úvod do české stylistiky¹⁹ či Stylistiku pro žurnalisty²⁰. Nemůžeme opomenout významného českého lingvistu J. V. Bečku, který se svým rozdělením expresivity Zimovi přibližuje, avšak Zimovu terminologii nepřijímá a v řadě aspektů se s ním rozchází. Pojetí obou autorů si přiblížíme v následujících dvou podkapitolách a pokusíme se i o jejich srovnání.

1.1.2.1 Dělení expresivity dle J. Zimy²¹

J. Zima rozlišuje tři typy slovní expresivity. Prvním typem je *expresivita inherentní*, která je zpravidla poznatelná již jazykovým povědomím, bez zasazení do kontextu. U slov s inherentní expresivitou je expresivnost neoddělitelnou součástí jejich významu. Slova s inherentní expresivitou charakterizuje společný znak nápadnosti v jazykovém systému. Ten se může projevat v oblasti fonetické (např. fňukat, cmrndat, ochechule) i ve způsobu tvoření slov, a to jak v oblasti odvozování (např. bucloušek, babizna, vrabčisko), tak v oblasti skládání (např. arcilotr, utřinos, velectěný). Inherentní expresivitu získávají slova také změnou kategorie neživotnosti v životnost (např. vzteklina, vychrtlina, fintidlo), reduplikací (např. malilický, prapraobyčejný, divnodivný) a významovou změnou slovtvorného typu (např. rošťárna, všivárna). Do této skupiny slov patří rovněž expresivita substantivních deminutiv (např. kostýlek, pilka, hnízdečko). Všechna tato slova jsou výrazy lexikální expresivity, tzn. že expresivní příznak je součástí jejich významu. Pro tyto lexémy je zároveň charakteristické, že mají v jazyce svůj synonymický neutrální ekvivalent. Nápadností v systému jazyka se vyznačují i citoslovce a onomatopoické výrazy. Zima však za typická expresiva považuje pouze citoslovce subjektivní, impulzivní (např. ach, ouvej) i imperativní (např. haló, hybaj). Citoslovce objektivní (onomatopoická, zvukomalebná) a zvukomalebné výrazy autor hodnotí jako lexikálně neexpresivní (např. cink, cinkat). Tento názor opírá hlavně o skutečnost, že k těmto výrazům nepřislouží příslušná synonyma, která by vytvářela neutrální pozadí k jejich expresivitě. Přiznává však, že

¹⁸ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹⁹ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3.

²⁰ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4.

²¹ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. S. 5-108.

jsou to slova nápadná svým hláskovým skladem, proto u nich nakonec připouští expresivitu v nejširším slova smyslu (ale nikoli expresivitu lexikální).

V jazykovém systému jsou však i slova, která jsou ve svém základním významu neexpresivní (neutrální, věcná), ale po zasazení do určitého kontextu expresivní znaky mohou nabýt. Přitom je důležité, že se nový význam, doplněný o expresivní složku, lexikalizuje. Dochází k významovému větvení slova, které má pak vedle svého významu neutrálního (věcného) i další význam nebo významy expresivní. Tato expresivita, která je patrná až z určujícího kontextu, se nazývá **expresivita adherentní**. Vzniká záměnou pojmenování z různých okruhů skutečnosti: jedná se o přesuny pojmenování uvnitř oblasti jevů lidského života (např. mládě - nezkušená osoba, krást - dosahovat nemírného zisku), pojmenování skutečností z oblastí lidského života výrazy z okruhu života živočišného (např. zasyčet - ostře pronést, zmije - zlý člověk), přesuny pojmenování z oblasti živočišstva, rostlin a přírodních jevů do jiných oblastí (např. lokomotiva funěla, vyklubal se z toho zápal plic), záměny pojmenování mezi oblastí neživé hmoty a oblastí života (např. balík - venkovan, motor hekal). U adherentně expresivních výrazů lze sledovat dva aspekty: intenzifikaci a konkretizaci. Intenzifikace spočívá v tom, že neutrální skutečnost označíme pojmenováním se znaky nadměrnosti (např. přicházet - valit se). Konkretizace je proces, kdy obecnější představu vyjádříme výrazem speciálnějším (např. hubený člověk - sirka, kostlivec).

Třetím typem expresivity je, dle Zimy, **expresivita kontextová**. Jak už vyplývá ze samotného názvu, jedná se o expresivitu, která je závislá na kontextu. Kontextová expresivita je záležitostí konkrétních promluv, nikoli slovní zásoby. Spočívá v tom, že slovo může působit expresivně, aniž by se změnil jeho význam. Expresivitu získává tím, že se svým vrstevním určením obvykle nápadně odlišuje od svého jazykového okolí. Zima se v této souvislosti zmiňuje hlavně o expresivitě způsobené interferencí dvou různých stylistických vrstev. Základním rysem tohoto typu expresivity je výrazná rozdílnost prvků, z nichž se expresivní vyjádření skládá. Tato rozdílnost působí ve vědomí čtenáře nápadnost. (např. použití obchodní terminologie ve stylistické vrstvě hovorové v díle Cesta na sever od K. Čapka: celé Dánsko je uděláno z netto obzoru beze srážky)²². Příruční mluvnice češtiny²³ uvádí, že tento druh expresivity vzniká jako

²² ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. S. 5-108.

²³ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 95.

následek zařazení slov do stylově (viz Zimovo pojetí), ale i citově či jinak odlišného kontextu.

Zatímco první dva typy expresivity jsou záležitostí slovní zásoby, expresivita kontextová zůstává omezena jen na daný konkrétní projev. Z toho vyplývá, že první dva typy expresivity se mohou zkoumat jak z hlediska lexikálního, tak stylistického, ovšem třetí typ pouze z hlediska stylistického²⁴.

1.1.2.2 Dělení expresivity dle J. V. Bečky

Pro porovnání se Zimovým rozdělením expresivity uveďme i dělení Bečkovo. J. V. Bečka pojednává o čtyřech druzích expresivity. Rozlišuje *expresivitu citovou* (emocionální), kterou mají prostředky vyjadřující citový vztah k označované skutečnosti. Dále *expresivitu apelovou* (výzovou), jejímiž nositeli jsou prostředky vyjadřující volní vztah k označované skutečnosti. Další, *zvukovou expresivitu* mají taková slova, která jsou nápadná ve svém znění. Jako poslední autor zmiňuje *expresivitu výrazovou*, která je dána neobvyklostí a nápadností ve způsobu užití slova²⁵. Podle Bečky se tedy i lexikálně neexpresivní slova mohou stát v aktuálním užití slovy expresivními.

Zmiňme nyní tedy některé aspekty, v nichž se oba lingvisté shodují i rozcházejí. Bečka popisuje skutečnost, že se expresivita druzí k významu slova nebo k jeho znění, příp. se pojí s obojím. Tímto zjištěním se Bečka shoduje s pojetím expresivity J. Zimy a jeho dělením na expresivitu adherentní (pojí se s významem slova) a inherentní (pojí se se zvukovou stránkou či hláskovou podobou slov). Bečka se se Zimou však rozchází v pojetí citoslovcí. Zatímco Bečka považuje citoslovce (emocionální, apelové i zvukomalebné) a slova od nich odvozená jako typické představitele expresivních slov, Zima ve své studii považuje za lexikálně expresivní pouze citoslovce subjektivní (impulzivní i imperativní). Citoslovce objektivní a slova od nich odvozená pak Zima považuje jako výrazy bez znaků lexikální expresivity. Takového prostředky hodnotí pouze jako nápadné v systému jazyka. Dále se Bečka zmiňuje o tom, že citová expresivita může být naznačena nebo zesílena prostředky slovo tvornými (např. miláček, Věruška, křikloun) nebo může vzniknout posunem významu (např. tlama). Z toho můžeme usoudit, že do Bečkovy expresivity citové spadají Zimovy prostředky inherentní expresivity (utvořené slovo tvornými prostředky) i adherentní (vzniklé

²⁴ JELÍNEK, Milan. Lexikologická a stylistická studie o expresivitě slova. *Naše řeč*. 1963, 46(2), 87-88.

²⁵ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 57-58.

posunem významu). V souvislosti s expresivitou apelovou Bečka hovoří o tom, že ji mají jen apelová citoslovce. Významová slova dle něho apelovou expresivitu postrádají a dostávají ji až v rámci větného užití ve větách apelových, přičemž je důležitá intonace a modulace hlasu. Zima v rámci svého rozdělení nepřikládá takovou důležitost intonaci, modulaci hlasu apod.

Na závěr je třeba říci, že zatímco J. Zima nabízí čistě lingvistický pohled na expresivitu, J. Bečka se expresivitou zabývá z komplexnějšího hlediska, kdy zohledňuje různé faktory ovlivňující vznik expresivity jako je např. citové rozpoložení mluvčího, intonační prostředky, zabarvení a modulace hlasu apod.

1.1.2.3 Dělení expresivity dle kvality příznaku

Expresivní prostředky jsou konkurencí prostředkům neutrálním. Jak jsme již uvedli výše, za expresivní se považují takové prostředky, u nichž je vedle pojmové složky přítomná i složka pragmatická, která vyjadřuje nějaký citový postoj mluvčího, a to kladný nebo záporný. Nejedná se však o citové postoje individuální, ale kolektivní. „*V celkovém významu jazykového prostředku se pak obecný citový postoj k pojmovému obsahu jeví jako expresivní příznak.*“²⁶. Příruční mluvnice češtiny rozlišuje expresivní příznaky kladné a záporné.

Mezi **kladné** expresivní příznaky patří:

- příznak shovívavý (např. udělat chybu - klopýtnout)
- příznak eufemistický (např. zemřít - zesnout - odejít na věčnost)
- příznak libostní (např. pít víno - vínečko)
- příznak mazlivý (např. ovce - beruška)
- příznak žertovný (např. jít spát - jít do hajan)

Mezi **záporné** expresivní příznaky patří:

- příznak hanlivý nebo pejorativní (např. osobní vlak - courák)
- příznak vulgarizační (např. noha - hnát)
- řadíme sem také vrstvu nadávek (např. nemotorný člověk - slon) a kleteb (např. sakra)

²⁶ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 774-775.

Příslušnost daného lexému k určitému typu expresivity, stejně jako přítomnost expresivního příznaku, však není nic stálého a neměnného. Expresiva mohou časem a častým užíváním svou expresivitu ztrácet a postupně se začít neutralizovat. Příkladem mohou být výrazy jako *husita*, *psohlavec* nebo *legionář*, které v době svého vzniku měly hanlivé zabarvení a neutrálními se staly teprve s odstupem času²⁷.

1.2. Žurnalistika

1.2.1 Vymezení žurnalistiky

Žurnalistika představuje nesmírně široký pojem. Lze ji vymezit jako činnost v masových médiích (zvláště v novinách, časopisech, rozhlasu, televizi apod.), novinářskou činnost nebo obor zabývající se touto činností. Jindy se tímto termínem rozumí pouze denní tisk, noviny, příslušná zpravodajství²⁸. Bartošek²⁹ chápe žurnalistiku jako činnost zaměřenou na „*sbírání, úpravu a distribuci zpráv, příslušných komentářů a dalších charakteristických materiálů (sdělení) prostřednictvím masmédií.*“ Dle Encyklopedie praktické žurnalistiky³⁰ je žurnalistika charakterizována jako „*novinářské povolání i produkty této činnosti, které informují o aktuálním dění ve společnosti a názorech na toto dění.*“ Žurnalistické komunikáty mohou plnit kromě funkce **informativní** také funkci získávací, přesvědčovací a ovlivňovací, tedy funkci komplexně **persvazivní**.

Masmédia se dělí na tištěná (hlavně noviny a časopisy) a elektronická (zejména rozhlas a televize). Rozlišujeme pak žurnalistiku mluvenou a psanou. Psanou část žurnalistiky představuje denní a periodický tisk. Mluvenou podobu naopak mají pravidelná rozhlasová a televizní zpravodajství, komentáře, besedy k aktuálním událostem a jiné tematicky zaměřené masmediální pořady³¹. Předmětem našeho zkoumání budou pouze tištěná masmédia, konkrétně deníky MF Dnes a Blesk.

²⁷ NĚMEC, Igor. Od nelichotivého pojmenování k čestnému názvu. *Naše řeč*. 1997, **80**(3), 113-115.

²⁸ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. S. 162.; a ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 978-80-7106-961-4. S. 244.

²⁹ BARTOŠEK, Jaroslav. Jazyk žurnalistiky. In: DANĚŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42-67. ISBN 80-200-0617-6. S. 42.

³⁰ HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-76-1. S. 218.

³¹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. S. 161-163 a 177-178.

1.2.2 Zpravodajství a publicistika v žurnalistice

Podle Bartoška³² má žurnalistika dva stěžejní pilíře: *zpravodajství* a *publicistiku*. Zatímco úkolem zpravodajských textů je informovat o aktuálních událostech, texty publicistické slouží kromě toho k hodnocení, přesvědčování a ovlivňování. Zjednodušeně by se vztah mezi zpravodajstvím a publicistikou dal popsat jako vztah mezi faktem a názorem na něj³³. Žurnalistika je v tomto pojetí chápána jako nadřazený termín pro pojmy zpravodajství a publicistika.

Je však třeba upozornit na terminologickou rozkolísanost v této oblasti. V žurnalistické teorii a praxi je termín a pojem „publicistika“ podřízen pojmenování „žurnalistika“, a vyjadřuje tak tedy jedno její odvětví (společně se zpravodajstvím). V tomto pojetí se pak chápe „žurnalistický styl“ jako nadřazené a zobecněné pojmenování pro stylové ztvárnění všech žurnalistických textů. Představuje nadřazený pojem pro tyto dílčí funkční styly: zpravodajský styl a publicistický styl (analytický a beletristický). Naproti tomu jazykovědci za publicistiku pokládají mezilidskou komunikaci, jež informuje o aktuálních společenských a politických událostech a komentuje je, tedy žurnalistiku vcelku³⁴. Jako nadřazené pojmenování pak nacházíme „publicistický styl“ pro následující dílčí funkční styly: zpravodajský styl, publicistický styl v užším smyslu (analytický styl) a publicistický styl beletristický. Na základě dichotomie formy se pak hovoří o publicistice psané a mluvené, přičemž styl textů psaných lze v tomto pojetí označit za styl žurnalistický (či novinářský)³⁵.

V naší práci budeme nadále vycházet z Bartoškovy pojetí žurnalistiky a ve shodě s terminologií uvedenou ve Stylistice pro žurnalisty budeme termín „žurnalistický styl“ chápat jako abstrahující a nadřazené označení stylu masmediální komunikace. Termíny styl zpravodajský a styl publicistický (analytický a beletristický) budeme pak pojímat jako podřazené.

³² BARTOŠEK, Jaroslav. Jazyk žurnalistiky. In: DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42-67. ISBN 80-200-0617-6. S. 42.

³³ OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1899-9. S. 13.

³⁴ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 65.

³⁵ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 978-80-7106-961-4. S. 244-246.

1.2.2.1 Zpravodajství

Zpravodajství je označením vědomé novinářské činnosti a zároveň i konkrétním, viditelným i slyšitelným produktem této činnosti, jež se manifestuje v obsahu novin, časopisů, rozhlasu, televize a tzv. nových médií. Má především funkci informační a definiční. Stojí na informacích a faktech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, vybírá, interpretuje a předává prostřednictvím médií recipientům. Zprostředkovává rozmanité a společensky podstatné informace, které odrážejí myšlenkovou pluralitu společnosti a slouží k utváření vlastních názorů a stanovisek.

Zpravodajství by mělo být přesné, vyvážené, nepředpojaté a poctivé při výběru, zpracování i prezentaci informací, dále ověřené minimálně ze dvou na sobě nezávislých zdrojů, nestranné, aktuální, včasné, jasné a srozumitelné. Zpravodajské komunikáty by na rozdíl od publicistiky neměly obsahovat novinářův názor, ale pouze tlumočit fakta. Z tohoto hlediska zpravodajství představuje komunikaci neosobní³⁶.

Autoři zpravodajských textů se snaží podat informace objektivní, tedy nezaujaté, nezkreslené a úplné, čemuž také odpovídá i výběr výrazových prostředků. Převažuje jejich nocialita a spíše než užitý jazykový materiál a aktualizace vyjádření upoutává pozornost čtenáře novost tématu, jeho neotřelost a překvapivost, někdy atraktivita. Jazykový materiál tvoří neutrální prostředky spisovného jazyka a prostředky stylově příznakové - žurnalistické. Jsou využívány všechny typické prostředky automatizace sdělení, typická je také modelovost vyjádření a stereotypnost výrazových prostředků³⁷.

1.2.2.1.1 Zpráva

Zpráva jako historicky nestarší žurnalistický útvar představuje základní kámen zpravodajství a je nepostradatelnou součástí informační bloků v jakémkoli médiu. Podává aktuální, nové informace o tom, co se stalo nebo nestalo, stane nebo nestane, nebo o změně nějakého stavu. Fakta, děje nebo myšlenky pouze zaznamenává, sumarizuje, ale nekomentuje je, nepodrobuje je analýze a ani nehledá příčiny a důsledky.

Žurnalisté jsou omezeni časem, v psaných textech jsou omezeni i délkou zpráv. Tíhnou proto k určité modelovosti, užívají stereotypních postupů a ustálených forem sdělení. Z hlediska tematické (obsahové) stránky by zpráva měla odpovídat na základní

³⁶ OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1899-9. S. 19-20.

³⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. S. 172-173.

otázky *kdo, co, kde, kdy* a u delších zpráv *jak a proč*³⁸. Specifikem je tematicko-kompoziční výstavba psaných zpráv mající podobu tzv. obrácené pyramidy³⁹. Podle tohoto modelu je podstata sdělované informace uvedena v úvodním odstavci zprávy, následující odstavce poskytují rozšiřující údaje, které jsou řazeny dle významu. Tento model umožňuje zprávu dle potřeby od konce zkrátit, a to bez rizika, že by došlo k vynechání stěžejních informací.

Rozlišujeme několik základních podob zprávy. Novinová zpráva se člení na denní zprávu v různých modifikacích (denička, noticka, lokálka), rozšířenou zprávu (jednosloupek), skládanou zprávu, dialogizovanou zprávu, fleš. Z hlediska časového rozlišujeme aktuality, zprávy jednorázové, průběžné, předem naplánované. Dle oblasti, na kterou se zaměřují, je můžeme dělit na politické, ekonomické, kulturní, sportovní, příležitostné, domácí a zahraniční⁴⁰. Podle témat i jazyka lze rozlišovat zprávy seriózní, bulvární a fíčrové⁴¹.

1.2.2.1.2 Seriózní vs. bulvární zpravodajství

Pro účely této práce je třeba od sebe odlišit zprávu seriózní a zprávu bulvární, jelikož každá z nich má svá specifika. Seriózní zpráva poskytuje věcnou informaci o aktuální události, přičemž je důležité, aby pojednávala o její podstatě a aby byla podána v potřebných souvislostech. Má být také významná, aby sloužila k orientaci a k rozhodování, včasná a účinná. Pokud je neočekávaná, stává se o to zajímavější. Méně významná je taková zpráva, která je sice zajímavá, ale cizí, vzdálená a pro společnost méně využitelná. Měřítkem kvality seriózní zprávy je také dodržování norem žurnalistické etiky⁴². Pro seriózní deníky by mj. mělo platit, že novinář je povinen „zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám“, „neodchylovat se věcně od pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti“, „odmítat jakýkoli nátlak na zveřejnění nepravdivé, nebo jen částečně pravdivé informace“, „nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informace, fotografie nebo dokumentu“, „nést osobní odpovědnost za všechny

³⁸ OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1899-9. S. 22.

³⁹ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 54.

⁴⁰ OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1899-9. S. 23.

⁴¹ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 50.

⁴² BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 50-51.

své uveřejněné materiály“. Dále by mj. mělo platit, že „každá uveřejněná informace, která se ukáže jako nepřesná, musí být neprodleně opravena“⁴³.

Bulvár je označením pro „neseriózní, neověřený ... laciný a pokleslý typ novin či časopisů“⁴⁴. Bulvární (také lidové, žluté) zpravodajství vychází z předpokladu, že se většina adresátů zajímá o informace související se základními funkcemi lidské psychiky. Tomu také odpovídá volba témat, na které se bulvární deníky zaměřují: strach, smrt, neštěstí a násilí (krev), erotika a sex, získání a ztráta majetku (bohatství, korupce, loupeže apod.). Zprávy, které jsou pouze důležité, nikoli však zajímavé, jsou pro „čtenáře z lidu“ v pojetí bulváru hodnoceny jako zbytečné. Bulvár s oblibou zveřejňuje informace ze soukromí významných osobností, vyhledává senzace, skandály a aféry⁴⁵. Bartošek⁴⁶ uvádí, že pro bulvár „zprávou není, když pes pokouše člověka, ale když člověk pokouše psa“. Informace bývají mnohdy získávány z pochybných zdrojů a také neetickým či nelegálním způsobem, např. odposlechy, snímáním skrytou kamerou, prostřednictvím paparazziů apod⁴⁷. Pro bulvární zpravodajství jsou typické palcové titulky, barevné fotografie a krátké texty, které umožňují vstřebání informací bez hlubšího a delšího soustředění. Uvádění informací do souvislostí se nevyžaduje⁴⁸. Bulvár pracuje s aktualitou a napětím, zatímco seriózní zpravodajství s informacemi, analýzou a kontextem. Aktualita je definována jako druh sdělení, jehož hodnota ve vzdálenosti od momentu, který popisuje, klesá. S informací je tomu opačně, protože její význam roste s odstupem času. Jinými slovy - bulvár je založen na transferu emocí, zatímco seriózní zpravodajství na transferu informací⁴⁹. V současné době dochází k takové tendenci, že se rozdíl mezi těmito dvěma periodiky začínají stírat a tzv. seriózní tiskoviny se v konkurenčním boji o čtenáře začínají v mnohých ohledech bulváru přibližovat.

⁴³ Etický kodex. In: *Syndikát novinářů České republiky*, z. s. [online]. 2015 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/kodex/>.

⁴⁴ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 32.

⁴⁵ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 52.

⁴⁶ BARTOŠEK, Jaroslav. Jazyk žurnalistiky. In: DANĚŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42-67. ISBN 80-200-0617-6. S. 45.

⁴⁷ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 32.

⁴⁸ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 52.

⁴⁹ HVÍŽDALA, Karel. MÉDIA: Bulvár, to není nadávka. *Neviditelný pes* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/tiskni.aspx?r=p_spolecnost&c=A071031_205744_p_spolecnost_wag.

1.2.2.2 Publicistika

Publicistika jako druhá základní oblast žurnalistiky přináší kromě informací především názor, hodnocení a subjektivní přístup autora. Informace analyzuje, komentuje a hodnotí, hledá souvislosti, příčiny a důsledky. Na rozdíl od zpravodajství s primární funkcí informativní plní publicistické komunikáty další funkce, a to především funkci persvazivní neboli přesvědčovací, působící, získávací, ovlivňovací a formativní. Prostředky persvaze mohou být různé: od analýz založených na skutečnostech přes úvahy, beletrizující prostředky až po blábolení a manipulaci. Tomu odpovídá i užitá kompozice a jazyk⁵⁰.

V publicistice není na prvním místě absolutní novost zpráv, ale důležitý je postoj k nim, jejich posouzení a hodnocení. Například komentáře mohou přinášet informace už dříve sdělené, ale nyní prohlubované, nově analyzované, doplněné o argumentace a prezentace určitého postoje k nim. Právě v tom je jistá míra persvaze. Zatímco ve zpravodajství převládá neutralita v přístupu k informacím i ve výrazu, v publicistice převládající subjektivita se projevuje i při výběru jazykových a stylistických prostředků. Více než ve zpravodajství se v publicistice setkáváme s cílevědomým porušováním modelovosti. Hojně se využívá prostředků stylové aktualizace, které ozvláštňují komunikát a záměrně formují postoje a názory adresáta, tedy slouží k realizaci funkce persvazivní. Příznačné je užívání obrazného vyjádření, které činí projev působivější, a přitahuje tak pozornost adresáta, zároveň i odhaluje názor a postoj autora k tématu. Často se také uplatňují frazémy, okazionalismy a autorské neologismy, které přispívají k expresivitě, a prostředky argumentační, jež mají např. podobu výroků známých či uznávaných osobností. Publicistika také využívá všech vrstev jazyka včetně těch nespisovných.

Na základě tematických a jazykových znaků je možné publicistiku členit na několik typů. Jedná se o publicistiku analytickou, beletrizující, blábolivou, manipulativní a úvahovou⁵¹. Specifickým typem je publicistika investigativní, která odhaluje dosud nevyřešené kauzy a neznámá či nezveřejněná fakta⁵². V rámci publicistiky vymezujeme také mnoho žánrů. Mezi české publicistické žánry patří např.

⁵⁰ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 44 a 65.

⁵¹ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 66-67.

⁵² MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. S. 175.

glosa, poznámka, reportáž, interview, fejeton, sloupek, úvodník, komentář, editorial, posudek, fraška a mnoho dalších, v nichž nad faktičností převažuje subjektivní stanovisko a osobité zpracování⁵³.

1.2.3 Žurnalistické titulky

Vzhledem k tomu, že předmětem našeho zkoumání jsou celé texty denního tisku, považujeme za vhodné pojednat i o titulcích. Slovo titulek má původ v latinském výrazu „titulus“, což znamená nápis či nadpis. Titulek tedy můžeme charakterizovat jako krátký text, který uvozuje mluvený, ale v častějších případech psaný text, a zároveň předznamenává jeho obsah. Titulky tedy mohou mít mluvenou a tištěnou podobu. Mluvené titulky se užívají na úvod i závěr delších zpravodajských pořadů a ve stručných přehledech plní roli zpráv. Vzhledem k charakteru naší práce se ale více mluvenými titulky zabývat nebudeme, ale budeme se věnovat pouze titulkům tištěným.

U většiny tiskovin je titulek tím hlavním poutačem, který svým ztvárněním a umístěním ovlivňuje působení následujícího textu⁵⁴. Titulek je osobitou a funkční součástí textu, který uvozuje, a jeho formulace bývá výrazem tvůrčího přístupu autora k obsahu, cíli a funkci textu. Role titulků je velmi důležitá, neboť, nebereme-li v úvahu doprovodný obrazový materiál, představují titulky první a často i jediný text, který neunikne pozornosti čtenáře. Podle toho, jak čtenáře titulek zaujme (z hlediska formy i obsahu), se čtenář rozhoduje o tom, zda bude sledovat další části textu či ne⁵⁵.

1.2.3.1 Funkce titulků

Titulky plní v novinách několik významných a zároveň se doplňujících funkcí. Snad nejdůležitější funkcí titulků je *upoutání pozornosti* čtenáře. Titulky upoutávají pozornost svou grafickou úpravou - velikostí, typem či barvou písma, svým umístěním a v neposlední řadě samozřejmě také svým obsahem a jeho jazykovým zpracováním. Dále plní funkci *informativní*, neboť někdy titulky vyjadřují vlastní obsah sdělení (jsou shrnutím článku), jindy (a mnohdy záměrně) pouze navozují téma a vlastní obsah sdělení čtenář nalezne až v článku samotném. Titulky také pomáhají čtenáři v orientaci na stránkách a v rubrikách, jejich funkcí je tedy funkce *orientační*. Mnohdy také

⁵³ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 68-71.

⁵⁴ HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-76-1. S. 193.

⁵⁵ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. S. 255.

obsahují kladné nebo záporné hodnocení tématu článku, jež uvádějí. V tomto případě hovoříme o funkci *hodnotící*. Dále je to funkce *agitační* (přesvědčovací), která vystupuje do popředí v titulcích, které vyjadřují, že je nějaká činnost v budoucnosti nezbytná, popř. vyjadřují způsob, jakým se má provádět⁵⁶. S tím úzce souvisí zároveň funkce komplexně *persvazivní*, která plní svou úlohu zejména v publicistických textech, a tedy i v jejich titulcích, jež takovéto texty uvozují⁵⁷. Aby titulky plnily výše uvedené funkce, je třeba důkladně promyslet jejich stylizaci, a to jak po stránce formální, tak obsahové.

1.2.3.2 Klasifikace titulků

Titulky můžeme klasifikovat z různých hledisek. Podle tvaru a významu titulky dělíme na jednoduché, složené, kombinované a stabilní. *Jednoduché* titulky stojí v textu samostatně a jsou sázeny jednou velikostí a jedním typem písma. *Složené* titulky (někdy označované jako titulkové komplexy) obsahují kromě hlavního titulku ještě *nadtitulek*, který v krátkosti zobecňuje obsah článku, či *podtitulek*, jenž rozvádí hlavní titul dalšími stručnými informacemi, popř. se objevuje kombinace obou podob. V delších textech se často uplatňují také *mezititulky*, které od sebe oddělují dvě po sobě jdoucí pasáže, jež spolu ale zároveň přímo nesouvisí. Často mívají podobu citátů a jejich úkolem je učinit text zajímavější a přehlednější⁵⁸. Někdy se také můžeme setkat se zvýrazněným prvním odstavcem textu, který bývá označován jako *lead*, je-li původcem sám autor, nebo *perex*, stojí-li za zvýrazněním redakce. Slouží jako úvod k dalším informacím nebo jako stručné resumé následujícího textu a plní stejné funkce jako titulky či titulkové komplexy⁵⁹. *Složené* a *kombinované* titulky využívají různých velikostí, typů a řezů písma, jejichž volba by však měla být uvážena. Titulky *stabilní* se používají opakovaně pro názvy rubrik či hlaviček v periodikách⁶⁰.

Podle délky rozeznáváme titulky *krátké* (do čtyř slov) a *dlouhé*, dle přítomnosti nebo absence verba finita *statické* a *dynamické*, podle míry obsažených informací *obecné* a *konkrétní*, podle užití nepřímého pojmenování *věcné* a *obrazné* a dle přítomnosti tématu a rématu výpovědi rozlišujeme titulky *tematické*, *rematické* nebo

⁵⁶ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 255-257.; a MACHÁČKOVÁ, Eva. K sémanticko-syntaktické výstavbě novinových titulků. *Slovo a slovesnost*. 1985, 46(3), 215-224. S. 215-216.

⁵⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 256.

⁵⁸ HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-76-1. S. 193 a 106.

⁵⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 259.

⁶⁰ HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-76-1. S. 193.

*tematicko-rematické*⁶¹. Titulky též můžeme dělit z hlediska syntaktického na *větné* a *souvětné*, ale také na *nevětné*, *heslovité* a *tezovité*. Dalším diferenciačním aspektem může být rovněž větná modalita a její druhy⁶². Dle funkčního rozdělení žurnalistiky na zpravodajství a publicistiku rozeznáváme titulky *zpravodajské* a *publicistické*. Z hlediska obsahového zaměření periodika můžeme diferencovat titulky *seriózní* a *bulvární*.

1.2.3.3 Zpravodajské titulky

Zpravodajské titulky v tištěných médiích můžeme diferencovat dle jejich formulace ve vztahu k tématu a obsahu textu. Z tohoto hlediska rozlišujeme dva typy: titulky plně obsahově vypovídající a titulky podávající informace jen částečně. První typ titulků se snaží podat maximální množství informací a je jakýmsi shrnutím následujícího textu. Takové titulky jsou převážně obsahově vyčerpávající, nasycené informacemi a často (společně s nadtitulkem a podtitulkem) sdělují podstatu celého zpravodajského textu. Titulky druhého typu se většinou v tisku objevují samostatně a podávají záměrně neúplné informace. Jejich cílem je vzbudit ve čtenáři zájem k přečtení celého příspěvku.

Obecně platí, že ve zpravodajském tisku převládají titulky delší - víceslovné (nad dvouslovnými a tříslavnými), díky čemuž mohou být také obsahově úplnější, nasycenější. Jejich umístění na stránce je však omezené, a tak si autoři ve snaze podat co neúplnější informace pomáhají užíváním kratších jazykových synonym, jako např. čísel místo slov, kratších slov či konstrukcí (např. elipsa). Z hlediska syntaxe převažuje tematicko-rematický postup⁶³ a i přes snahu o úspornost převládá nad titulky ve formě hesel a větných ekvivalentů užití rozvitých vět dvojčlenných, popř. eliptických s elipsou slovesa, a celých souvětí⁶⁴. Jsou známy také titulky s nedokončenou nebo nevyřčenou výpovědí. Celkově dynamické titulky mají převahu nad titulky statickými. Ve snaze o neosobnost sdělovaných informací, jejich reálnost a aktuálnost se slovesa objevují

⁶¹ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 78.

⁶² MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 255.

⁶³ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 79-80.

⁶⁴ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 257.

nejčastěji ve třetí osobě indikativu. Použitý čas koresponduje se zaměřením zprávy na událost v minulosti, přítomnosti či budoucnosti, převažuje však orientace na minulost⁶⁵.

1.2.3.4 Publicistické titulky

Titulky publicistické se výrazně liší od titulků zpravodajských. Nezaměřují se tak striktně na pouhé sdělení informace, ale převládá v nich více vtipu, kreativity a výrazové originalnosti. Mají převážně obrazný charakter, objevují se v nich metafory, frazémy a jejich rozmanité modifikace, které tak napomáhají realizaci persvazivní funkce titulku (např. Policie chytá jen „zahradníky“ ve významu pěstitele konopí). Publicistické titulky jsou kratší než titulky zpravodajské. Mají jednodušší syntaktickou strukturu, souvětí se objevuje výjimečně a převažují jmenné konstrukce nad slovesnými. Kromě oznamovacích vět se v publicistických titulcích hojně objevují věty zvolací, výzvové a tázací, které mívají často podobu řečnické otázky (např. Vyhlášte konec války!⁶⁶, Gymnázium, nebo průmyslovka?). Typické jsou také citáty a výroky mluvčích/pisatelů, jejich parafráze a různé účelové modifikace (např. Babičko, proč máš tak velký důchod?). Velmi frekventované je také užití nevlastní přímé řeči (např. Janda: Neodrazujte fanoušky.). Některé publicistické titulky se pro určité situace vyskytují opakovaně a svým stereotypním užíváním svou originalitu ztrácejí, současně se tak stávají i méně působivými (např. spojení Zavřely se brány škol)⁶⁷.

⁶⁵ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 80.

⁶⁶ BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6. S. 81.

⁶⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 257-259.

1.2.4 Expresivita v žurnalistice⁶⁸

Obecně platí, že jakýkoli text může obsahovat prvky, které mu dodají určitý příznak nápadnosti. Přestože základ žurnalistické komunikace tvoří citově neutrální jazykové prostředky, žurnalistický text není pouze textem nociónálním. Pro některé žánry a útvary je typické záměrné uplatňování emocionálních/expresivních výrazů, jež přispívají k persvazivnímu působení žurnalistické komunikace. S expresivními prostředky se setkáváme zejména v těch útvarech, jejichž úkolem je komentování událostí.

Výskyt emoce ve vyjadřování působí na city adresátů, ovlivňuje jejich myšlení a podporuje přesvědčovací (persvazivní) a formativní působení textu. Proto se expresivita uplatňuje tam, kde autor vyjadřuje své názory a postoje, jimiž chce zároveň ovlivnit čtenáře. Autor vybírá z několika možností pojmenování to nejvhodnější a často současně pomocí těchto prostředků danou situaci hodnotí. Expresiva v textu vynikají svou nápadností, a to je jejich důležitý znak. Jsou vnímána jako „*slova, v nichž jsou zesílené pozitivní nebo negativní rysy pojmenovávané skutečnosti*“⁶⁹. Expresivita přitom obvykle vzniká rozporem mezi způsobem pojmenování a skutečností.

Konkurence mezi prostředky citově neutrálními a expresivními do jisté míry souvisí s aktualizací a automatizací v žurnalistickém textu. Automatizované prostředky jsou takové, jež jsou stálé, neměnné, stereotypně se opakující, což ostatně souvisí se snahou žurnalistů pohotově a rychle reagovat na události. Naproti tomu aktualizované prostředky jsou nové, či alespoň použité v nových souvislostech, neočekávané, nápadné a výrazněji působí na adresáta. Jsou odrazem osobitého a tvůrčího přístupu autora k jazyku a posiluje se jimi autorova osobnost a individualita. Expresivní prostředky se většinou řadí právě k prostředkům aktualizovaným.

V souladu s kategorizací expresivity dle J. Zimy se v žurnalistických textech objevují prostředky s expresivitou inherentní (např. sumička, kulišárna, chlapisko, probendit), adherentní (např. pokulhávat za Evropou, dirigovat dění, přivstat si s předvolební agitací) i kontextovou (např. ekonomičtí poradci budou opatrně odpojovat uzdravující se ekonomiku od státních kapaček). Zdrojem výběru expresivních prostředků je nejen spisovná čeština, ale i ostatní útvary a poloútvary národního jazyka. Objevují se slova hovorová (např. klábosit, sekýrovat, kumpán, humbuk), obecně česká

⁶⁸ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 71-73.; a MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 233-235.

⁶⁹ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 73.

(např. flákač, pracant, makat, kšeftovat), někdy se také mohou objevit a působit expresivně prostředky nářeční (např. Tož napnout plachty a vzhůru do Evropy). V maximální míře žurnalisté využívají expresivní podstaty slangu (např. *bedna* ve významu „stupeň vítězů“, mančaft, bernák, sociálka). Jako expresivní mohou být čtenáři vnímány nespisovné výrazy obecně, dále univerbizované jednotky, deminutiva a augmentativa, různé slovní hříčky, citové částice a emocionální citoslovce, pejorativa a vulgarismy, neologismy (zejména autorské) a naproti tomu některá slova zastarávající a zastaralá, i neobvyklá spojení slov původně neexpresivních. Expresivně mohou na čtenáře působit i odchylky od spisovné normy, zejména výpůjčky z obecné češtiny (např. zdražej, starej), je-li jich užito funkčně. V opačném případě je hodnotíme jako jazykové nedostatky. V neposlední řadě mohou být jako expresivní pokládány i některé frazémy a idiomy a jejich modifikace, kterými se jejich expresivita ještě zesiluje, a jazykové prostředky, jichž je užito v ironickém významu.

Expresivní výrazy někdy bývají uvedeny v uvozovkách, avšak není to pravidlem. Uvozovky jsou pak projevem uvědomělého postoje autora k povaze stylu a zdůrazňují, že zvoleného výrazu bylo užito záměrně.

Expresivita/emocionalita umocňuje persvazivní působení textu, slouží k jeho ozvláštnění a činí obsah sdělení nápadný a poutavý. Přítomnost expresivity/emocionality je v žurnalistických komunikátech do určité míry omezena tím, že se jedná o komunikaci oficiální. Její výskyt je rovněž ovlivněn příslušností textu k dílčí stylové sféře žurnalistiky, tematickému zaměření textu a také náležitostí textu k určitému žánru.

Expresivita se v žurnalistických textech objevuje nejen na úrovni lexika, ale i v ostatních jazykových rovinách. Které prostředky k jejímu vyjádření v denním tisku slouží a v jaké míře jsou zde zastoupeny, budeme zkoumat v následující praktické části.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Analyzovaný materiál

Pro analýzu expresivních prostředků v žurnalistických textech jsme zvolili dva odlišné deníky, jež patří v současné době k nejčtenějším - bulvární deník Blesk a tzv. seriózní deník Mladá fronta DNES. K rozboru nám posloužilo celkem 90 výtisků, jež jsme vybírali náhodně a které pocházejí z období od listopadu roku 2014 do ledna roku 2015 a od října do prosince roku 2015. Za tuto dobu se nám podařilo nashromáždit bohatý jazykový materiál, jehož podrobná analýza se stala východiskem pro uvedené závěry.

Ve vybraném období byla věnována pozornost především níže uvedeným událostem. Zmiňujeme ty události, jimiž se autoři zabývali v obou denících, přestože o nich informovali jiným způsobem. Autoři se k nim často opakovaně vraceli a zaobírali se jejich různými aspekty či přinášeli nová zjištění apod. Patří k nim např. vulgární výroky prezidenta M. Zemana v Hovorech z Lán, 25. výročí sametové revoluce a události s tím spojené včetně protestů vůči prezidentu M. Zemanovi, výbuchy muničních skladů ve Vrběticích, kauza Nagyová, zvyšování platů politiků, pád české koruny vůči dolaru a euru, výskyt antibiotik v medu Včelpo, zatčení M. Ransdorfa ve švýcarské bance, podezřelé obchody prezidentova kancléře V. Mynáře, odebrání dětí Češce v Norsku, přistání modulu Philae na kometě, pád rublu v Rusku, Ukrajinská krize a anexe Krymu, teroristické útoky na redakci Charlie Hebdo v Paříži a pozdější listopadové teroristické útoky v Paříži (rok 2015), příliv uprchlíků do Evropy, muslimové v ČR, islámský terorismus a události s tím spojené. Ze sportu pak můžeme jmenovat např. doping v ruské atletice, opakované vítězství českých tenisek ve FedCupu, úspěch P. Kvitové na Australian Open, smrt hokejového trenéra V. Tichonova a jeho odkaz, zápasy Ligy mistrů, přípravy na MS v hokeji v ČR, uvedení D. Haška do hokejové síně slávy v Torontu, nevyužití T. Rosického ve fotbalovém klubu Arsenal, opakované vítězství Ch. Ronalda v anketě Zlatý míč, změna trenéra tenisty T. Berdycha, úspěchy klubu Viktoria Plzeň v Synotlize ad.

V následující části se věnujeme jazykovému rozboru nashromážděného materiálu. Chceme jím zjistit, jaké expresivní prostředky a v jaké míře se v obou denících vyskytují. Zároveň chceme poukázat na to, že právě užíváním expresivních prostředků

se oba deníky, jež jsou svým obsahovým zaměřením odlišné, přibližují. Texty analyzujeme jako celek - zaměřujeme se jak na titulky, tak na celé články. Zaměřujeme se rovněž na všechny jazykové roviny - hláskosloví, tvarosloví, slovní zásobu a skladbu, v nichž expresivní prostředky vyhledáváme. Okrajově se zabýváme i tematickou a grafickou stránkou obou deníků a také rozsahem jednotlivých komunikátů, přičemž upozorňujeme z těchto hledisek na hlavní rozdíly v obou periodikách.

Při analýze expresivních prostředků používáme *Internetovou jazykovou příručku*, jejíž slovníková část je propojena s jazykovými daty z *Akademického slovníku cizích slov* (ASCS), *Slovníku spisovného jazyka českého* (SSJČ) a *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (SSČ). Využíváme i internetovou verzi *Slovníku spisovného jazyka českého*. Dále nám slouží *Slovník nespisovné češtiny* (SNČ), při správném určení frazeologických jednotek pak *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1: Přirovnání*, *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2: Výrazy neslovesné*, *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3: Výrazy slovesné* a *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4: Výrazy větné*. Opíráme se o poznatky zejména těchto publikací: *Fonetika a fonologie*, *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*, *Expresivita slova v současné češtině*, *Základy žurnalistiky*, *Český jazyk na přelomu tisíciletí*, *Jazyková dynamika současné publicistiky*, *Příruční mluvnice češtiny*, *Skladba češtiny*, *Poetika*, *Úvod do české stylistiky*, *Stylistika pro žurnalisty*, *Česká stylistika*, *Učebnice stylistiky*, *Štylistika*, *Štylistika slovenčiny*, *Encyklopedický slovník češtiny*, *Slovník literární teorie* a *Větší poetický slovník*. Oporou jsou nám rovněž některé časopisecké články, a to především z časopisu *Naše řeč*, a v poslední řadě samozřejmě vybrané výtisky deníků *Blesk* a *MF Dnes*.

Všechny příklady v naší práci pocházejí z uvedeného materiálu a uvádíme je v autentické podobě a v kontextu, jen zřídka samostatně. Některé příklady, jež jsou příliš dlouhé, zkracujeme a pro vynechaná místa používáme označení (...). Vždy se však snažíme o zachování alespoň minimálního kontextu. Jednotlivé příklady od sebe oddělujeme čárkami a za každým z nich uvádíme v závorce datum výtisku, ze kterého je příklad převzat. Pokud je třeba, připojujeme k některým příkladům i poznámku, vysvětlení v závorce. Abychom odlišili příklady od vlastního textu práce, zvýrazňujeme je kurzívou.

2.2 Expresivita v rovině hláskoslovné

Jak jsme již zmínili v teoretické části, expresivní významy mohou být neseny prvky ze všech rovin jazykového systému. V této kapitole se zaměříme na hláskové jevy, které se jeví jako nápadné, poutají čtenářovu pozornost, ozvláštňují text, podporují persvazivní působení textu a mohou být hodnoceny jako expresivní. Předmětem našeho zájmu budou hláskové změny, k nimž dochází v důsledku výslovnosti a v rámci jednotlivých variet českého národního jazyka (standardní vs. obecná čeština a dialekty), dále odchylky od fonetické normy v podobě iterace hlásek a také stylistické figury založené na hromadění a záměrném uspořádání některých hlásek ve slovech.

2.2.1 Hláskové změny

Obecně platí, že u většiny funkčních stylů, které se obracejí k veřejnosti, je třeba zachovávat spisovnost. Odchylky od spisovné normy pak bývají adresáty vnímány jako rušivé prvky⁷⁰. I v textech žurnalistického stylu bychom proto očekávali spisovné hláskosloví, přesto se však v analyzovaném materiálu objevily i nespisovné hláskové jevy. Míra jejich výskytu však nebyla vysoká. Pokud se takovéto prostředky objevily, jejich užití bylo, dle našeho názoru, převážně záměrné, funkční. Musíme tedy konstatovat, že z hlediska hláskosloví se v textech denního tisku výrazně uplatňuje spisovný jazyk jako základní forma národního jazyka.

V této části se nejprve zaměříme na hláskové změny vzniklé v důsledku výslovnosti (ortoepické i neortoepické) a poté na substituci hlásek standardního jazyka hláskami jinými pod vlivem užívání nespisovných variet českého národního jazyka, tedy obecné češtiny a nářečí.

Uvnitř fonických řad dochází po celou dobu vývoje jazyků k vzájemnému ovlivňování realizací hlásek, k jejich změnám, jejich vypouštění či naopak přidávání, k úpravám slabičného skladu slov apod. Hláskové změny jsou buď syntagmatické, nebo paradigmatické. Změny syntagmatické jsou kombinatorní, tj. vznikají při spojování hlásek a jejich vzájemném ovlivňování. Změny paradigmatické pozorujeme

⁷⁰ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 726.

v jednotlivých jazycích při diachronním pohledu a týkají se inventáře zvukových prvků rozlišujících význam, tedy fonémů⁷¹.

Při kontaktu a vzájemném působení hlásek může dojít k následujícím změnám: asimilace (tj. spodobá, sblížování dvou či více konsonantů), disimilace (rozlišení hlásek, zvětšení rozdílů dvou hlásek v jednom řečovém úseku), elize (zjednodušování souhláskových skupin), epenteze (vkládání hlásek), anaptyxe (nesystémové vkládání vokálu), proteze (vkládání souhlásky před vokál na začátku fonace), hiát (vkládání hiátové souhlásky) a metateze (přeskupení hlásky nebo celých slabik)⁷².

K výše uvedeným změnám dochází zejména v mluvených projevech, kdy je produkce textu formována především spontánností a kontaktovostí⁷³. Naopak psaný projev je zpravidla „kontaktem na dálku“ a je obvykle připravený. Neočekávali jsme proto, že by se v denním tisku, psaném, veřejném, oficiálním a připraveném takovému jevy mohly vyskytovat. Přesto jsme v našem materiálu zaznamenali několik příkladů *proteze*, *elize* a *asimilace znělosti*. Jedná se však o sporadický výskyt a většinou tyto jevy byly součástí řeči postav v rámci rozhovorů nebo součástí citací. Domníváme se, že je autor volil úmyslně, aby dosáhl většího dojmu autentičnosti výroku postavy a zapůsobil na čtenáře. Takovému hláskové změny jsou v těchto textech neobvyklé, text aktualizují, dle našeho názoru podporují persvazi textu a lze je vnímat jako prostředky exprese. Nutno poznamenat, že u některých příkladů hláskových změn není jasné, zda se jedná o záměr autora či o jeho chybu pramenící z neznalosti pravopisu, popř. o překlep:

proteze: Vo co gou? Cukříček, ne? Je to kluk šetřivej a chtěl z baru něco přinýst domů. (Blesk 16.1.15), *Když se Švejk během anabáze z Tábora do Českých Budějovic zastaví u ovčáka, stěžuje si starý muž na zkaženost světa. „Dyt’ vona i ta naše vrchnost už roupama nevěděla co dělat. Starej pán kníže Švarcenberk, ten jezdil jen v takovém kočáře, a ten mladej knížecí smrkáč smrdí samým automobilem. Von mu pánbůh taky ten benzín yomaže vo hubu.“* *Automobil Benz, o kterém ovčák v Haškově románu mluví, je jedním z nejatraktivnějších exponátů aktuální velké výstavy Hrady a zámky*

⁷¹ KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie* [online]. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/ps09/fonetika/tisk_2009/Fonetika_a_fonologie_logo.pdf. S. 106.

⁷² KRČMOVÁ, Marie. *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. Vyd. 3. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-636-9. S. 88-92.

⁷³ KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie* [online]. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/ps09/fonetika/tisk_2009/Fonetika_a_fonologie_logo.pdf. S. 9.

objevované a opěvované v Jízdárně Pražského hradu. (pozn. citace z knihy Osudy dobrého vojáka Švejka) (MfD 7.1.15).

elize: částice „vždyt“: *Ty vole, dyť on tam má hokejky! zvěstoval Robert Lang v kabině Penguins s vykulenýma očima. On a jeho parťáci právě uvěřili, že si za Pittsburgh zahrají s legendou. S Mariem Lemieuxem.* (MfD 5.12.15), „(...) Řeknu to asi takhle. Puste si písničku od Jarka Nohavici, ve které se zpívá „Ještě že člověk nikdy neví, co ho čeká,“ mlžil. (Blesk 11.11.15).

asimilace znělosti: „*Klidně mně dejte dvacet, třicet, i čtyřicet let,*“ hulákal smyslů zbavený Novák. *Snaha obhájce klienta sklidnit byla neúspěšná.* (Blesk 4.11.15).

Signálem expresivnosti může také být **-ej-** proti spisovnému, neutrálnímu **-í/-ý-**⁷⁴. Tato hlásková změna není závislá na určitém hláskovém okolí⁷⁵. Některé varianty s **-ej-** jsou expresivní, mají často hanlivý expresivní příznak (např. rejpat se v něčem). Tvar s **-ej-** je také častý ve frazeologických spojeních (např. zírat jako vejř)⁷⁶, která mají expresivní povahu. Příklad z našeho materiálu: *Má hlavu v pejru z organizace nadcházejícího finále Fed Cupu, do toho ale řeší i trable v rodině.* (Blesk 11.11.15). Hlásková změna **-í/-ý-** v **-ej-** je typická pro obecnou češtinu a v našem materiálu jsme ji zaznamenali poměrně často, a to v obou zkoumaných denících. Spíše než v řeči autorské se objevovala jako součást řeči postavy. V té běžně autoři kombinují spisovné a obecně české hláskové (a i morfologické) jevy. Jsme toho názoru, že ty nespisovné zde autoři ponechávají záměrně ve snaze učinit výpověď postavy autentičtější a poutavější. Z Blesku jsou to např. tyto doklady: Nadtitulek *Klopp po poražené příhrávce*. Titulek *Vezmi si brejle!* (3.11.14), *Padla i ostrá slova, když se ti frajeři šli vylejt, jak se říká, a pak přišli na zápas.* (18.10.15), titulek *Pomozte, malej nedejchá!* (12.1.15), titulek *Správná „vejška“ pomůže k povolání snů* (12.1.15), „*V bráně jsem se za život nachytl dost, tam mě to už netáhne. A na beku mě to baví víc než v útoku, mám větší přehled. A navíc cejtím, že jsem tam platnější.*“ (pozn.: rozhovor) (13.11.14). Z MF Dnes můžeme uvést: *Jako celek však prvotinu jménem Raluca poškozují dvě zásadní věci. Předně nulový nadhled, bez něhož mnohokrát omletá historka, která si mafiánská milenka udělá z detektiva hejla, nemůže zapůsobit - bez ohledu na to, jestli si hrála*

⁷⁴ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 775.

⁷⁵ KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie* [online]. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/ps09/fonetika/tisk_2009/Fonetika_a_fonologie_logo.pdf. S. 107.

⁷⁶ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 43.

z vlastní zvrhlosti, nebo pod nátlakem, tudíž se slzami pozdní lítosti. (11.12.14), *Máte pravdu a někteří lidé, co se dřeli na herecké fakultě, to nemohli vydejchat. Byl by prů..., kdyby mi tu cenu dali. V zákulisí mi jistý člověk přiznal, jak se mu ulevilo, že se to nestalo a hereckou cenu nedostal nějaký fotograf.* (pozn.: rozhovor) (27.12.14).

Více než na úrovni hláskosloví se ale hlásková změna *-í/-ý-* v *-ej-* promítá do plánu morfologického u adjektivní deklinace. Převážná většina tvarů má *-ej* v absolutním konci slova. V deníku Blesk se tato změna objevovala jak v řeči postav, tak v řeči autorské, v MF Dnes jsme její doklady zaznamenali rovněž v řeči postav, zřídka v řeči autorské. Z Blesku uvádíme tyto příklady: Nadtitulek *Pane prezidente, blahopřejeme k takovému kancléři.* Titulek *Je divnej, ale šikovnej!* (14.1.15), titulek *Kampak ženeš, mladej?* (15.10.15), titulek *Hašek už je namalovanéj!* (8.11.14), *Velkej čáp si Mirek říká už léta, čili originalita dostala na frak.* (1.12.14), *Burácivý smích posluchačů, který následoval, rozčísla Pohlreichova bezskrupulózní odpověď: „To pro mě není žádný kuchař, je to televizní klaun. Gastronomickej analfabet... nebo debil.“* (22.11.15). Z MF Dnes např.: *Nejsem žádnej Charlie! I moje hluboce věřící babička z jižních Čech by se pohoršila nad tou nactiutrhačnou mazaninou (...)* (12.1.15), *V každé kabině je jeden „starej“ - Rosta Klesla v Třinci, Honza Hanzlík v Brně (...)* Každý člen dostává e-maily, *co asociace chystá.* (25.11.15), *Příští rok taky oslavíme pětadvacet let s mou čtvrtou ženou. Já si ji bral už jako starej pardál, když jí bylo jednadvacet. Ale na čtvrtej pokus jsem chytil skvělou babu.* (pozn.: rozhovor) (27.12.14).

Stejně jako v případě předchozím, může být signálem expresivnosti užití *-í/-ý-* namísto spisovného, neutrálního *-é-*. Jedná se opět o změnu typickou pro obecnou češtinu, jež není závislá na určitém hláskovém okolí. V Blesku se vyskytovala sporadicky, v MF Dnes jsme ji nezaregistrovali: např. *Michael se nechal nalíčit od filmových vizážistů a šel si obhlídnout okolí.* (Blesk 10.12.14), *Země závislá na turismu se dokonce uchýlila k divadýlku, které má cizince uchlácholit.* (Blesk 11.11.15). Mnohem častěji se však tato hlásková změna objevovala v plánu morfologickém, zejména v koncovkách adjektiv, a to v obou denících. Nejfrekventovanější byla v řeči postav. Z Blesku např.: *„Děsně žárším na mladý kluky v klubech, ale zatím to nějak zvládám,“ řekl Pomeje.* (5.12.14), *A Jana na to: „Co blázníte? To jsou dva sloupnutý šunkový salámy umletý na strojku. Miloš to miluje, nebojte se!“* (8.12.14), *„Oba jsme byli na NBA poprvé. Ale bylo to dobrý, fakt dobrý,“ pochvaloval si William.* (10.12.14). Z MF Dnes můžeme uvést: např. *Tenhle tým není pro starý. Trenér hokejové reprezentace Vladimír Růžička dodržel slovo a na první turnaj sezony, která vyvrcholí příští rok na jaře domácím*

mistrovstvím světa, pozval celkem osm nováčků. (31.10.14), „*Ta kauza je mi neustále předhazována už sedm let. Leze mi to tak krkem, že jsem už na to alergický. Je to jen ohřívání vystydlyho kafe,*“ uvedl. (13.11.14), *Dostanu se do bussiness lounge (salonku) nebo chodím po obchodech. Když jsou na přestup čtyři hodiny, tak je to blbý, ale vždycky to nějak uteče.* (11.11.15).

Jako expresivní bychom mohli hodnotit i hláskovou variantu s dvojhláskou **ou-** místo **ú-** na začátku slova. Varianty s **ú-/ou-** na začátku slov se liší jak z hlediska spisovnosti, tak i expresivity. Slova s **ou-** mají hanlivé, znevažující zabarvení, někdy jde o výrazy až zhrubělé (např. ouřada, ouchcapky)⁷⁷. Výrazy s touto hláskovou variantou se však v našem materiálu neobjevily. Stejně tak jsme nezaznamenali žádné nářeční jevy.

2.2.2 Iterace hlásek

V obou denících jsme zaznamenali také odchylky od fonetické normy v podobě *iterace* neboli *zmnožování samohlásek* a *souhlásek*. S tímto jevem se můžeme setkat poměrně často v projevech mluvených (např. prodloužení vyslovované hlásky: *oni hrrr na mě*⁷⁸). Ovšem v psaných, oficiálních a veřejných textech, kterými oba námi zkoumané deníky jsou, tento jev chápeme jako nenáležitý a ani v našem materiálu bychom jeho výskyt neočekávali. Přesto se iterace hlásek vyskytovala v obou denících, v MF Dnes ojediněle, zato v deníku Blesk byla velmi frekventovaná. Můžeme konstatovat, že volba těchto prostředků je v našem materiálu bezpochyby záměrná. Tyto prostředky zde působí velmi nápadně, autor jimi výrazně ozvláštňuje text a snaží se jimi čtenáře zaujmout. Vystihuje se jimi výslovnost a vůbec zvuková realizace výpovědi, text tak nabývá mluveného charakteru. Dle našeho názoru jimi zároveň autor vyjadřuje i své pocity a postoje a celkově činí texty emotivnějšími. Iteraci hlásek tak hodnotíme jako výrazový prostředek exprese. Zaznamenali jsme zmnožování hlásek v řeči autorské i v řeči postav. V té ji pravděpodobně autor ponechal záměrně, aby tvrzení postavy působilo autentičtější. V Blesku byl tento jev častější než v seriózním deníku a můžeme uvést tyto příklady: např. *Jóóó, to tenkrát byly časy. Bochnik chleba za tři kačky, lahváč za dvě padesát a za kilo buřtů jste zaplatili pouhých 25 korun.* (14.11.14), titulěk *Mamíííí pomóóóc! Sundej je ze mě!* (14.1.15), titulěk *Jágrrr zuří!* (4.11.14), *Ufff, tak tyhle fotky si*

⁷⁷ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 43.

⁷⁸ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 775.

české modelky za rámeček nedají. (20.12.14), „Všichni sýýýr!“ vyzval (= Tomáš Berdych) pasažéry včetně obrýlené tenisové královny *Sereny Williams*. (2.12.14), *Štruncovy sady, sobota 23:20. V kabině Viktorika zní hurónský řev: „Tak jsme první, no a cóóó!“* (3.11.14). Z MF Dnes uvádíme např. *I se zavřenýma očima byste bezpečně poznali, kdy se St. Louis dotkl puku. Vždy se ozvalo: „Búúúú!“ Stovky nesmiřitelných s chutí křičely nadávku: „Marty sucks!“* (28.11.14). „*To mám tak ráda, fééminismus! (...) Když jsem poprvé vyhrála nad muži, zvedla se vlna, aby byla se mnou interview v těch jejich časopisech a podobně (...)* (pozn.: rozhovor) (13.11.14).

2.2.3 Figury vzniklé hromaděním hlásek

Při analýze jsme se také zaměřili na stylistické figury, jejichž účinnost je založena na hromaděním a na záměrném uspořádání hlásek ve slovech, kdy výběr slov ovlivňuje především hledisko eufonické. Takovéto stylistické figury se užívají zejména v textech umělecké literatury, a to zvláště v textech básnických. Níže uvedené příklady však dokazují, že se s nimi můžeme setkat i v textech žurnalistických. Tyto prostředky texty ozvláštňují a stimulují jejich persvazivní funkci⁷⁹. Můžeme je zároveň hodnotit jako prostředky expresivní. Nejčastěji se jak v bulvárním, tak v seriózním tisku uplatňovala aliterace.

Aliterace je opakování počáteční hlásky (nebo i větších zvukových komplexů) v za sebou následujících (nebo blízko od sebe položených) slovech⁸⁰. Z Blesku je to např.: titulek *Z mistra kuřecích kůžiček králem kutilů?* (31.12.14), titulek *Smíškův smutný konec* (3.11.14), „*Ťuky Ťok*“, *klepe na ministerstvu dopravy nový ministr Dan Ťok (55)*. (19.11.14), *Podle informací Gazetta dello Sport totiž měl být slavný „Piráta“ donucen vypít smrtící kokainový koktejl* (...). (7.11.14). Z MF Dnes např.: *Politiky považujeme paušálně za příživníky, kteří si pěkně žijí z našeho* (...) (18.12.14), *Hrdina pod praporem pohody více švejkuje, než uráží*. (1.12.14), *Vysoké plavovlásky s pádným podáním. Za jejich jmény na Australian Open stojí CZE*. (21.1.15, B5) aj.

V analyzovaných textech jsme zaznamenali také případy paronomázie, vyskytovala se i figura etymologica. **Paronomázie** spočívá v hromaděním stejných začátečních morfémů (kořenů nebo kmenů) slov. **Figura etymologica** zase představuje

⁷⁹ JAKLOVÁ, Alena. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč*. 2002, **85**(4), 169-176. S. 171-172.

⁸⁰ HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973. S. 159.

spojení slova s jeho odvozeninou⁸¹. Můžeme uvést následující doklady jejich výskytu: *Lapku v převleku, co vyplenil Divadlo Radka Brzobohatého, už lapli.* (Blesk 20.12.14), *Štěstí v neštěstí. Fotbalová ikona David Beckham (39) měl těžkou autonehodu (...)* (Blesk 1.12.14), *A diplomaté? Ti raději diplomaticky drželi jazyk za zuby.* (Blesk 6.11.15), titulek *Nižší daň ceny léků nevyběčila!* (Blesk 3.1.15), (...) *jde o řetězec událostí, které byly ještě krvavější než krveprolití ve Francii.* (MFD 13.1.15), *Pocit člověka, jehož nejsoukromější soukromí si s naprostou suverenitou přivlastnil vetřelec (...)* (MFD 3.12.15), *Na Primě pro změnu hosté na koncertu Karla Gotta, skrytá kamera v nepřekvapivé show Překvápko! a coby zlatý hřeb speciál Partičky.* (MFD 9.12.14), *Mnozí se také obávají zavlečení do další vleklé války s nejasným koncem.* (MFD 3.12.15), *Může soud posoudit znalosti znalce?* (MFD 29.11.14) ad.

Velmi oblíbeným prostředkem, zvláště v bulvárním tisku, je **rým**. Ten spočívá v hromadění podobných hlásek na konci slov⁸². Často jej autoři použijí, aby čtenáře pobavili. Jeho výskyt byl frekventovanější v titulcích nežli v samotných článcích, což může souviset se snad nejdůležitější funkcí titulků - upoutat pozornost. Z Blesku je to např.: titulek *Sauna, bazén, baňky... Holky jako laňky* (11.12.14), titulek *Voráček? Skóráček!* (6.11.14), *Marihuana a hašíš? U rabinova syna to splašíš!* (14.1.15), *Je středa a Lavičky bude ve strahovských kancelářích (v těch letenských řadí zednické čty) třeba.* (17.12.14), *Na stojáka a bez panáka! Tak plánuje znepříjemnit gamblerům hraní na automatech premiér Bohuslav Sobotka (...)* (11.11.15), *Zatímco Dalibor Janda hrál kličkovanou s dívkou Súzi ohledně její blůzy, na „dé pětce“, kličkovali řidiči (...)* (4.11.15). Z MF Dnes uvádíme např.: titulek *Kdo se líp prodává? Značka Messi lehce prohrává* (13.1.15), titulek *At' jsi Petr, nebo Pavel, na Hrad musí Petr Pavel.* (27.1.15).

V textech denního tisku můžeme najít i slovní hříčky založené na **hromadění podobně znějících slov**: titulek *Titán věří v titan* (Blesk 23.11.15), *Prachař je v prachu!* (Blesk 13.11.14), *Těm také Pomahač pomohl...* (pozn.: chirurg Bohdan Pomahač) (Blesk 11.12.14), titulek *Expremiéři na premiéře!* (Blesk 19.12.14), *Příhoda jako odněkud z Horní Dolní, kde se zlil vedoucí mužstva, se přihodila fotbalovému Realu Madrid. A reálně mu hrozí vyloučení ze Španělského poháru.* (Blesk 4.12.15) aj.

⁸¹ HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973. S. 159.

⁸² HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973. S. 160.

2.3 Expresivita v rovině tvaroslovné

V této části budou předmětem našeho zájmu expresivní prostředky v rovině tvaroslovné. V předchozí kapitole jsme se částečně rovinou morfologickou již zabývali, a to hláskovými změnami $y \rightarrow ej$ a $e \rightarrow í$, jež mohou být v žurnalistických textech signálem expresivnosti. Nyní budeme pojednávat o expresivních prostředcích v rámci jednotlivých slovních druhů. Zaznamenali jsme je v různé míře u substantiv, adjektiv, pronomin, numerálií, verb. Expresivní povahu mají partikule a interjekce.

2.3.1 Podstatná jména

Skloňování podstatných jmen

V rámci skloňování podstatných jmen můžeme uvést jako příklad konkurence prostředku neutrálního a expresivního tvar 1. pl. od maskulin na *-ita, -ista, -asta*⁸³. Zatímco tvary na *-é* jsou stylově neutrální, jako např. *Mnohokrát v posledních dvou letech čeští biatlonisté přiznávali (...)* (MFD 15.12.15), koncovka *-i* je pokládána za hanlivou a je označována jako nespisovná (např. *husiti, kariéristi, fotbalisti*). Proniká však do oblasti spisovného jazyka v oblasti běžně dorozumívací i do oblasti publicistické⁸⁴, a i v našem materiálu se poměrně často vyskytovala, běžně v rubrice sport: např. *Po sobotní výhře 4:1 v Jihlavě nastoupí prvoligoví hokejisti ČEZ Motor dnes od 17:20 hodin na domácím ledě v Budvar aréně proti Třebíči.* (MFD 7.1.15), *Nevyděláváme jako fotbalisti, ale pokud se umístíte na špici, je to slušný.* (Blesk 8.12.14).

Kategorie jmenného rodu

Dle Krobotové⁸⁵ se jako expresivní prostředek uplatňuje neshoda v rodě řídícího substantiva a postponovaného přívlastku (např. *kluku nezdárná, chlape falešná*). K vyjádření expresivity může sloužit i užití životných tvarů u neživotných jmen (např. *dát góla, najít hříba*). Tyto prostředky se však v našem materiálu neobjevily.

Zaznamenali jsme však několik případů *záměny jmenného rodu*, jejímž užitím, dle našeho názoru, autoři rovněž činí své vyjádření expresivním. Můžeme uvést případy záměny rodu ženského za rod mužský životný: např. *Evidentně ho to nepotěšilo, ale*

⁸³ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 775.

⁸⁴ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 46.

⁸⁵ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 48.

místo toho, aby spustil řev, mistrně sundal z očí okuláry a pohotově je nabídl „slepotovi“ Ibemu. (Blesk 3.11.15). V obou denících jsme se často setkávali také s výskytem substantiva „hračička“ pojmenovávající osobu mužského rodu, např. *Míčový hračička se zlatem z olympiády se vyjádřil k rozhovorům bývalých arbitřů, kteří odhalili stalinské praktiky, jimiž Berbr přes Damkovou velí sudím.* (SSJČ = expr. kdo si rád hraje nebo kdo se s něčím piplá) (MfD 12.11.15). Někdy také autoři účelně **zaměňují životnost/neživotnost substantiv**. Jsme toho názoru, že i tento jazykový prostředek přispívá k expresivitě komunikátů. Příkladem může být substantivum „amok“ rodu m. neživotného užitá v rodě m. životném: (...) *zahájil svou řeč Bičik poté, co se bezkrevný soubor z Letné nechal během druhé půle ostudně seřezat od nenáviděného soka, který byl různější a kreativnější i bez vyloučeného „amoka“ Procházky.* (Blesk 3.11.15).

Kategorie pádu

V denním tisku se s velkou oblibou používá **vokativ**. Vyjadřuje se jím emocionálnost projevu a plní zpravidla funkci kontaktní a výzvnou, někdy hodnotící⁸⁶. V našem materiálu se ve velké míře objevoval v titulcích: např. *Olga Menzelová má těsně před druhým porodem! Tak chlapi, kdo to byl?* (Blesk 13.1.15), *Hasiči, pomoc! Drží mě kontejner* (Blesk 26.1.15), *Druhý listopad na Národní třídě. Běž domů, Zemaně!* (MfD 18.1.14), *Lide, mluv k tobě hejtman. Za miliony z rozpočtu kraje* (MfD 25.11.14). Ovšem i v samotných článcích byl vokativ velmi frekventovaný: *Tak co, čeští hokejisté? Neodměníte věrnou fanynku, která kvůli lístkům uháněla skoro 600 kilometrů vlakem?* (Blesk 5.11.14), *Holka, ty jsi nějaká pohublá! Tenistka Petra Kvitová (24) je před víkendovým finále Fed Cupu s Německem ve skvělé kondici.* (Blesk 5.11.14), *Boháči všech zemí, schovejte se k nám! Tak lze chápat projekt tajemného luxusního bunkru Oppidum u Českého brodu!* (Blesk 12.11.15), *Budete naši existenci neochvějně hájit i do budoucna, draží Češi?* (MfD 25.11.14) aj.

V menší míře se v bulvárním i v seriózním tisku vyskytoval **dativ etický** (dativ sdílnosti), jenž plní kontaktní funkci⁸⁷. Dle Bečky⁸⁸ zesiluje citovou expresivitu vět zvolacích nebo podbarvuje věty, které svou formou nejsou citové. Zčásti je spjat i s expresivitou apelovou. Je vyjádřen zájmenem 1. nebo 2. osoby a dodává větě důvěrný tón. Používá se ho zvláště v běžně dorozumívacím stylu (např. To vám byla krása), ale i

⁸⁶ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 49.

⁸⁷ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 49.

⁸⁸ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 202.

ve stylu žurnalistickém (např. Obě mužstva nám už nastoupila na led.)⁸⁹. Z našich textů např.: *To je nám překvapení! Po více než třech letech se na Městském soudu v Praze našel posudek tržní ceny k vile Vratislava Mynáře (46) ve Strašnicích.* (Blesk 14.1.15), *Tak nám končí rok 2014, příští sobotní „sloupek“ vyjde už v novém roce.* (MFD 27.12.14). Citově zabarvený je také **dativ prospěchový** vyjádřený zájmenem „si“ (např. polenošit si). V našem materiálu jsme zaznamenali jen pár případů jeho výskytu: např. *Hanka je šťastná žena, kila navíc evidentně neřeší a jí si, co chce. „Jedna hodina v noci, to je dietka...“ dodala k fotce Zagorová.* (Blesk 12.11.15). Expresivně příznakový ráz má také **genitiv zvolací** (např. Té radosti! Toho hluku!)⁹⁰. Jeho výskyt jsme však v našich textech nezaregistrovali.

2.3.2 Přídavná jména

Každé přídavné jméno již ve své základní podobě vyjadřuje míru vlastnosti, která může být: **expresivní** (např. obrovský, grandiózní): *To je tak obrovský vědecký úspěch, že celý jeho rozsah chápou asi jen ty mozky v Darmstadtu.* (MFD 27.12.14), nebo **modifikována afixací** (např. malilinký, nahluchlý): *Je tu mladinká vdova i muž, který se po ochrnutí po autonehodě učí znovu chodit.* (MFD 18.12.14), a **skládáním** (např. sebelepší, sebeopatrnější): *Evropa zrušila čáru (...) Už se nedokáže zavřít, i kdyby kolem sebe dodatečně vystavěla sebemohutnější hrazení.* (MFD 1.12.15). Zcela expresivní charakter má lidové označení velké míry vlastnosti (např. prachmiliónský)⁹¹.

Kategorie stupňování

Jako zdůrazňující expresivní prostředek se často v denním tisku uplatňuje **superlativ**⁹². Objevuje se jak v titulcích, tak v celých člancích: např. titulek *NEJKRVAVĚJŠÍ ulice Česka!* (Blesk 15.12.14), titulek *Nejčernější večer za 11 let* (Blesk 7.11.15), *V obležení těch nejnezdravějších lákadel si gurmánka spokojeně sedla ke stolu a slupla, na co si jen vzpomněla!* (Blesk 11.12.14), *A je to tady! Na cestě je nejočekávanější miminko Hollywoodu!* (Blesk 6.11.15), titulek *Nejbláznivější české stavby roku 2014, které se povedly* (MFD 27.12.14), *Nejhlubší vrásky na čele má však z dění v Praze Babiš.* (MFD 11.11.15), *A nynější generace (...) tak činí s vražednou láskou, ještě vražednější*

⁸⁹ KROBOTOVÁ, Milena. Úvod do české stylistiky. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 49.

⁹⁰ KROBOTOVÁ, Milena. Úvod do české stylistiky. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 49.

⁹¹ KROBOTOVÁ, Milena. Úvod do české stylistiky. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 50.

⁹² KROBOTOVÁ, Milena. Úvod do české stylistiky. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 51.

nepřívodností a vůbec nejvražděnější vážnou tváří. (MFD 11.12.14), *Nejprošší kontrast osudu muže, jenž se z disidenta stal prezidentem, otevírá dokument Andrey Sedláčkové (...)* (MFD 18.1.14). Adjektiva v superlativu bývají někdy doplněna o výrazy „ten“ a „co“, jimiž autoři vyjadřují vyšší míru vlastnosti: např. *Zdeněk Svěrák sice v cimrmanovské hře Záskok řekl, že je to blbost a na Budějovice má ty nejhorší vzpomínky, opak je však podle místních obyvatel pravdou.* (MFD 6.12.15). Výjimkou nebývá ani hromadění několika superlativů za sebou, čímž autoři dosahují ještě většího zdůraznění a zvyšují expresivitu textu: *Bílá vdova. Nejhledanější, nejnebezpečnější žena světa. Britka Samantha Lewthwaite (...) zavraždila stovky lidí, cvičila si i následovnice.* (Blesk 14.11.14), *Nejvyšší nezaměstnanost, největší chudoba, nejvíce komunistů, vysoká kriminalita - tak vypadá život na Osoblažsku.* (Blesk 13.11.14).

Nutno také poznamenat, že zesilovat či naopak zeslabovat vlastnosti lze také afixací. Takto utvořená adjektiva mají vždy expresivní zabarvení (viz začátek kap. 2.3.2)⁹³.

2.3.3 Zájmena

Z hlediska zájmen jsme zejména v bulvárním tisku zaregistrovali výskyt **tázacího zájmena „co“** v zesílené podobě s „-že“, získávající tak emocionální zabarvení: např. *Cože má společného se scientology? „Vystupovali tam umělci ze všech koutů světa a různých náboženství. Jsem zastánkyní náboženské svobody,“ dodala Guncíková na vysvětlenou.* (Blesk 11.11.15), *Cože to ten Karel Gott má? Hon-Hodgkinův lymfom? Co to proboha je? A kde se mu to v těle vzalo? Můžu to dostat i já? Podobné debaty se od pondělního večera vedou po celém Česku.* (Blesk 4.11.15).

Emocionálně zabarveno bývá většinou také **užití osobního zájmena jako podmětu**. V textu má takovýto prostředek zdůrazňující funkci (např. Já to věděl., My to tušili.)⁹⁴: např. *Vy sám jste říkal, že jste se kvůli agendě třikrát potkal s panem Mandíkem, vaším předchůdcem z ČSSD. A já myslel, že neexistuje.* (MFD 29.11.14), *„Takoví hráči jako Cristiano jsou většinou nezískatelní. Musíme počkat a doufat, pak uvidíme.“ My čekat nemusíme. Ronalda uvidíme už dnes večer, kdy s Realem nastoupí v Lize mistrů proti Šachtaru Doněck.* (Blesk 25.11.15).

⁹³ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 51.

⁹⁴ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 52.

2.3.4 Číslovky

Pokud jde o číslovky, v Blesku jsme zaznamenali sporadicky *zastoupení číslovek určitých číslovkami neurčitými*, v MF Dnes nikoli. Uvedené příklady ukazují, že tímto způsobem autoři často dosahují hyperbolického vyjádření⁹⁵, které je ve své podstatě expresivní: např. *V očích mu hrálo tisíc čertů a bavit společnost.* (Blesk 5.12.14), *Takže posílená ochranka bude muset návštěvníky šacovat stokrát důkladněji než jindy.* (Blesk 5.11.14).

2.3.5 Slovesa

V rámci sloves jsme expresivní prostředky zaregistrovali na úrovni kategorie času, způsobu a vidu.

Kategorie času

Ve stylu žurnalistickém (stejně jako odborném a administrativním), tj. stylu veřejném a připraveném, obvykle korespondují jednotlivé časy s významovým aspektem komunikace. I zde se však vyskytuje se slohovým aspektem záměna jednotlivých vyjádření času, záměna jejich forem a i celkem velká variabilita časů vzhledem k funkci⁹⁶.

V obou zkoumaných denících jsme zaznamenali užití přítomných tvarů nedokonavých sloves pro vyjádření budoucího času. Jedná se o expresivní prostředek hovorového stylu⁹⁷. Výskyt tohoto jevu v denním tisku můžeme doložit následujícími příklady: *EU musí změnit pravidla, jinak jdeme pryč. Tak tlačí britský premiér David Cameron na Brusel před chystaným referendem (...) o setrvání Británie v Unii.* (Blesk 11.11.15), *Ve čtvrtek totiž v tomto hypermarketu startují slevy a akční cena má často za následek totální vykoupení i nejobyčejnějšího zboží (...)* (MF 11.12.14).

Jako výraznější expresivní prostředek však v našem materiálu pociťujeme užití prézentu ve funkci tzv. *prézentu historického*, jenž spočívá v označení času minulého časem přítomným. Uplatňuje se ve vypravování, a to zvláště v oblasti běžně dorozumivací a umělecké. Analýzou našeho materiálu jsme ale zjistili, že se využívá i

⁹⁵ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 53.

⁹⁶ MINÁŘOVÁ, Eva. Proměnlivost slohové hodnoty času ve funkčních stylech včetně stylu církevní psané publicistiky. In: ČECHOVÁ, Marie, Dobrava MOLDANOVÁ a Zora MILLEROVÁ. *Čas v jazyce a v literatuře: Sborník z mezinárodní konference*. Ústí nad Labem: UJEP, 2005, s. 120-124. ISBN 80-7044-716-8. S. 121.

⁹⁷ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 55.

při výstavbě textů bulvárního a seriózního tisku. Autoři jím záměrně texty aktualizují, ožívují je. Někdy se také objevuje tzv. *prézens dramatický*. Jedná se opět o záměrnou autorskou aktualizaci textu spočívající v uplatnění času přítomného místo času minulého, tentokrát ale s průvodní funkcí posílit napětí, dosáhnout větší gradace textu a více tak zapůsobit na čtenáře⁹⁸. Můžeme uvést následující příklady: *Ochranka je dovnitř bez zaplacení nepustila. Aby se pomstili (= policisté), do klubu vhodili slzný granát a utekli. Do pronásledování se pustili bratři Radek a Lukáš S. „Když na ně kluci zařvali, otočili se a dvakrát vystřelili,“ popisuje zdrcený táta. Napoprvé se netrefili. Oba bráchové grázly dobíhají a chytají je. „(...) Radek se otočil k Lukášovi, jenže v tu chvíli ten strážník vytáhl pistoli a střelil ho do ledviny (...),“ popisuje táta. Ke zraněnému bráchovi se ohýbá Lukáš, aby mu pomohl. Strážník „hrdina mačká spoušť znovu – trefuje Lukáše do podbřišku. (Blesk 23.12.14), Na Západě samozřejmě nikdo z nás nebyl. Znali jsme ho jen z filmů (...) a televizních reportáží (...) A teď se na něj díváme na vlastní oči. Je tak blízko. Tři sta, čtyři sta metrů? Minuta běhu, dvě minuty chůze. Svobodná země, před námi, na dosah. Jenže my tu stojíme v odporných nepadnoucích uniformách, za pasem ostře nabitě malé samopaly šorpion, před námi je signální stěna, jejíž narušení v nejbližší posádce okamžitě vyvolá poplach. A za námi stěna z ostatého drátu, v padesátých letech pod vysokým napětím. Tenhle systém zabil desítky našich lidí. Kdo vlastně nesmí projít a že to rozhodně nejsou Rakušané či Němci, tady bylo úplně jasné (...) Za pár dní mě naštěstí odveleli do vnitrozemí (...) U strážné hranice jsem stál jedinkrát. (MfD 6.12.14).*

Kategorie způsobu

Z hlediska kategorie slovesného způsobu je za stylově nepříznakový považován indikativ. Zvláště v emocionálních projevech se často užívá *imperativ*⁹⁹. Ten zpravidla bývá charakterizován jako slovesný způsob vyjadřující apelovost¹⁰⁰. Jeho výskyt byl velmi frekventovaný jak v titulcích, tak v celých článcích, a to v obou denících: např. titulek *EU nařizuje: Odtajňte katův šleh!* (Blesk 2.12.14), *Skoro by se chtělo říct: Čech dostal 4 góly a vyzývá Courtoise: Uklid' ten bordel!* (Blesk 26.1.15), *Ano, radujme se,*

⁹⁸ MINÁŘOVÁ, Eva. Proměnlivost slohové hodnoty času ve funkčních stylech včetně stylu církevní psané publicistiky. In: ČECHOVÁ, Marie, Dobrava MOLDANOVÁ a Zora MILLEROVÁ. *Čas v jazyce a v literatuře: Sborník z mezinárodní konference*. Ústí nad Labem: UJEP, 2005, s. 120-124. ISBN 80-7044-716-8. S. 120 a 122.

⁹⁹ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 55.

¹⁰⁰ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 569.

protože kuřecí nugety prodávané i v té nejvýhodnější variantě (20 ks) za téměř 9 Kč/kus jsou pořád z masa! (Blesk 6.11.15), *No řekněte, dámy, která z vás by nechtěla mít takového šarmantního šviháka doma?* (Blesk 18.11.14), *titulek Jste pro zákaz kouření v restauracích?* *Hlasujte* (MfD 15.12.15), *titulek Chvalme Zemana za podporu podnikatelů* (MfD 25.11.14), *Přiznejte se. Tipovali byste před sezonou, že se Michal Ďuriš může prát o korunu pro krále střelců?* (MfD 23.11.15), *Nasedněte s námi do stroje času a pojděte si připomenout, co důležitého Česko po Listopadu zažilo.* (MfD 18.1.14), *Tak vypadá ve zkratce vjem z 365 dnů v roce. Přesto, zkusme jeden odkrojit, poheďme na své politiky laskavějším okem.* (MfD 18.12.14), *Tak si to shrňme. Zatímco Plzeň a Jablonec nakupovaly, dohromady utratily přes 60 milionů korun, nejbohatší Sparta nic.* (MfD 7.1.15).

Pokud jde o **kondicionál**, ten vyjadřuje vedle podmínky v expresivních textech přání (např. Kdybyste mi to podal.) nebo rozkaz (Kdybyste nemluvil!)¹⁰¹. V analyzovaných textech jsme zaznamenali pár případů kondicionálu vyjadřujícího přání, a to v MF Dnes: „*Potřebujeme trochu štěstí, aby Philae nedosedl na balvan nebo příkrý svah,*“ *tweetoval jeden z nich. Kdyby tohle byla jediná nástraha... Když se na kometu podívá laik, má jasno: to je kus skály. Ale je to složitější. Nikdo nevěděl, jestli na povrchu je led, čímž by měl Philae hodně tvrdé přistání, po němž by se odrazil. Ale taky to mohl být sníh, v němž by se utopil.* (MfD 13.11.14), „*Strčili mi do ruky flintu, ať objedu pár závodů. Docela se mi to líbilo, tak jsem zůstala. I když mé střelecké začátky byly tragické.*“ *Kdyby jen ty začátky. Ve 3. ročníku chtěla končit.* (MfD 9.1.15).

Kategorie vidu

Kategorie vidu může být příznaková v některých případech vyjádření kladného nebo záporného rozkazu. Nedokonavá slovesa se používají místo sloves dokonavých v citově zabarvených textech a vyjadřuje se jimi naléhavější upozornění: např. *Před Vánoci se s telefonními nabídkami roztrhl pytel. A vy dávejte veliký pozor, co do telefonu říkáte! Jinak byste mohli dopadnout jako paní Naďa Dušková z Roztok u Prahy, která se cítí napálená.* (Blesk 22.12.14). Dokonavým videm se zase děj dramatizuje¹⁰²: např. *titulek Bojíme se! Zamkněte hranice!* (Blesk 15.1.15).

¹⁰¹ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 55.

¹⁰² KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 56.

2.3.6 Částice

Částice jsou většinou slova expresivní, „jejichž expresivita se pohybuje mezi emocionálností a intelektuálností.“¹⁰³ Expresivnost spočívá v aktualizační funkci, tj. v motivovaném zvýraznění jazykových prostředků v textu částicemi (např. A místnosti přetopené nad 25°C určitě nesvědčí našemu zdraví.)¹⁰⁴ Částice se klasifikují z různých hledisek, např. Krobotová¹⁰⁵ je rozděluje dle distinktivních rysů na částice apelové, žádací, emocionální a strukturující text. Jak v bulvárním, tak v seriózním tisku jsou tyto druhy částic velice frekventované.

Částice **apelové** vyjadřují vztah autora k adresátovi i ke sdělované skutečnosti, a to např. formou přesvědčování: *To jsou nervy! Cestu ke korunce krásy na prestižní soutěži Miss Earth na Filipínách má Nikola Buranská (22) opravdu trnitou.* (Blesk 13.11.14). Částice **žádací** signalizují vztah autora k textu, přijímání nebo odmítání některých jevů. Patří k nim např. částice zdůrazňovací: *Miloš Zeman není zrovna svatoušek.* (Blesk 8.12.14). Částice **emocionální** vyjadřují citový vztah autora k obsahu textu nebo jeho části, jako např. uspokojení: *Kdykoli na cestě potkají nové postavičky, naštěstí vesměs epizodní, schyluje se k žvanivosti animované tvorby pro nejmenší diváky.* (MfD 25.11.15) nebo zklamání: *Bohužel, žádné stopy po životě se nikde nepodařilo najít, byť třeba na Marsu (...) k tomu byly (...) podmínky.* (MfD 13.11.14). Poslední druh, částice **strukturující text** vyjadřují vztah autora k členění textu nebo jeho části a jsou spíše intelektuální povahy. Mohou signalizovat např. začátek textu: *No, a na Štěpána pohádkové Vánoce na obrazovkách České televize zakončí premiéra Johančina tajemství režiséra Juraje Nvoty (51).* (Blesk 11.11.15) aj.

¹⁰³ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 57.

¹⁰⁴ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 57.

¹⁰⁵ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 58.

2.3.7 Citoslovce

Citoslovce „*mají absolutní stylistické zabarvení, jde o příznaková emocionální slova*“¹⁰⁶. Typické jsou pro ně expresivnost, příznaková fonologická struktura projevující se v neobvyklé kombinaci fonémů (např. -aj-, -žbr-, -pf-), ve výskytu málo frekventovaných fonémů (např. -ó-, -f-, -g-) a opakování slabik (např. hehe, chaha, kuku)¹⁰⁷. V textech citoslovce působí velmi nápadně a jejich funkce je zřejmá - mají stimulovat čtenáře a text oživit¹⁰⁸. Tradičně se rozdělují do tří skupin. Jsou to citoslovce emocionální, kontaktní a zvukomalebná. Citoslovce byla frekventovaná v obou analyzovaných denících, jejich výskyt byl však častější v deníku Blesk, kde se nezářidka objevovala i jako součást titulků. Pokud se objevila v MF Dnes, tak většinou v komentářích a také ve sportovní rubrice.

Citoslovce **emocionální** vyjadřují řadu kladných a záporných emocí¹⁰⁹, např. **vzdor**: *Nikoho sem nechceme a basta!* (MfD 1.12.14), **smutek**: *titulek Štěpánková: Ach, to stáří* (Blesk 25.11.14), **úlevu**: *Kdysi se utrápeně škrábala do sjezdovky Alpe Cermis a na jejím vrcholu vydechovala: Uf, je to za mnou! Tentokrát ale Eva Vrabcová-Nývtová do krutého stoupání (...) letěla, jako by snad ani necítla únavu.* (MfD 12.1.15), **radost**: *titulek Hurá za višňovým svařákem!* (Blesk 15.12.14) či **údiv**: *Páni, to je muskulatura! Ty bicepsy a vyrýsované břicho! Tomáš Berdych (29) shodil při tréninku (...) triko a dokázal, že se v přípravě vážně nezlákal.* (Blesk 14.1.15).

Druhou skupinou jsou citoslovce **kontaktní**, které slouží k navázání a udržení různých typů kontaktů¹¹⁰. Jejich výskyt v našem materiálu můžeme doložit těmito příklady: **Čech**: *Čau, Itálie!* (Blesk 23.12.14), **Pápa**: *Pápa Miloši!* (Blesk 25.11.14), **Schvalování nového svátku**: *To je svátek! To je shoda, panečku! Tam se nikdo neodvážá něco namítat.* (MfD 3.12.15), **Bavím se s lidmi a nejednou slyším, jak někdo Grega pomlouvá**: *Hej, to je můj švára! V zárodku to utnu.* (MfD 19.12.14), **Ten však včera přerývaným hlasem oznámil**: *Spánembohem, odcházím od vás, neublížil*

¹⁰⁶ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 58.

¹⁰⁷ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 56.

¹⁰⁸ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 58.

¹⁰⁹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 56.

¹¹⁰ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 56.

jsem, neublížil jsem žádnému z vás. A tak se stane (...) ředitel jedné z největších stavebních společností ministrem dopravy. (MfD 13.11.14).

Poslední skupina, citoslovce **zvukomalebná** (onomatopoická) bývají snahou o napodobení zvuků¹¹¹, např. **smíchu**: *Banky v podstatě mohou dělat tři věci: 1. buď také sníží úročení účtů Evropanů do minusu, 2. zdraží úvěry, nebo 3. budou to platit dále samy (ha ha ha)* (MfD 5.12.15), **zvuků vydávaných při nárazu**: *Bác!* „Rosova“ *nenahraditelnost se nezpochybňovala, ani když promarodil 18 měsíců v kuse.* (Blesk 6.11.14), *Zpracování balonu na stehýnko, otočka, prásk, milimetrová rána k tyči, gól! Autorem je Ronaldo? Messi? Van Persie? Ale co vás nemá. Brumla!* (Blesk 1.12.14), či **zvuků vydávaných při jídle**: *Glo, glo, glo, glo...* *Sedmdesátiny kolegy Milana Drobného zapíjel zpěvák Petr Kolář (47) tak důkladně, až upadl na zem!* (Blesk 15.1.15) aj.

¹¹¹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 56.

2.4 Expresivita v rovině lexikální

V následující části podrobíme expresivní prostředky v našem materiálu rozboru z hlediska lexikologie. Zaměříme se na druhy expresivity dle Zimova pojetí, dále na analýzu slov dle expresivního příznaku a velkou část budeme věnovat obrazným pojmenováním a frazémům. Slovní zásobu budeme dále analyzovat z hlediska teritoriální a sociální diferenciaci češtiny a také časové zakotvenosti a vztahu ke spisovné normě. Zabývat se budeme i zkrácenými výrazy, slovy přejatými a různými projevy jazykové hry.

2.4.1 Expresivita inherentní, adherentní a kontextová

2.4.1.1 Expresivita inherentní

Společným znakem inherentně expresivních jednotek je jejich nápadnost v systému jazyka. Ta může spočívat v oblasti *hláskového skladu slov* či ve *způsobu jejich tvoření* (oblast derivace i kompozice).

Zejména v deníku Blesk můžeme nalézt spoustu výrazů s *hláskovou expresivitou*: např. titulky *Kramár frknkul* (29.12.14), titulky *Depp se zpil a blábolil* (18.11.14), *Bývalý šéf svazu Ivan Hašek s modrou kapucí se chechtal vedle něj.* (5.11.14), z dalších dokladů: *maglajz, cucnout si, vybafnout, brblat, culit se, cmrdat, hulit, kecat* ad. V porovnání s Bleskem tento typ expresivity není V MF Dnes tolik zastoupen, ale její výskyt není rozhodně zanedbatelný. Můžeme uvést tyto příklady: *Zrovna včera jsem seděl na pařezu v Kunětickém lese a čuchal tu vůni domova (...)* (27.12.14), z dalších dokladů např. *žmoulající, zapípat, frčet, chichotat, šuškat, piplat se* aj.

V obou denících tvoří početnější skupinu inherentně expresivní slova, jejichž *expresivita je dána příponami*. Jejich tvar je nápadně odlišný, ve výkyvu, od základu většinou neutrálního slova. Tento výkyv je kvantitativní (augmentativnost-deminutivnost) nebo kvalitativní (pejorativnost-meliorativnost). Expresivita vznikající příponami se vyskytuje u substantiv, adjektiv, příslovčí, sloves, číslovek a u některých zájmen¹¹². V našem materiálu jsme se setkali nejčastěji s expresivitou danou příponami u *substantiv*.

¹¹² ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. S. 14-15.

V deníku Blesk to byla velmi frekventovaná přípona **-ák** u substantiv maskulin - u pojmenování osob: např. titulek *Sešlý muž, ale pořád bouřlivák* (14.1.15), *parta nevinných dobráků* (5.12.14), *Charismatický fešák si narazil čepici (...)* (8.12.14), *chlapák, sprosták, tvrdák, parták, zeťák, drsňák, tučák, vousatý mazák* aj. - a u pojmenování z oblasti neživých věcí a z oblasti sportu: např. *uherák, krvák, pouťák, splachovák, národák, mistrák*. Dále jsou to přípony: **-áč**: např. „*Gylfi je hvězdou sezony anglické ligy. A taky pěkný pracháč!*“ (14.11.14), *(...) usměvavý kudrnáč Wilfried (...)* (8.12.14), *vlasáč, šupináč* aj., **-our**: např. „*kaňour*“ z *Pobřeží slonoviny prožil vášnivý románek* (23.12.14), *hubeňour*, aj., **-ous**: např. *Viděli v tom budování koučova ega před divousy na tribunách.* (17.12.14), **-as**: nadtitulek *Lendl si na kruťase jen hrál* (5.12.14) a **-ec**: titulek *Dříve pracháč, dnes zdrchanec Josef Kokta* (18.1.15). U substantiv feminin to byly např. přípony: **-árna** (pro označení vlastnosti, nikoli místa): např. titulek *Česko se baví prezidentovými sprostárnami*, **-anda**: titulek *Jennifer sprostanda!* (14.1.15) a **-ačka**: např. titulek *Nestíhačka!* (25.11.14). U neuter jsme se s expresivitou danou příponami nesetkali.

Z deníku MF Dnes můžeme jmenovat následující příklady tohoto typu expresivity: u substantiv maskulin byla rovněž častá přípona **-ák**: např. *Bašár Asad je v tomhle dramatu skutečný bídák, ale to je v Sýrii dneska skoro každý.* (3.12.15), *hlupák, chytrák, sprosták, tvrdák, sympaták, živák, národák, přátelák* aj., **-oun**: např. *Jeho příběh připomíná story dalšího čahouna Zdena Cháry (...)* (15.12.14), **-al**: *Možná se všem remcalům vysměje, až dnes večer sestřelí Doněck v Lize mistrů.* (25.11.15), **-il**: *To, co dělí slovo prezidenta od stejně promyšleného tlachu hospodského žvanila, je právě prezidentství (...)* (15.12.15), **-ec**: *(...) z nich navenek udělal chamtivce.* (6.12.14) a **-ous**: *Rodiče mrňouse z ušmudlaného domku v Rosariu (...)* (19.12.14). U substantiv feminin se pak objevuje často přípona **-árna** (pro označení vlastností, nikoli místa): např. *Svazová koncepce (...) na „levárny“ upozorňuje léta (...)* (9.1.15), zaznamenali jsme i příponu **-izna**: *Tak rád by tu drolící se barabiznu vypulíroval (...)* (9.12.14) a **-ina**: *Ale prkotina to není.* (18.12.14). Ani zde jsme se nesetkali s expresivitou danou příponami slov u neuter.

Z dalších slovních druhů, u nichž expresivita vzniká příponami, byla v našem souboru excerpt velmi frekventovaná **adjektiva**. U nich je jejich expresivita dána příponami deminutivními nebo příponami augmentativními, v obou případech někdy reduplikovanými¹¹³. V našem materiálu byla nejčastější adjektiva deminutivní: např. *Plastickou trhavinu (...) narafičili pod sedadlo (...) na němž se z dovolené vracela právě*

¹¹³ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. S. 15.

mladičká Máša... (25.11.15), (...) *nejstarší synátor Brooklyn, který byl slad'oučký jak z cukrkandlu* (...) (23.12.14), *Přímý přenos je přímý přenos, a proto to Terezce posílám jako takovou malinkatou výtku.* (25.11.15). Z MF Dnes např.: *Je tu mladinká vdova i muž, který se po ochrnutí po autonehodě učí znovu chodit.* (18.12.14), (...) *majitelé státních dluhopisů, hypoték nebo úvěrů s lákavou nizoučkou pohyblivou úrokovou sazbou prodělají kalhoty.* (5.12.15), *Existují země - a nejsou to zrovna chudičké rozvojové státečky, kde se s estrádami nepárou.* (9.12.14).

Deminutiva obecně tvoří velkou část našeho materiálu, a to v obou denících. Jedná se o typické nositele inherentní expresivity. Zima ve své publikaci věnuje zvláštní oddíl expresivitě deminutiv substantivních. Z deníku Blesk můžeme uvést např. tato: *Blond'áček Lád'a měl být herní i finanční budoucností klubu.* (3.11.15), *Jeho dům rozzářilo 35 tisíc světýlek.* (1.12.14), (...) *zloději ukradli štěňátko. Fenku Jack Russell teriéra* (...) (5.12.14), *Dítě spolklo nožík: Rodiče mu ho sami zavěsili na krk!* (8.12.14), (...) *před All Star Game NHL dokázal Jiří Sekáč (22), že české nožičky jsou minimálně stejně tak kvalitní jako ručičky!* (26.1.15). Příklady z MF Dnes jsou tyto: např. *Václav Havel, Hana Marvanová či Stanislav Penc dostali kybličky a lopatky a plácali s dětmi bábovičky na pískovišti.* (19.12.14), (...) *dostal filmovou roličku.* (7.12.14), (...) *lepší je zazpívat, požádat o příspěvek a obdarovat každého dárce kalendářikem a ruličkou kávového cukru přímo z očí do očí.* (7.1.15), *titulek Je libo nějaké pojištěníčko?* (11.12.14) aj. Přestože se jedná o všechny výrazy deminutivní, můžeme mezi některými z nich pozorovat rozdíl: tak např. deminutiva „nožík“ a „pojištěníčko“ - zatímco slovo „nožík“ signalizuje menší míru rozměru (změnu kvantity), v případě výrazů „ručičky“ a „nožičky“ jde spíše jen o emoci nežli o to, že by „ručičky“ a „nožičky“ byly opravdu malé (zde jde tedy o změnu kvality, nikoli kvantity). Na základě toho Zima rozlišuje trojí vztah mezi slovem základním a jeho deminutivem: vztah kvantitativní, kvalitativní a kvantitativně kvalitativní¹¹⁴. Deminutivy se budeme zabývat rovněž v kapitole 2.4.2.

Méně početnou skupinu v našem materiálu tvořily výrazy, u nichž je **expresivita dána kompozicí slova**. Z Blesku můžeme jmenovat např. Nadtitulek *Kozáči, Bakoš a Holenda „slavili“ po svém*. Titulek *Trucpodnik naproti* (2.12.14), *Na veledůležitý mač s Islandem si našly cestu celebrity.* (18.11.14), (...) *dlouho na ocet však sexbomba Megan Fox (29) dle všeho nezůstala.* (3.11.15), z dalších např.: *srandamač, dutohlav, podržtaška, rychlokvaška, arciblázen, prachobyčejný*. Z MF Dnes můžeme uvést: (...) *zrušení nikoli*

¹¹⁴ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. S. 25-27.

jedné partajní pidibuňky, ale celé krajské organizace (...) (15.12.14), *Miroslav Kalousek, jehož nástup do čela topky by moc neozdobilo spojení se s „arcilotrem“ v hlavní baště strany.* (11.11.15), *Škarohlíd namítne: No jo, ale i když to všechno dobře dopadne a Češi začnou topit ekologicky, bude to k něčemu?* (25.11.15), z dalších např. *rozumbrada, strašpytel, reprepausa, monstrakce, velevážený, veleziskový* aj.

2.4.1.2 Expresivita adherentní

V denním tisku, seriózním i bulvárním, jsou velmi frekventovaná slova s expresivitou adherentní. Jedná se o slova, jež jsou ve svém základu neexpresivní (neutrální), ale v určitém kontextu se mohou expresivními stát. Jak jsme již pojednávali v teoretické části (viz kap. 1.1.2.1), jedná se o přesuny/záměny pojmenování v rámci různých okruhů skutečnosti. Z našeho materiálu můžeme tento druh expresivity doložit následujícími příklady: z Blesku např. titulěk *Ujížděla na dortu* (12.12.15) (SSJČ = neutr. rychle jet, expr. ve smyslu ztrácet nad něčím kontrolu), *Boháče při rozvodu oškubala jeho exmanželka Michelle Young (50)*. (11.12.14) (SSJČ = neutr. šhubáním zbavit peří nebo něčeho vůbec, expr. okrást), titulěk *Provětraly nejdražší butik v Praze!* (22.11.15) (SSJČ = neutr. vpustit někam, na něco čistý vzduch, expr. posvítit si na něco), *„Rogere, miluju tě!“ pronesl Stan jen týden poté, co se poštěkali na Turnaji mistrů.* (25.11.14) (SSJČ = odvoz. od „štekát“: neutr. zprav. o psech vydávat jednotlivě vyražené zvuky, expr. pronikavě mluvit, křičet, nadávat), *Každý týden ve středu ráno Dominik Hašek masť hokej s partou kamarádů v Letňanech.* (13.11.14) (SSJČ = neutr. polévat/potírat tukem, expr. horlivě se něčím zabývat, hrát), *Takhle dívku údajně zřídil slavný moderátor.* (12.12.15) (SSJČ = neutr. způsobit, že něco vznikne, expr. uvést do špatného stavu, poškodit), *Nadtitulek Dědictví po vévodkyni z Alby.* Titulek *„Zajíček“ ostrouhá* (SSČ = neutr. hlodavec, expr. nezkušený mladý člověk) aj. Z MF Dnes je to např.: *Sobotka přitom ochotně překousl i pořádný střet zájmů.* (18.12.14) (SSJČ = neutr. kousnutím rozdělit, expr. překonat, přetrpět, snést), *Dosud spolkly laguny 1,4 miliardy korun.* (5.12.14) (SSJČ = neutr. vpravit z úst do žaludku, expr. pohltnout, spotřebovat), *Porážka 0:2 byla milosrdná, protože mnichovská mašina hrála prakticky na jednu branku.* (18.12.14) (SSJČ = neutr. stroj, přístroj, expr. ten, kdo pracuje jako stroj, vytrvale/mechanicky), *Víme, že soudy očekávají lavinu podobných podnětů (...)* (11.11.15) (SSJČ = neutr. rychlý sesuv hmot, expr. velké množství), *Televizi s vykuchanými „střevy“, z níž by zůstala jen krabice, na internetu zaručeně nekoupíte.* (SSJČ = neutr. orgán, expr. vnitřek něčeho), *Půjde dělat rukama. A do lesa, kde ho nečeká nic jiného než šichta.* (7.1.15) (SSJČ = neutr. prac. doba, směna, expr. namáhavá práce, dřina), *Ty dvě věty opepřily jinak poklidné tenisové léto.* (3.12.15) (SSJČ = neutr. okořenit pepřem, expr. dodat něčemu dráždivosti, zajímavosti apod.) ad.

2.4.1.3 Expresivita kontextová

Velkou skupinu slov v denním tisku tvoří rovněž slova s expresivitou kontextovou. Slova tohoto typu nemusí vůbec měnit svůj význam, ale expresivně působí díky jejich záměrně neobvyklému umístění v kontextu (viz kap. 1.1.2.1).

Na stránkách novin se často setkáváme s užitím jazykových prostředků typických pro určitou oblast v oblasti jiné. S velkou oblibou autoři užívají pojmenování z oblasti sportu v textech s politickou, popř. i jinou než sportovní tematikou: např. *Následoval maraton operací a léčba se protáhla na deset měsíců.* (ASCS = maraton: sport. běžecký závod) (Blesk 8.12.14), *Šest hodin plných odborných výrazů renomovaných znalců (...) mělo rozbít závěr policie, že Petr K. zavraždil svou manželku a dceru pomocí elektrického proudu. A vrátit do hry otravu!* (Blesk 6.11.15), *Všeobecná podpora Merkelové (...) mnohé překvapila, analytici to vykládají také jako oddechový čas pro kancléřku.* (MfD 15.12.15), *Alena Vításková se dostala do klinče s Janem Mládkem. Bojují o miliardy korun pro obnovitelné zdroje.* (SSJČ = klinč: sport. zaklínění soupeřů, aby byl znemožněn další boj) (MfD 25.11.15), *Nikdo z účastníků - režim, umírněná opozice, džihádisté (...) Islámský stát (...) - nemá na to, aby zasadil knokaut.* (ASCS = knokaut: sport. sražení soupeře k zemi, většinou v boxu) (MfD 3.12.15), *Léta nedotknutelný lobbista Ivo Ritting zažil smolný rok. Zato detektivové, kteří po něm jdou, si zatím mohou připsat body na svou stranu. Vlivného zákulisního hráče totiž postupně obvinili hned ve třech kauzách.* (MfD 27.12.14), *Po sprintu s dočerpáváním evropských fondů čeká na jaře příštího roku firmy další obří vlna veřejných zakázek (...)* (ASCS = sprint: sport. rychlý běh, jízda s max. vypětím) (MfD 1.12.15) ad.

Podobně v textech se sportovní a politickou tematikou autoři užívají výrazy z oblasti biologie, lékařství a vojenství: např. *Slavný snajpr Milan Baroš (34) má v Mladé Boleslavi fazonu jako hrom.* (ASCS = voj. odstřelovač) (Blesk 7.11.15), *K symbióze s kabinou trenérům pomáhá i kapitán David Výborný, Františkův syn.* (ASCS = biol., ekol. vztah/soužití dvou nebo více organismů) (MfD 6.12.15), *Resuscitace politického penzisty a jeho instalace na Pražský hrad byly husarským kouskem, jaký nemá v moderní české politice obdoby.* (ASCS = lék. obnova zákl. životních funkcí) (MfD 7.1.15).

Z dalších dokladů můžeme uvést např. *Tsunami černé, depresivně extravagantní Objev roku. Pomačkaná róba od Diora, kypré maso deroucí se z toalety i sportovní bundy obleku (...). I to byl gala večer Českého slavíka* (ASCS = geogr. dlouhé a ničivé mořské vlny) (Blesk 1.12.14), *Petra letos zažila turbulence v soukromí, o novém příteli prý jako prvnímu*

řekla vám. *To přijde a spustí: Trenére, mám nového kluka, hokejistu?* (SSJČ = fyz. pohyb částí tekutin v nepravidelných, proměnlivých dráhách; zde ve významu nepravidelné změny v soukromí) (Blesk 13.1.14).

Expresivní nápadnost shledáváme i u neologismů, které do textů vnáší výrazné ozvláštnění: *Na rozdíl od bodyguardů, kteří blokovali létající objekty deštníky a la David Rath (48), když dav zvajíčkoval Jiřího Paroubka (62), do toho šel totiž Hlinovský pěkně rukama.* (Blesk 19.11.14), *Politický ekonom Yanis Varoufakis se coby nový řecký ministr financí utká s bankrotokracií čili panstvím zkrachovalých bank, jejichž moc a vliv teoreticky analyzoval v bestselleru Globální Minotaurus.* (MFD 27.1.15). Naproti tomu jsou expresivně nápadná i slova zastarávající a zastaralá.

Domníváme se, že expresivního charakteru mohou nabýt i slova knižní, běžně se v psaných komunikátech vyskytující, a to zvláště tehdy, objeví-li se jako součást jedné výpovědi společně s výrazy, které jsou již sami o sobě expresivní. Vzniká pak jistý rozpor: např. *Doby, kdy flamendři z národ'áku do kuropění pustošili nálevny a klíny lehkých děv z eskortservisů, jsou pod Vrbou zřejmě minulost...* (Blesk 18.11.14). Kontrast zde způsobuje užití slov *flamendr* (ASCS = hovor. hanl. „hýřil“) a *národ'ák* (inher. expr./sport. slang) proti knižním výrazům *děva* (SSJČ = kniž. „dívka“) a *kuropění* (SSJČ = kniž. „ranní kokrhání kohoutů“).

Dle našeho názoru mohou být kontextově expresivní také některá slova cizí, která se svou nápadností odlišují od okolního kontextu, a tak mohou působit expresivně: např. *Má to dost nahnuté, i když v minulém kole proti Bayernu last minute výhrou vydřel naději.* (Blesk 10.12.14), *Nová role: peacemaker. Bohuslavu Sobotkovi prý Angelka Merkelová nebere telefon - a to je ta pravá chvíle pro Vladimíra Špidlu.* (MFD 11.11.15).

V neposlední řadě můžeme v našem souboru textů hodnotit jako kontextově expresivní i slova nespisovná, jako např. slangismy, argotismy, obecně-české výrazy, které se vyskytují v běžné mluvě, ale v denním tisku nápadně vybočují z neutrální vrstvy spisovných prostředků, jež jsou jeho základem.

2.4.2 Slova s pozitivním a negativním expresivním příznakem

Expresivně zabarvená slova lze diferencovat dle kladného a záporného hodnotícího příznaku. Mezi kladně zabarvená slova se řadí slova familiární, hypokoristika, dětská slova a eufemismy. Častým formálním rysem těchto slov je jejich deminutivnost. Mezi výrazy záporně zabarvené patří slova vulgární, zhrubělá a pejorativní (pejorativa = hanlivá slova; Příruční mluvnice češtiny k nim řadí i augmentativa, jako např. „psisko“, „babizna“, která však v určitém kontextu nemusí vždy vyjadřovat záporné hodnocení: např. Podívej se na to milé psisko.)¹¹⁵.

Jak v bulvárním, tak v seriózním tisku jsme zaznamenali velké množství slov s kladným hodnotícím příznakem, přičemž se nejčastěji jednalo o zdobněliny.

Z Blesku můžeme uvést např. titulky *Bříško jeho přítelkyně Hany Chymčákové (30) už je krásně kulařoučké a malé Hudlerátko co nevidět vykoukne na svět.* (4.11.14), Nadtitulek *České biatlonistky po 17 letech vyhrály štafety.* Titulek *Holky, jste zlatička!* (8.1.15), *Michael (...) si dal kafičko i panáčka a vyřídil si několik telefonátů a esemesek.* (10.12.14), *Štáb náhle movité Slavie má na zimní vyzbrojení chudičkého kádru léta nevidaných 60 milionů korun.* (4.12.15), *Letenští tak malinko zatlačili na Viktoriány, kteří hráli později v Jablonci.* (1.12.14), *Páníčka ošetření miláčku stálo už 228 tisíc Kč!* (6.11.15), (...) *Tomika si hlídá přímo v Austrálii jeho přítelkyně Ester Sátorová.* (14.1.15), *Tatík David se vyfotil se zpěvačkou Lulu, jež při dotyku jeho svalnatého těla předla blahem (...)* (23.12.14) aj.

Z MF Dnes uvádíme např. *Česká vesnice má v sobě kouzlo, všichni známe... (...)* *rybníček na návsi nebo někde po straně, kostelíček s kapličkou, spoustu babiček a dědečků posedávajících na lavičkách.* (20.11.15), *Pravda, pár firmiček se v laboratořích pokoušelo drony naučit něco lepšího (...)* (9.1.15), *Pořád má trošičku obavy z levé nohy, kotník pobolívá.* (6.12.15), *Ze srovnání s prodejem aut na klasický pohon vycházejí stále jako malý bratříček.* (13.11.14), *Do užšího výběru „náctiletých hvězdiček“ se nabízejí záložníci (...)* (3.12.15), *Dnes je situace úplně opačná, máme prostě doma rádi teploučko, klid a pohodlí.* (18.12.14), titulky *Na tu slepičku raději opatrně* (24.11.14), *Hlavní postavu představuje miláček paní a dívek Brad Pitt (...)* (13.11.14) ad.

Není však pravidlem, že deminutiva musí být nositelem kladného hodnotícího příznaku. Jak dokazují příklady z našich textů, mnohdy bývá deminutivum užito v opačném smyslu, ironicky, a slovo tak získává záporný hodnotící příznak. Z Blesku

¹¹⁵ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 95-96.

např. *Růžoví „pomocníci“, které denně polykají miliony lidí, dokážou podle vědců nejen ulevit od bolestí hlavy či kloubů.* (20.12.14), *Slavně porazil věčného argentinského soka ve službách Barcelony Messiho, jenže tomu přišla pofoukat ránu na duši ženuška Antonella.* (14.1.15), (...) *líčil Blesku Němeček s tím, že svému řidiči za jeho kšeftíky vytkl jen jednu věc (...)* (11.12.14). Z MF Dnes můžeme uvést např. *Kdykoliv se to z různých důvodů hodilo, do zákona se přilepila nějaká větička, která celý systém postavila na hlavu.* (4.12.14), *Po popelníčku potřeboval včera prezident Zeman deštníček, i když jeho odpůrci by mu nejraději dali košíček.* (18.1.14), *Jeho sláva přitahuje houf fanoušků, různé kamarádčky a sličné zlatokopky.* (23.11.15) aj.

V denním tisku můžeme najít i slova hanlivá, zhrubělá, dokonce vulgární. V deníku Blesk na takovéto výrazy narážíme velmi často. Autoři si však někdy uvědomují jejich nevhodnost, a tak je označí uvozovkami nebo některý z grafémů ve slově nahradí znaky: např. titulěk *Papalášům odmlouval* (ASCS = hanl. vysoký stranický funkcionář, vysoký úředník) (25.11.14), titulěk *Hruška? To je debil!* (ASCS = zhrub. hlupák) (22.11.15), titulěk *Kozy moc prděly* (SSJČ = vulg. pouštět prdy, větry) (6.11.15), *Ted' už blond'atá bestie sedí ve vazbě (...)* (1.12.14) (SSJČ = zhrub. zlý člověk, surovec ap.), *Muži (...) se nelíbilo, že jeho vyvolená se stejně nezřízeně pelešila s muži v okolí.* (SSJČ = zhrub. souložit, mít nemravný poměr) (17.12.14), *Korán je k hovnu? Není, zastaví kulky!* (SSJČ = vulg. výkal, lejno) (8.1.15), titulěk *Bude zase ku*da sem, ku*da tam?* (11.12.14), *Brzda. Plyn. Brzda! Udržet oči u rozpisu chce maximální soustředění. O to větší, že hlídat musíte i svěrač, abyste se nepo...* (2.12.14), *Jediný, komu nebude do smíchu, je majitel dodávky v pražské Libuši. Jak by řekla hlava státu, někdo mu zku*vil lak...* (5.11.14) a mnoho dalších.

Přestože v Blesku je výskyt těchto expresiv podstatně vyšší, překvapilo nás, v jak velké míře jsou zastoupena i v deníku MF Dnes. Zde se objevují zejména slova pejorativní a zhrubělá, méně často vulgární, někdy označená uvozovkami, jindy však nikoli. Výjimkou není ani jejich podoba ve formě deminutiva: např. *Blbost, rozmazlenost? Dost možná, ale to neznamená, že se něco takového nebude nakonec dobře prodávat.* (SSJČ = zhrub. hloupost, nesmysl) (9.1.15), (...) *polský národ je národem šmelinářů (...)* (SSJČ = ob. hanl. kdo provozuje šmelinu) (6.12.14), *Náladová primadona, nebo ambiciózní osobnost?* (SSJČ = hanl. člověk, kt. v něčem vyniká, a je proto domýšlivý, nafoukaný) (7.12.14), *Kdyby vyhrál, pomstil by se všem bohatým frackům v soukromé škole (...)* (SSJČ = zhrub. odrostlé dítě, zvl. dívka) (7.12.14), *Až 11. prosince skončí klimatický summit v Paříži, budou možná mnozí pohlížet na Čínu jako na „padoucha“, který žene svět do záhuby.* (SSJČ = hanl. bezcharakterní, podlý člověk) (1.12.15), *Poslanec ČSSD Jan Chvojka si (...) stěžoval na soutěž Český slavík na to, že*

v něm uspěl více recitující než zpívající fašounek Tomáš Ortel. (SSJČ = odvoz. od „fašoun“: hovor. hanl. fašista) (5.12.15), *Pražští primátoři by se měli (...) soustředit na tunely, obchvaty, čističky, chodníky a psi hovínka*. (SSJČ = odvoz. od „hovno“: vulg. výkal, lejno) (11.11.15) ad.

Do skupiny výrazů se záporným expresivním příznakem můžeme zařadit i **klení**, které v textu značí záporné emoce autora, jako např. rozhořčení, silný nesouhlas s něčím apod. Silně expresivní jsou zejména citoslovce jako *sakra*, *hergot* aj. Nejedná se o prostředek v denním tisku běžný, ale o to více nápadný: např. *Himlhergot, to byl ale týden! Německo, země mistrů světa, pláče*. (Blesk 28.11.14), *Na prvním úseku vede, pak jí soupeřka zlomí hůlku. Sakra, zahartusí sice, ale jakmile jí dají novou, zase se do toho opře s plnou vervou*. (MfD 15.12.14).

2.4.3 Nepřímá obrazná pojmenování

Nepřímé neboli obrazné pojmenování je užití slova pro jinou skutečnost, než jakou slovo běžně svým lexikálním významem označuje¹¹⁶. Obrazy objevující se v textech žurnalistického stylu jsou v podstatě založeny na využití konotovaných významů, na určitém typu přenášení výrazu do sémanticky jiného okolí s podobnou myšlenkou, vlastností, s podobnými jevy a ději, na metaforičnosti v celé šíři¹¹⁷. Bečka¹¹⁸ uvádí, že se vlastně jedná o zvláštní způsob aktuálního užití slova, čímž slovo získává výrazovou expresivitu.

Obrazná vyjádření metaforické povahy, k nimž lze v nejširším pojetí zařadit vedle tradičně chápané metafory také přirovnání, metonymii, synekdochu, personifikaci, hyperbolu aj., plní v žurnalistických textech nejen svou funkci informativní, ale také poutají pozornost čtenáře a dodávají jazykovému projevu živosti a naléhavosti. Projev činí emocionálnější, a proto působivější. Zároveň také nepřímo odhalují kladný či záporný vztah autora k textu a jejich prostřednictvím projev nabývá větší agitační působivosti. Vzniklý obraz přitom musí být průhledný, snadno dešifrovatelný¹¹⁹, neboť v dnešní době čtenář nechce věnovat četbě denního tisku mnoho času a zároveň nelze

¹¹⁶ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 130.

¹¹⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 201.

¹¹⁸ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 130.

¹¹⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 201-202 a 205.

očekávat, že by se čtenář k textu znovu vracel a nad jazykovými prostředky se zamýšlel¹²⁰.

Obrazná pojmenování mají převážně charakter prostředků aktualizovaných. Působivost výrazu však souvisí s jeho frekvencí výskytu. Řada obrazných pojmenování tak s narůstající častostí užití přechází k prostředkům automatizovaným. U nich je expresivita omezena, zatímco obrazné prostředky aktualizované jsou expresivní vždy. Do značné míry však záleží na čtenáři a jeho zkušenostech, zda považuje dané obrazné vyjádření za aktualizované či automatizované¹²¹. Vědomi si této skutečnosti, nebudeme je nadále rozdělovat na aktualizovaná a automatizovaná.

V žurnalistických textech se obrazná pojmenování uplatňují v útvarech a žánrech zpravodajských i publicistických¹²². Naše analýza však potvrdila, že jejich výskyt je četnější v publicistických žánrech, v nichž autor vyjadřuje subjektivní postoj k informaci. V bulvárním deníku Blesk jsme obrazná pojmenování zaregistrovali ve velkém množství napříč všemi rubrikami.

V následující části nebudeme pojednávat o všech druzích obrazných pojmenování, neboť k tomu rozsah naší práce není určený. Budeme se věnovat jen těm druhům, jejichž výskyt byl v analyzovaném materiálu nejfrekventovanější a jež byly zároveň z hlediska expresivity nejpůsobivější. Byla to hlavně metafora, personifikace, přirovnání, perifráze, katachréze, hyperbola, synekdocha, ironie a tažená metafora.

2.4.3.1 Metafora

Snaha autorů narušit stereotypnost v žurnalistických textech vede k častému uplatňování metafor. Metafora v užším smyslu bývá definována jako „*užití slova nebo slovního spojení v přeneseném, nevlastním, posunutém významu na základě podobnosti*“¹²³. Jedná se o podobnost ve vzhledu (barvě, tvaru), rozměru, množství, stavu, vlastnosti, pohybu nebo funkce¹²⁴. Někdy bývá metafora pojímána v širším smyslu jako užití slova v nevlastním, posunutém významu, kdy metonymie a

¹²⁰ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 123.

¹²¹ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 123.

¹²² MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 201.

¹²³ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 258.

¹²⁴ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 225.

synekdocha se pak chápou jako její formy¹²⁵. Sochrová¹²⁶ zjednodušeně definuje metaforu jako označení jedné entity prostřednictvím pojmenování entity jiné.

Na stránkách bulvárního i seriózního tisku se vyskytuje velké množství metafor založených na různém typu podobnosti. Umožňují autorům vyjádřit se jinak, ozvláštnit text a učinit jej působivějším. V obou denících se vyskytují metafory jednoslovné i víceslovné. Mnohé z nich jsou z našeho pohledu velmi originální a aktualizují text. Stejně jako u jiných obrazných pojmenování i v případě metafor čtenář většinou nemá problém s jejich porozuměním. Z našeho materiálu můžeme uvést tyto vybrané ukázky: Z Blesku např. *Jennifer Lopez bude mít za chvíli na bříše slušnou valchu.* (25.11.14), *Ted na to kápli i „šerlokové“ z kriminálky.* (15.1.15), *Nejdřív sám páčil mezi betony brankáře Caroliny, poté narýsoval parádní přihrávkou na Henriquea, jenž rozhodl o výhře 2:1.* (10.12.14), *Jenže věhlas Plzně uvadá. Ze žraloka se stala šedá průměrná myš.* (7.11.15), *A stojaté vody tuzemské (...) nezčeřila ani ona módní exhibice zúčastněných celebrit, která k cirkusu showbyznysu neodmyslitelně náleží.* (6.11.15), *Hlavu státu čekal v Brně déšť a sprška pískotu a červených karet od asi 150 demonstrantů.* (2.12.14), *Mourinho je starý lišák a dobře ví, že když český brankář ucítí šanci, bude se mu z Londýna obtížně prchat.* (Blesk 7.11.15) aj.

Z MF Dnes např. *Tenhle čtyřicátník s doktorátem je Henry Ford džihádu.* (27.12.14), *titulek Rekordní smogová peřina* (1.12.15), *Torákova kariéra (...) postupně rozkvetla až do podoby stříbrného kříže, jenž symbolizuje vyznamenání podepsané samotnou královnou Alžbětou.* (5.12.15), *Vytrvalé sněžení cukrovalo trávník a plzeňský kouč Krejčí stejně vytrvale kráčel po tartanu před střídačkou.* (MF D 1.12.15), *Aktuální vzorek českého kouře by voněl zmatkem, strachem, nenávistí, touhou potírat neznámé a cizí. Byl by však dým končícího roku stejný, kdyby do něj z Hradu zadul prezident, který by zlé vášně poddaných svou svrchovanou pravdou nepřikrmoval, ale naopak mírnil, klidnil a smiřoval?* (15.12.15), *Kapela hraje žhavou černou hudbu, kořeněnou iberským temperamentem.* (6.12.14), *Nechci ale žehrat či lát na blyštivou čokoládovou a přecukrovanou skutečnost objímanou reklamním mumrajem.* (MF D 11.12.14) ad.

¹²⁵ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 258.

¹²⁶ SRPOVÁ, Hana. *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 1998. ISBN 80-7042-490-7. S. 109.

2.4.3.2 Přirovnání

V bulvárním i v seriózním tisku bývá velmi oblíbeným prostředkem přirovnání. Odborná literatura ho definuje jako „*stylistický prostředek opisného vyjádření, jehož účelem je vytknutí některé vlastnosti nebo stránky určitého jevu, věci, osoby nebo představy.*“¹²⁷ Podobně jako metafora je založeno na principu podobnosti, ovšem na rozdíl od metafory je v případě přirovnání podobnost vyjádřena vždy explicitně¹²⁸. Podobnost může být nejrozmanitějšího druhu: např. v tvaru, barvě, velikosti, v duševní vlastnosti, v činnosti, účinku atd.¹²⁹

Přirovnání zvyšují názornost a současně mají výraznou afektivní funkci¹³⁰. Jsme toho názoru, že je autoři často užívají jednak proto, aby čtenářům přiblížili určitou představu, situaci, zdůraznili vlastnost osoby či věci, ale i proto, aby text celkově oživil a čtenářům jej zatraktivnili. Autoři jejich prostřednictvím do určité míry také hodnotí a vyjadřují se úsporněji, neboť lze jimi ve srozumitelné podobě vyjádřit sdělení, pro které by autor jinak musel použít delší opisné formulace. Z větší části se vyskytují ustálená přirovnání. Z Blesku jsou to např. tyto doklady: *Harry se mezi komiky převlečenými za ženy cítil jako ryba ve vodě.* (5.12.14), *Je jako beran. Petr Záhrobský se včera pustil do soudní bitvy s dcerou Šárkou Strachovou.* (4.1.15), titulek *Jako vejce vejci!* (10.12.14), *Robert Prouza si připadá jako v Jiříkově vidění.* (4.11.15) aj. Z MF Dnes např. *Až dosud platilo, že si Rusko hraje s Ukrajinou jako kočka s myší.* (15.12.14), *Dopadne-li celé tohle martyrium tak špatně, že dojde na postihy pro příjemce dotací, na většinu z nich to padne bez přípravy, jako blesk z čistého nebe.* (25.11.15), *Zbytek eurozóny se další finanční krize bojí jako čert kříže (...)* (27.1.15), *(...) zvažuje budování české mediální skupiny skrze menší projekty, které rostou jako houby po dešti zejména na on-line scéně.* (11.12.14) ad.

V denním tisku se hojně užívají i přirovnání nová, vytvořená autorem pro konkrétní kontext, a o to působivější. Domníváme se, že motivací k jejich užití je větší názornost, snaha pojmenovat skutečnost jinak, neobvykle, neotřele, být originální, mnohdy také snaha čtenáře pobavit. Takováto přirovnání bývají vždy aktualizovaná¹³¹.

¹²⁷ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 301.

¹²⁸ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 356.

¹²⁹ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 130.

¹³⁰ HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973. S. 119.

¹³¹ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 139.

Z Blesku můžeme uvést tyto příklady: *Panáky do nich padaly jak Němci do krytu.* (15.1.15), *Ačkoliv mladý Francouz se stehny jako Rambo proti Arsenalu neskóroval, obranu větral solidně.* (6.11.15), *Ale když se (...) postavil vedle vlnadné Salmy Hayek (49, Frida), zachoval se jako uhrovitý sedmák na základce: Oči mu neustále ujížděly do úchvatného žlábků mezi nadry ohnivé Mexičanky!* (25.11.15), *Na předpotopní kopanou bratislavského souboru byl asi stejný pohled jako na striptýz veteránky E55 po třicetileté šichtě.* (8.11.14), *Kdyby si pražský kmotr Roman Janoušek (46) představil osud jako poťouchlého trpaslíka, nebyl by daleko od pravdy.* (14.11.14) ad. Z MF Dnes je to např. (...) *Alsasko je jiná Francie. Francie, která je příjemně prorostlá Němci a Německem, jako je prorostlý flák uzeného* (7.12.15), *Zeman to dopracoval tak daleko, že funguje jako bleskovod umístěný na vrcholu košaté lípy na nejvyšším kopci v širokém okolí.* (19.11.14), *Nedůvěrou je sužována celá česká společnost, jako tělo rakovinou.* (18.12.14), *To pravidlo jsme ani pořádně neznali, takže jsme na hranicích strávili noc, další den a byli zmrzli jak sobolí trus.* (27.12.14), *Jenže kdo jiný by měl chybějící měřítka elity vykolíkovat? Čekat to od dnešní nebo předchozí hlavy státu by bylo jako žádat dyslektika, aby sestavil čítanku.* (27.1.2015) aj.

V porovnání s MF Dnes se v bulvárním deníku ve větší míře vyskytují přirovnání obsahující lexikální prostředky expresivní, hovorové i nespisovné: např. (...) *Cashi, v těch botách vypadáš jako naprostý idiot. Jsi jako hňup - cha, cha, cha* (...) (Blesk 5.12.14), *Pražský pošťák se choval jako dobytek (...) balíky začaly létat doslova vzduchem. Nejdřív v dodávce, kde byl bordel jako v tanku, pak dokonce i na zem.* (Blesk 8.12.14), *Tvář pokrytá hustým strništěm, na hlavě kulich a výraz jako žebrající pobuda...Je možné že se Cage chystá na nějakou novou roli* (...) (Blesk 19.12.14) aj.

V denním tisku se nejčastěji přirovnává pomocí gramatické spojky „jak/jako“ (viz příklady výše). Není to však podmínkou, jak ukazují tyto příklady: např. *Už dvanáct let pojí jazzmana Ladu Kerndla (69) a reportéra Blesku Petra Macka (33) přátelství o pevnosti takřka rodinného pouta.* (Blesk 1.12.14), *Kdyby slova politiků byla paprsky smrti, z Asada už by nezbyly ani atomy.* (MfD 3.12.15) aj.

Pro větší zdůraznění bývá někdy přirovnání formálně osamostatněno: např. *Jako kůl v plotě. Václav Klaus (73) vyrazil za kulturou, ale bohužel bez doprovodu.* (Blesk 15.12.14). Někdy autoři dosahují větší účinnosti tím, že rozvedou přirovnání do podoby krátkého příběhu: např. *Je to jako u lančmítu: zatímco v plechovce koupené v Německu je pochoutka z masa, Češi kupují stejně zvaný výrobek, se stejnou etiketou, ale vyrobený z levného drůbežního separátu. Totéž objevují stavbaři: koupí silikonovou omítku,*

jedničku mezi fasádními materiály, samozřejmě za vyšší cenu. Ve skutečnosti omítají dům materiálem, v němž je obsah silikonu nulový nebo velmi nízký. (MfD 15.12.15).

2.4.3.3 Personifikace

Na stránkách novin se s velkou oblibou používá také personifikace neboli zosobnění. Jedná se o druh metafory založené na tom, že se neživým věcem, popř. abstraktním pojmům přisuzují činnosti¹³² a také vlastnosti bytostí živých¹³³. Jejich užitím autoři působí více na emoce čtenářů než na jejich rozum¹³⁴. V denním tisku jsou běžné, někdy však málo nápadné. V některých případech umožňují autorovi nepojmenovat přímo konkrétní subjekt jako původce činnosti, díky čemuž mohou být negativní či nepříjemné informace, o kterých je řeč, méně napadnutelné¹³⁵.

Následující příklady ukazují, že jsou to např. státy, instituce, organizace, vláda, počasí ad., které jednají jako lidské bytosti, popř. mají jejich vlastnosti.

Z Blesku např. titulky *ČERNÝ KAŠEL straší Česko* (22.11.15), *Ministra Německa, jehož rezort neustále žadoní o další peníze navíc, už to ale zřejmě nezajímalo.* (12.12.15), titulky *Česko začalo lyžovat* (8.12.14), titulky *Počasi skáče od ledna k dubnu a zpět!* (13.1.15), *Rodinu Ládi Hrušky nemilosrdně kosí rakovina, smrt si na jeho nejbližší zřejmě zasedla.* (22.12.14), „*Připraveni, tři, dva, jedna... Akce!*“ *zaznělo do ticha na place a v opuštěném areálu (...) začaly štěkat samopaly.* (23.12.14), *Rafičky hodinek už psaly 17. listopad, když reprezentanti stylově zasedli v restaurace Golden Fish.* (18.11.14) ad.

V MF Dnes jsme zaznamenali např. titulky *Loterie o miliardy nabírá druhý dech, sázky rostou* (24.11.14), titulky *Není islám nemocný? ptají se po masakru i mnozí muslimové* (10.1.15), titulky *Koruna se zklidnila, nejistota však trvá* (17.1.15), *Hlavní sportovní hala v Českých Budějovicích má znovu šanci, že výrazně omládne.* (25.11.15), *Vyšetřovatelé „Armstrongovy kauzy“ zase popsali, jak silné měla sportovní legenda krytí od Mezinárodní cyklistické unie. Ta úmyslně přivírala oči nad jeho proviněními jen proto, že jí pomáhal dělat sport atraktivnějším.* (11.11.15), *Syriza tvrdí, že jde o katastrofický scénář (...) Myslí si, že jakmile se ujme vlády, Evropa a Berlín si kleknou a ustoupí.* (pozn.: Syriza = řecká polit. strana) (17.1.15), *(...) ostatní země už udávaly směr (...) ale*

¹³² VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 272.

¹³³ BRUKNER, Josef a Jiří FILIP. *Větší poetický slovník*. Praha: Československý spisovatel, 1968. S. 224.

¹³⁴ JAKLOVÁ, Alena. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč*. 2002, **85**(4), 169-176. S. 174.

¹³⁵ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 140.

československý komunistický režim ještě stál na stráži u brány, kterou ta svoboda už měla vstoupit. (18.1.14) aj.

2.4.3.4 Perifráze

V obou periodikách se často uplatňuje vyjádření opisné, jedná se o tzv. perifrázi. Daný jev autoři nepojmenovávají přímo, ale opisem, vyjmenováním jeho charakteristických znaků, vlastností místo celku¹³⁶. Vyhýbají se tak opakovanému užití stejných výrazů, narušují stereotypnost textu a zároveň jazyk novin ozvláštňují a mnohé z nich, dle našeho názoru, působí expresivně. Z perifrází, jež se v našem materiálu objevily, můžeme uvést tyto: z Blesku např. *Kvitová se přitom „u klokanů“ poslední sezony trápí, když tam od roku 2013 postupně vypadla ve druhém, prvním a letos ve třetím kole.* (= v Austrálii, na Australian open) (26.1.15), titulek *Novinky za velkou louží* (= Amerika) (25.11.14), *Ti totiž chtějí legendární „68“ vidět na domácím mistrovství světa (...)*(= Jaromír Jágr) (23.12.14), *Procesu před taláry se může vyhnout a vyváznout s řidičkem v „čistírně“ a s pokutou, kterou si navrhne sám (zákon ji neurčuje).* (= soudní proces) (4.12.15). Z MF Dnes např. titulek *„Máma Evropy“ v ohrožení* (= Angela Merkelová) (MfD 23.11.15), *Šéf Kremlu takto odpovídá na dotazy žurnalistů deset let.* (= Vladimír Putin) (19.12.14), *(...) když se Putinovi zachce, tak během jedné noci pošle své „zelené mužíky“ a i Lukašenko by dohrál.* (= vojáci) (15.12.14), *Česká motorová myš, jak ji opěvovali po famózním představení v olympijské štafetě, najednou pocítila: můj motor se zadrhl.* (= Gabriela Soukalová) (15.12.14), *Portugalský superman včera večer převzal Zlatý míč pro nejlepšího hráče roku 2014.* (= Cristiano Ronaldo) (13.1.15) aj.

V bulvárním deníku Blesk se s velkou oblibou užívají perifráze jmen známých osobností a v různých obměnách se opakují. Zvláště často upoutají pozornost jako součást titulku, vyskytují se ale i v samotných článcích. Nejčastěji jsme zaznamenali případy, kdy je daná osoba pojmenována dle role, kterou ztvárnila v seriálu či filmu: např. titulek *Saxana chce jistotu* (= Petra Černocká) (25.11.14), titulek *Babetu děsí pečení* (= Bára Štěpánová) (20.12.14), titulek *O Popelku se strachují i Němci!* (= Libuše Šafránková) (17.12.14), *„Terminátor“ už sice dlouhé roky žije v USA, ale každé Vánoce si postaví na zahradě 4metrový vánoční strom a úplně sám ho nazdobí.* (= Arnold Schwarzenegger) (22.12.14), *Během rozvodového řízení v roce 2004 „ošubala“ Indiana Jonese v přepočtu o 2,2 miliardy Kč.* (= Harrison Ford) (6.11.15) ad.

¹³⁶ ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. Bratislava: Tatran, 1984. S. 102.

2.4.3.5 Katachréze

Dalším, hojně se vyskytujícím prostředkem v denním tisku, je katachréze - pojmenování založené na spojení logicky neslučitelných prvků¹³⁷. Dle Bečky¹³⁸ katachréze vznikají z nepozornosti při rychlé práci, proto bývají časté v denním tisku. Posuzuje je jako slohové chyby nebo neobratnosti. V obou denících však byly katachréze velmi frekventované a z našeho pohledu převážně záměrné, neboť umožňují autorovi vyjádřit na malé ploše výstižně svá stanoviska a hodnocení. Nejčastěji jsme zaznamenali spojení substantiva a adjektiva. Z Blesku např.: titulek *Slavné kousací skandály* (9.10.15), titulek *To je on! 1,5 hodiny sexuálního pekla!* (20.12.14), titulek *Odborníci o nízkotučných jogurtech: Je to jogurtový pravěk!* (9.1.15), *Vynervovaná schůzka v salonku Bohemia pětihvědičkového hotelu Marriott.* (10.10.15), *Nepřesný a fotbalově impotentní Vrbův výběr dostal v domácí derbi kvalifikace na EURO na frak 0:2.* (12.10.15), *Fotbalisté Bayernu si pobyt v Manchesteru prodloužili o vlhký trénink.* (28.11.14) aj. Z MF Dnes jsou to např. tyto doklady: titulek *Vrbětické třaskavé klopýtnutí* (8.12.14), titulek *Velký daňový bratr přidělá podnikatelům práci, rozhodli poslanci* (23.12.14.), (...) *Marcela Chládko (...) by mnozí oponenti rádi viděli u politického ledu.* (1.12.14), *Nakonec to ale vypadá, že i přes dietní výhru a averzi nových hnutí vůči němu bude Teplicím vládnout (=Jaroslav Kubera) dál.* (MFD 1.11.14), *Vztah žen a gayů představuje zajímavý motiv, ale v pojetí filmu MY 2 z něj crčí papírová nuda proudem.* (19.11.14), *Krvavé události v Paříži rovněž ovlivnily cesty Čechů do zahraničí.* (15.12.15) ad.

2.4.3.6 Synekdocha

V textech denního tisku se běžně vyskytuje také synekdocha. Ta je založena na záměrném zastoupení pojmenování části a celku¹³⁹. Protože vztah části a celku je vnitřní, má synekdocha blízko k metonymii, někdy bývá vyčleňována jako zvláštní případ metonymie¹⁴⁰. Na stránkách novin se nejčastěji uplatňuje synekdochická záměna mezi jednotlivcem a skupinou, skupinou a institucí, jednotlivcem a částí těla. Užitím synekdochy se autoři patrně snaží vyhnout opakování stejných výrazů a chtějí text zpestřit. Synekdochy také umožňují autorům vyjadřovat se úsporněji, zároveň však

¹³⁷ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 168.

¹³⁸ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 179.

¹³⁹ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 369.

¹⁴⁰ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 471.

jejich užitím autoři, dle našeho názoru, vnášejí do textu určitou vágnost a neurčitost. Nejčastěji jsme v obou denících nacházeli synekdochy typu „celek za část“. Mívají formu titulku, ale bývají součástí i celých článků: z Blesku např. titulky *Šlapanice dýchají za Popelku* (pozn. město Šlapanice) (11.12.14), titulky *Iveta skončila na skládce* (= věci Ivety Bartošové) (10.12.14), *Rakousko se odělo do černého hávu.* (23.12.14), *Francie včera znovu plakala - pohřby měli tři zabití členové redakce Charlie Hebdo (...)* (16.1.15). Z MF Dnes např. titulky *Turecko se neomluví, Rusko se brání* (1.12.15), titulky *Večeři Írán-Francie zrušilo víno* (= večeře francouz. politiků a írán. prezidenta) (12.11.15), *Privatizací OKD se proto zabývá Evropská komise. Česka se ptá, jak vysvětlí rozdíl (...)* (20.11.15), titulky *Amerika přestává kouřit a líbí se jí to* (6.12.15) aj.

V analyzovaných textech se rovněž vyskytovaly synekdochy druhého typu - „část za celek“. Z Blesku můžeme uvést např. *Nikde ani noha, jen v polovině uzavírky čtyři lidi upravovali zpevněné krajnice.* (4.11.15), *Spolupráce dvou oštěpařských šampionů končí. Trenér Jan Železný už nadále nepovede ruku Barbory Špotákové.* (14.11.14), *Víte, že za rok spotřebujeme 25 kilo tuků na hlavu?* (5.12.14), *Své uniformované zadky si vozí v lamorgini i lotusech.* (18.1.15). Z MF Dnes např.: *O bydlení podle svých slov přišel kvůli restitucím (...)* *Společně se dvěma bratry a matkou se ocitli bez střechy nad hlavou.* (13.11.14), *To je tak obrovský vědecký úspěch, že celý jeho rozsah chápou asi jen ty mozky v Darmstadtu.* (27.12.14), *Jinak se vládní ruka stočí tam, kde šátrá nejčastěji - tedy do kapes těch, kteří daně už platí.* (11.12.14) aj.

2.4.3.7 Tažená metafora

V denním tisku někdy dokonce vznikají na základě metaforické obraznosti, přímých příměrů a nejrůznějších analogií celé texty nebo jejich části. Většinou jde o tzv. taženou metaforu, kdy jedna vyvolává druhou¹⁴¹. V Blesku jsme se s taženou metaforou setkali nejčastěji ve sportovní rubrice, V MF Dnes hlavně v komentářích a rovněž v rubrice sport. Frekventované byly tažené metafory vystavěné na terminologii z oblasti filmu, hudby, někdy také gastronomie a sportu. Prvním typem tažených metafor, jež jsme v našem souboru excerpt zaznamenali, jsou takové, které se vyskytují pouze v určité části textu, nejčastěji v jednom odstavci, a které nemají podstatný vztah k jeho struktuře. Část tažené metafory se někdy objevuje i v titulku:

¹⁴¹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 203.

Nadtitulek *Lavička na odpis! Sparta peče nového šéftrenéra a zatím má dvě těsta*. Titulek *Hašek, nebo Uhrin?* Text začíná: *Na Letné se nepeče cukroví, ale nový kouč Sparty. Těsto už je v díži a zatím to vypadá na volbu ze dvou jmen. Klíčovým termínem k vyndání z trouby bude zřejmě tento týden.* (Blesk 15.12.14),

Na potápějícím se korábu jménem Chelsea řádí rebelie! Ačkoliv modrá kocábka klesá ke dnu, její lodivod José Mourinho (52) dělá, jako by vládla všem světovým mořím. Není divu, že ho mužstvo snaží hodit přes palubu. (Blesk 3.11.15),

V pražské O2 areně, častém místě vystoupení hudebních hvězd, se ve čtvrtek uskuteční trochu divný hokejový koncert - tribuny budou plné, leč „kapela“ jménem reprezentace bude postrádat ty, kvůli nimž si dost možná hodně fanoušků svůj lístek zakoupilo. (MFD 15.12.15).

Velmi působivé jsou však zejména tažené metafory druhého typu, které prostupují celým textem a na různých místech se vynořují, text propojují a obraz pak vytváří celek. Tak např. v následující ukázce z MF Dnes se autor snaží názorněji vystihnout situaci v Rusku tak, že o něm hovoří jako „lodi“ (Titanicu), již řídí „kapitán“ Putin společně s „posádkou“, „mořeplavci“ neboli politiky: titulek *Ruský Titanic nabírá vodu*. Článek začíná: *Rusko za současné situace čím dál tím víc připomíná Titanic. Putin se jeví jako vysoce kompetentní „kapitán“ jistou rukou vedoucí největší a nepotopitelnou „lod“ světa. Okolí nevidí nuzné podmínky „cestujících“ na dolních palubách, ale jsou ohromeni velikostí a přepychem toho, co před jejich fascinovanými zraky plnou parou míří kamsi za viditelný horizont. Na rozdíl od skutečného Titaniku, který nepřežil svou první plavbu, vede Putin svou loď již patnáct let a vnějšímu pozorovateli se až donedávna zdálo, že tak činí velice úspěšně. Ti co s reálným stavem Ruska byli obeznámeni detailněji, viděli že i když se mnohé povedlo, nesrovnatelně víc deklarovaných cílů nebylo nikdy realizováno (...) Putin a jeho okolí sice nevědí nic o ekonomice, ale jeho ostřílení mocensko-političtí „mořeplavci“ věří, že se jejich „lod“ z hrozící kolize nejlépe dostane zvýšením rychlosti. Vědí totiž, že když se loď potopí, tak se potopí, stejně jako Titanic, až na dno... Loď na moři přitom nereaguje na povyk diváků na břehu, ale na kormidlo. Gigantické Rusko se vinou svého kapitána a jeho posádky dostalo tam, kde je. Zda katastrofě unikne, či ne, se v tento okamžik nedá předvídat. Doufejme, že ano, protože vír, který by v takovém případě nastal, by mohl poškodit i nás.* Text končí: *V této souvislosti si je však třeba uvědomit, že kurz i rychlost plavby jsme neovlivnili my, ale Putin.* (MFD 18.12.14).

V jiné ukázce z deníku MF Dnes autor k analýze hokejové situace v Česku využívá analogie se seriálem/telenovelou a herci: titulěk *Seriál „Přerostlá dvacítka“ je fajn, jen už na scénu pusťme jiné herce*. Článek začíná: *Ted, když si nekonečný seriál Ulice vzal na Nově pár dní pauzu, je tu nová telenovela „Přerostlá dvacítka“, která denně přináší nové zápletky, lásku i nenávist. V neděli večer, jak se na pilotní díl sluší, vstoupil na scénu Pavel Zacha starší se svým blogem. Další den se proti němu postavil Lukáš Klok, jeden z členů hokejové dvacítky, který popřel vše, co bylo řečeno, a naopak pravil, že Zachův syn byl tím, kdo se při trénincích uléval. V úterý scénář přiřkne roli i Jakubu Koreisovi, hráči extraligového Brna, který na Twitteru sepsuje Zachu seniora i Kloka a pak si přisadí proti Přerostovi - správná telenovela má mít přehrsli postav - i mladý brankář z NHL Mrázek, protože i on přece kdysi hrál za dvacítku. Když už cyklicky opakující se scénář nudí, tak se na Zachu staršího, který sérii rozjel, provalí, že byl rozvědčíkem StB*. Text končí: *Ať nekonečný seriál pokračuje, jen na scénu pusťme jiné aktéry*. (MFD 9.1.15).

V následujícím příkladu z deníku Blesk se hovoří o fotbalovém vítězství jako o dárku/dortu/svíčce na dortu: Titulěk *Dárek zničil řezník*. Článek začíná: *Hráli s vědomím, že svému šéfovi můžou nadělit pěkný dárek k narozeninám*. Text pokračuje: *Motivace jabloneckých gratulantů byla zřejmě pekelná. Viktoru od začátku přehrávali a dostávali se do jedné šance za druhou. Jenže svíčku na dortu ne a ne zapálit. Všechny střely litaly mimo. Naopak se jim sladký dárek začal roztékat. To když po pauze uklidil míč do jablonecké sítě Tecl*. (Blesk 1.12.14).

Na výše uvedených příkladech můžeme vidět, že užitím tažených metafor autoři texty výrazně ozvláštňují, činí je působivějšími a dosahují větší expresivity vyjádření. Někdy se jejich prostřednictvím autoři snaží i čtenáře pobavit. Zároveň jimi autor vyjadřuje kladné či záporné hodnocení. Hodnotí nepřímou, protože k hodnocení používá metafor, avšak tyto metafory bývají snadno dešifrovatelné a čtenář jim lehce porozumí. Užití těchto vzájemně propojených obrazů - tažených metafor - ukazuje, že autoři o jazyce přemýšlejí, tvorbě textu věnují patřičnou přípravu a vzniklé texty jsou systematicky promyšlené.

2.4.3.8 Hyperbola

V denním tisku se běžně uplatňují vyjádření hyperbolická. Hyperbola je nadsázka, přehánění ve vyjadřování. Je to významný prostředek obrazného pojmenování patřící k metonymii, který zveličuje určitý rys z expresivních důvodů s cílem zvýraznit jej¹⁴². Ona obraznost hyperboly spočívá v tom, že je za ní vždy možné najít slovo či slovní spojení bez nadsázky¹⁴³. Hyperboly mají výrazný expresivní a emocionální účinek¹⁴⁴, někdy bývají i zdrojem humoru¹⁴⁵. Vyjadřují rovněž autorovo kladné či záporné hodnocení.

Hyperbolická vyjádření se v denním bulvárním i seriózním tisku objevují velmi často. Autor se často snaží zvýraznit určitou situaci, popř. dění tak, že jako zdroje pro obrazná vyjádření užívá výrazy z prostředí válečného, vojenského apod.

Z Blesku např. titulek *Divočáci terorizují školu* (6.11.15), *Atentátník Bortuzzo má stop na 2 zápasy*. (5.12.14), *V osobním životě ale kometa anglického fotbalu válčí se svojí rodinou!* (25.11.15), *Ve Sněmovně vrcholil boj o státní rozpočet na příští rok...* (12.12.15), *Místo, aby se rval o každou korunu pro svůj resort, byl v baru*. (12.12.15), *Ti borci dávali tuny gólů, nedali se bránit*. (25.11.14), *Dostal jsem asi sto padesát devět esemesek, tak čtu,“ pochlubil se cestou na „věcu“ mrakem gratulací v mobilu trenér Pavel Vrba*. (18.11.14), *Nejde o klasický metrák gelu na hlavě, ale o to, že v Curychu vystoupil jako chodící šperkownice*. (14.1.15).

Z MF Dnes např. *Čeští hokejisté vyválčili v roce 1998 zlato na olympiádě v Naganu*. (18.11.14), *Lékaři znovu vytáhli do boje proti šarlatánství*. (12.11.15), *A pak na Hradě (Zeman =) rozpoutal hotové peklo. Dotklo se ho, že z něj jeho kancléř dělal několik měsíců hlupáka*. (9.1.15), *New York je vysloveně kuřákově peklo. Za krabičku červených marlborek tam kuřák zaplatí na daních 4,35 dolaru (...)* (6.12.14), *Měsíc před nuceným ukončením provozu bojují herny o přežití*. (1.12.14), *Nicolas Sarkozy nastartoval novou křížovou výpravu za dobytím Elysejského paláce*. (1.12.14) ad.

¹⁴² VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 143.

¹⁴³ ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. Bratislava: Tatran, 1984. S. 101.

¹⁴⁴ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 143.

¹⁴⁵ ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. Bratislava: Tatran, 1984. S. 102.

2.4.3.9 Ironie

Jako expresivní můžeme hodnotit také jazykové prostředky, které jsou užity v ironickém významu. Odborná literatura definuje ironii jako záměrné užití slov v opačném smyslu¹⁴⁶ či jako posun významu, v němž kladně hodnotící soud má pejorativní smysl¹⁴⁷. Dle ESC¹⁴⁸ je v případě ironie zdánlivá chvála ve skutečnosti hanou a ironie má blízko k výsměchu a sarkasmu.

Autoři často ironický význam slova signalizují uvozovkami. Čtenářům již tak naznačují, že je třeba takto označený výraz chápat ironicky, tedy v jiném, většinou opačném smyslu, než je prezentováno. V Blesku se objevily tyto příklady: např. *Peltovy „kreativní padesátiny“: Obšlehli dort z Blesku!* (1.12.14), *Luxusní hnízdečko lásky tak může být i vaše. Stačí „maličkost“: 2,5 miliardy korun.* (26.1.15), *Zvěřstva teroristů z IS (Islámský stát) bohužel neznají hranic! Když se zdá, že nemohou klesnout hlouběji, opět „překvapí“.* (22.12.14), *Krejčířova „malá“ vila v Černošicích je na prodej!* (7.11.15) ad. V MF Dnes např. titulek *Secesní domy „zdobí“ batohy. Památkáři jsou na prodejce krátkci* (7.1.15), *Nepřipojila se (= Čína) (stejně jako další „premianti“ ve znečišťování USA a Indie) ke Kjótskému protokolu.* (1.12.15), *Bartošák se také „proslavil“ (...) Údajně napadl svou dvacetiletou přítelkyni, křičel, že ji zabije.* (20.11.15), *TOP 09, která se už roky dělí na sympatizanty Karla Schwarzenberga a na ty, kteří podporují „výkonného šéfa“ Miroslava Kalouska, teď půjde o to, aby (...)* (1.12.14) aj.

Mnohdy však není třeba na ironii v textu nijak upozorňovat, jelikož sama z kontextu vyplývá a čtenář autorův záměr snadno pochopí: z Blesku např. *Pan Dokonalý v české bráně zavinil gól, díky kterému Island v Plzni šel do vedení.* (18.11.14), titulek *Zeman perlil na jižní Moravě: Zase červené karty* (2.12.14), *Kdyby bylo v bedně jedno červivé jablko, vybere si ho Miloš Zeman (70). Prezident projevil podobný zvláštní talent při výběru svých poradců: co jméno, to temný stín.* (8.12.14), *„Je možné, že ho Wenger šetřil (...),“ pověděl Blesku Rosického manažer Pavel Paska. Hm, tak z takového „šetření“ musel být kapitán českého národáku, který zatím v sezoně odkopal za Arsenal pouhých 248 minut, štěstím bez sebe...* (29.12.14). Z MF Dnes jsou to tyto doklady: (...) *poslanec Jiří Koubek, se vyznal ze svého přesvědčení, že dárky na Vánoce opravdu nosí Ježíšek. Což nepřekvapuje, protože topka vždy vynikala realismem zdaleka*

¹⁴⁶ BRUKNER, Josef a Jiří FILIP. *Větší poetický slovník*. Praha: Československý spisovatel, 1968. S. 147.

¹⁴⁷ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 159.

¹⁴⁸ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 188.

nejen v politice. (27.12.14), *Druhé kouzlo, kterým se ministr financí pochlubí, je stagnující celková výše státního dluhu (...)* (11.12.14), *Na pochod se vydal i tajemník strany Patrik Nacher. Vzal si na to lakýrky. Po pěti kilometrech tohoto experta pravicové strany s krvavými puchýři potupně zachránil redakční vůz „Rudého“ Práva.* (13.11.14), *Na koho jiného o Vánocích myslet víc než na ty odstrkované, ponižované, vysmívané, nemilované?! Třeba, nesmějte se, na politiky.* (18.12.14) aj.

2.4.4 Frazeologická spojení

K vyjádření expresivity mohou v denním tisku sloužit rovněž frazémy. Podle Příruční mluvnice češtiny¹⁴⁹ je **frazém** „ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek)“ a v níž alespoň jeden z členů se vyskytuje v dané funkci jen v této kombinaci. Mezi významné, i když ne zcela nutné, vlastnosti frazému patří kromě již zmíněné ustálenosti a nerozložitelnosti obraznost a expresivnost¹⁵⁰. Vedle termínu frazém se můžeme setkat s paralelním termínem **idiom**. „V této dichotomii pak označení frazém akcentuje formální stránku frazeologické jednotky, idiom stránku významovou.“¹⁵¹. V naší práci budeme nadále používat pro celou skupinu těchto ustálených výrazových prostředků pouze označení „frazémy“.

Ačkoliv se výše zmíněná ustálenost může jevit jako faktor vylučující expresivní potenciál frazémů, jejich užití je obvykle podmíněno subjektivním vztahem autora k dané situaci. Frazémy představují jednotky, jež vybočují z okolního neutrálního kontextu, a tak značně text ozvláštňují a zvyšují jeho působivost a naléhavost. Představují však širokou a nesourodou skupinu pojmenování, a tak se může jejich stupeň expresivního příznaku lišit. Záleží přitom na stylovém příznaku jednotlivých komponentů, na aktuálním užití frazému v textu i na případné modifikaci frazému¹⁵². Znovu připomínáme, že expresivita souvisí se subjektivitou. Na každého čtenáře tedy

¹⁴⁹ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 71.

¹⁵⁰ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 149.

¹⁵¹ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 71.

¹⁵² KŘELINOVÁ, Radka. *Frazémy a jejich funkce v psané publicistice* [online]. Brno, 2008 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/x1cq5r/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Eva Minářová, CSc. S. 21-22.

mohou působit expresivně a v různé míře rozdílné prostředky, a to platí i o frazémeh. Jejich hodnocení z hlediska expresivity je tedy značně subjektivní.

Autoři také s frazémy ve svých textech aktivně pracují, a tak se vedle původních (ustálených) frazémů, v nezměněné podobě, uplatňují frazémy různě obměňované, inovované dle záměru autora a s ohledem na téma, o kterém se pojednává. Tyto aktualizace frazémů vedou k výraznému ozvláštňení textu a zvyšují jeho expresivitu.

V deníku Blesk frazémy nacházíme v celém rozsahu novin, v MF Dnes jak v textech zpravodajských, tak publicistických.

2.4.4.1 Frazémy větné a nevětné

Příruční mluvnice češtiny¹⁵³ rozděluje frazémy z hlediska struktury na větné a nevětné. Oba typy se v našem materiálu vyskytují, přičemž frekventovanější jsou frazémy nevětné, a to v obou denících.

Frazémy nevětné se zapojují do vět až v konkrétních kontextech a podle potřeby se v nich gramaticky přizpůsobují. Vyskytují se jak frazémy slovesné, tak neslovesné: Z Blesku uvádíme např. *Ochotnou blondýnu při tom navíc strhnul s sebou, takže si kokosy nabili oba!* (= nabít si kokos/hubu) (15.1.15), *V mnohých věcech má pravdu, jenže sám má máslo na hlavě. Býval rozvědčíkem StB!* (= mít máslo na hlavě) (8.1.15), *Zlé jazyky tvrdí, že ve vztahu mezi Eliškou Bučkovou (25) a Jakubem Malinou (27) to dost skřípe.* (= zlé jazyky) (10.12.14), *Smutné oči, nejistý krok a od hlavy až k patě zahalená do černé barvy.* (= od hlavy k patě) (13.11.14), *Život po boku ministra není žádný med! Veronika Žilková (53) o tom ví své (...)* (= žádný med) (8.12.14), *Legendární kapelník Václav Hybš (79), který loni doslova utekl po operaci ucpané aorty hrobníkovi z lopaty, je zase fit a dohání resty!* (= utéct hrobníkovi z lopaty) (26.1.15) aj. Z MF Dnes jsou to např.: *Po pár minutách se děj vrací (...)* *k Benu Stillerovi coby hlídači přírodopisných sbírek (...)* *tedy ke staré známé obehnané písničce.* (slovník uvádí pouze varianty: stará/stejná/otřepaná písnička) (18.12.14), *Nevím, jak jste pevný v kramflecích, jaký respekt chováte k Babišovi nebo Ťokovi (...)* *ale zkuste zajet do Prahy, prostě, argumentujte, zvyšujte hlas, abyste měl v Ústí rychle dálnici.* (= být silný/pevný v kramflecích) (29.11.14), *To, co se nám na fotkách tak líbí, je noční můra vědců.* (= noční můra) (13.11.14), *Jde přitom o spoření, které není nutně určeno na „stará kolena“, peníze lze po dovršení 60 let jednorázově vybrat a volně použít.* (= na stará kolena) (13.11.14),

¹⁵³ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 71-72.

titulek *Přestaňte nás tahat za nos, vzkazují vládě starostové od Temelína* (slovník uvádí variantu „vodit někoho za nos“) (19.12.14) ad.

Příruční mluvnice češtiny řadí k nevětným frazémům i **ustálená přirovnání**. Ačkoli se jedná o ustálená spojení, pomáhají, dle našeho názoru, autorovi vyjádřit různé stupně hodnocení, a tak se jejich užitím v textu odráží subjektivní vztah autora ke sdělované skutečnosti. Můžeme uvést např.: *Stavba městečka šla včera vojákům jako na drátku*. (= jde mu to jako na drátku) (Blesk 12.12.15), *Jako o závod do sebe klopil nejdřív víno a pak panáky fernetu*. (= dělat něco/pracovat jako o závod) (Blesk 15.1.15), *Venku je počasí na tričko, zima nikde, tak si říkám, jestli ty vánoční dekorace nebudou spíše jako pěst na oko*. (= je to jako pěst na oko) (MfD 18.12.14). Přirovnáními (i těmi ustálenými) jsme se zabývali již v kapitole 2.4.3.2.

Méně početné byly v obou denících **frazémy větné**, mající již podobu hotové věty, a to buď slovesné, nebo neslovesné, popř. podobu souvětí. Do kontextu se zapojují jako celek. Nejčastěji se jedná o různá pořekadla, pranostiky a přísloví, která rovněž mohou odrážet autorovy postoje a hodnocení. Z Blesku můžeme uvést např. *I mistr tesař se někdy utne. Rohové kopy zahrává Xabi Alonso (33) pravidelně, tenhle si ale za rámeček nedá*. (6.11.14), *A při pohledu na jeho grimasy je zřejmé, že jablko nepadlo daleko od stromu*. (15.12.14), *Do třetice všeho dobrého! Večer (...) zašel Michael Douglas (70) znovu do restaurace, kde už dvakrát předtím pochutnal na české klasice*. (20.12.14), *Stará láska nerezaví! Jen co se Aneta Vignerová (27) rozešla s hokejistou Michalem Galušim (28), vrhla se do náruče expartnera, fotbalisty Michala Zemana (25)*. (18.11.14). Z MF Dnes např. titulek *Já nic, já muzikant. Dohání inspekce své resty?* (12.11.15), *Můj dům, můj hrad. (...) ale ruku na srdce, kdo z nás by skutečně chtěl bydlet ve středověkém hradu (...)* (18.12.15), *Když pípou teče pivo se jménem rodiště, tak se pije pouze to. Všude dobře, doma nejlíp!* (20.11.15), *Chyba lávky. Miliony Íránců včera zaujalo něco úplně jiného - fotbal*. (24.11.14).

2.4.4.2 Frazémy dle původu

Z hlediska původu byly v našem materiálu nejfrekventovanější **frazémy hovorové** (lidové, kolokviální). Jejich zdrojem je běžná mluva¹⁵⁴, a tak čtenář většinou nemá problém s jejich interpretací. Z Blesku např. *Strýc si pozval do svého bytu synovce. Jenže záhy si oba vjeli do vlasů*. (= kol. vjet si/vletět si do vlasů/pačesů) (14.1.15), *Blond'atá*

¹⁵⁴ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 213.

zprávařka TV Nova měla být pod čepcem už od srpna (= kol. být pod čepcem) (23.12.14), *Peněz má jako šlupek, přesto na své čtyřměsíční dcerce Bunny šetří!* (= kol. mít peněz jako šlupek/zelez) (29.12.14), *Co může „Rosa“ dělat? V Londýně: Čekat, s jistotou rovnající se nule, jestli se italskému kouči bude hodit do krámu.* (= kol. hodit se /někomu/ do krámu) (1.12.14), *Teprve nedávno se rozešla s hercem (...) dlouho na ocet však sexbomba Megan Fox (29) dle všeho nezůstala.* (= kol. zůstat na ocet) (3.11.15). Z MF Dnes můžeme uvést např.: (...) *citlivou záležitost si však s šéfem vnitra (...) přehazuje spíš jako horký brambor.* (= kol. přehazovat si něco jako horký brambor) (15.12.15), *Svoji šanci chytil za pačesy, což se často nestává v mužstvech, která hrají o titul.* (= kol. chytit/popadnout příležitost za pačesy) (11.11.15), *Sarkozy je zpátky a znovu si brousí zuby na post nejvyšší.* (= kol. brousit si zuby na něco) (1.12.14), *Klíčová žena v ČSSD a důležitá opora premiéra - ministryně práce Michaela Marksová - šlápla vedle.* (= kol. šlápnout vedle) (18.12.15), *Pokles návštěvnosti v Igloo se rázem otočil ve strmý vzestup. Permanentky šly na dračku.* (= kol. jít/být/bejt na dračku) (6.12.14) aj.

V textech žurnalistického stylu můžeme nalézt také **frazémy kulturní**. Jedná se o ustálené obraty převzaté především z antické a křesťanské historie. Vzhledem k jejich původu nemusejí být vždy čtenáři srozumitelné¹⁵⁵. Zaznamenali jsme především **bibliismy** - frazémy spjaté s náboženskou tematikou¹⁵⁶. Za zmínku určitě stojí bibliismy se silným expresivním nábojem jako *proboha*, *bože*, *díkybohu* apod., jež v textu značí autorovy pocity, jako např. úlevu, díky, údiv či zděšení: *titulek Proboha, to snad ne! Karel Gott Rakovina uzlin!* (Blesk 3.11.15), *Čert ví, jaká by byla po nočním návratu do Plzně nálada, kdyby dvacet vteřin před koncem utkání proti Peltovým „Galacticos“ nevystřelil trochu nezasloužené vítězství Řezník.* (Blesk 2.12.14), *Platové martyrium je chválabohu za námi.* (MF D 6.12.14), *titulek Bože! K sousedům spadlo letadlo!* (MF D 12.11.15), *„Pokud milujete fotbal, milujete i Rosického,“ rozplýval se klubový trenér Arsène Wenger. A proč tedy, proboha, nedává Rosickému větší prostor?* (MF D 27.1.15), *Aplaus se tloukl s hlasitým bučením, je tedy odpuštěno? Nebo ne? Čert aby se v tom vyznal.* (MF D 28.11.14) ad.

I ustálené frazémy s náboženskou tematikou umožňují autorovi vyjádřit se jinak a mohou text ozvláštnit. Z dalších příkladů můžeme uvést např. *V jámě lvové! Přímo v sídle UEFA se dnes bude Sparta bít o svůj osud a tvář.* (= jáma lvová) (Blesk 11.12.14), *V základní sestavě se zjevil po sedmi měsících (...) ovšem v jeho případě je snaha něco*

¹⁵⁵ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 154.

¹⁵⁶ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 215.

dokazovat Aréne Wengerovi házení perel sviním. (= házet perly sviním) (Blesk 29.12.14), *Řada kritiků upozorňovala, že alfou a omegou objektivních socio-ekonomických úspěchů Putinova vládnutí (...)* (= alfa a/i omega) (MfD 18.12.15), *Jenže když dojde na lámání chleba, skutečnost bývá jiná.* (= lámání chleba) (MfD 3.12.15).

Pro úplnost se okrajově zmiňujeme o **frazémech publicistických** (též publicismech). Jedná se o frazémy vzniklé na půdě žurnalistiky nebo v oblasti veřejného či politického života. Z našeho materiálu můžeme uvést např. *najít společnou řeč, vstoupit/vejít do dějin, uchýlit se k něčemu, smést ze stolu, klíčový význam, živná půda, balíček opatření, politické zájmy, finanční injekce, mít/dát/dostat zelenou, astronomická částka, mnout si ruce, politické zájmy, být za dveřmi, očitý svědek* aj. Takovéto frazémy mají povahu prostředků automatizovaných. V textech se užívají opakovaně, nejsou tak nápadné a nebudí tolik pozornost čtenáře. V žurnalistice však hrají významnou roli. Do značné míry stále se opakující situace a potřeba vyjádřit totéž je důvodem, proč se k nim autoři opakovaně uchylují. Umožňují jim vystihnout rychle to podstatné, co je třeba čtenáři sdělit¹⁵⁷.

2.4.4.3 Frazémy a jejich inovace

Frazémy v denním tisku podléhají rozmanitým proměnám neboli inovacím, modifikacím, jež se týkají roviny formální a významové. Některé obměny jsou nečekané, neopakované a snad i neopakovatelné. Jedná se převážně o proměny záměrné, tedy motivované, jež výrazně text aktualizují. Text je jimi ozvláštňen, stává se působivějším, výrazněji působí na adresáta. Jsou také důkazem nápaditosti autorů a jejich promyšlené práce s jazykovými prostředky.

Často se v obou denících setkáváme s tím, že autoři část frazému nahradí výrazem či výrazy jinými, popř. jinou větou, čímž celé spojení vztahují ke konkrétní situaci a konkrétnímu tématu. Z Blesku jsou to tyto příklady: např. (...) *dojatý a pyšný kouč Koubek si plácá s nadšenými hráči, kteří na něm mohli při taktických poradách před mačem uši nechat a dobře udělali.* (= moct na něčem/někom nechat oči) (3.11.14), *Neštěstí ve hře, štěstí u Rosy a spol., mistře kouči.* (= neštěstí ve hře, štěstí v lásce) (5.12.14), *titulek: Já nic, já rudá popravčí* (= Já nic, já muzikant.) (26.1.15), *titulek Kdo se bojí, nesmí do Bruselu* (= Kdo se bojí, nesmí do lesa) (25.11.15), *Vlk se nažral a cena léků zůstala celá.* (= Vlk se nažral a koza zůstala celá) (3.1.15), *Pavel Zacha (56), otec reprezentanta dvacítky, rozvířil zatuchlý hokejový rybník.* (=

¹⁵⁷ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 162.

rozvířit kalné vody) (8.1.15) aj. Z MF Dnes např. *Z temných zákoutí by byl nucen vyškrábat špínu (...) a z televize lhát, jako když volební noviny tisknou.* (= Lže, jako když tiskne) (27.1.15), *V Praze dobře, doma taky.* (= Všude dobře, doma nejlip) (20.11.15), *Ovšem přiznávám, že by nebylo spravedlivé házet všechny cizince do „milého“ pytle a všechny Čechy do „nemilého“.* (= házet někoho/něco/všechno do jednoho pytle) (20.11.15), *(...) poté, co jsme si za minulého pana prezidenta téměř zvykli na to, že soud pracuje na půl plynu (...)* (= na plný plyn) (4.12.14) ad.

Oblíbený je rovněž způsob obměňování frazémů, kdy autor obohatí původní frazém dalšími rozvíjejícími větnými členy, které frazém obvykle sémanticky obmění, resp. vzhledem ke kontextu zpřesní. Z Blesku např. *Jeho dílo se stalo terčem celosvětového posměchu - poněvadž obličej daleko víc než panovníci připomíná amerického herce Toma Hankse!* (= být/stát se terčem posměchu) (5.12.14), *Pak sprcha, hodit se do civilního gala a vzhůru do víru západočeské metropole.* (= hodit se do gala) (6.11.14), *Po letech tření bídy s nouzí je Slavia vyzbrojená finančními raketami z Číny i z konta miliardáře Šimáněho. A hodlá Spartě vypalovat přestupové rybníky.* (= vypálit někomu rybník) (3.12.15), *Je to pomsta za léta, kdy musela polykat hořké pilulky Klausových nevěr s letuškami?* (= hořká pilulka) (25.11.14), *To fanoušci, kteří zvolili internet či terminály Sazky, si zoufalstvím rvali vlasy.* (= rvát si vlasy) (5.11.14) ad. Z MF Dnes např. *K státní penzi si ještě spoří, zodpovědně si utrhují od současných úst, aby měla víc jejich budoucí ústa.* (= utrhnout/utrhovat si od úst) (13.11.14), *Proč sem strkáte svůj pražský nos?* (= strkat nos do něčeho) (15.12.14), *Ještě než začal rubl padat, mohli jsme si říkat, že si Rusové tuhle dost zdrcující souvislost asi moc neuvědomují, respektive se nechávají opijet válečným rohlíkem z Ukrajiny.* (= opít někoho rohlíkem) (19.12.14), *Bude to však běh na velmi dlouhou trať.* (= To je běh na dlouhou trať.) (1.12.15), *Takže teď už vše v zemi poběží ke světlým zítřkům bez závoje nedýchatelného smogu?* (= světlé zítřky) (1.12.15) aj.

Frazémy, u nichž autor předpokládá, že je čtenáři dobře znají, nemusejí být uvedeny v plném znění. Někdy bývá frazém nedokončen, přičemž autoři většinou sahají jen k jeho první části: např. *Kdo se směje naposledy... Šéf francouzských republikánů Nicolas Sarkozy (...) ve druhém (= kole) přesvědčivě zvítězil nad druhými socialisty a až třetí Národní frontou.* (= Kdo se směje naposledy, ten se směje nejlip.) (MfD 15.12.15). S nedokončením frazému se setkáváme i u frazémů inovovaných: např. *Co se při výrobě jaderné bomby naučíš...* (= Co se v mládí naučíš, v stáří jako když najdeš.) (MfD 4.12.14). Jindy takový frazém stačí pouze naznačit, a to tak, že se použije např. jen jeho část (třeba i jen jedno slovo), změní se pořadí částí frazému, část frazému se vynechá a doplní částí nefrazeologizovanou atp.

Čtenář si však vybaví znění celého původního frazému: např. *Rosický se ani přes devět „mrtvol“ nedostal do sestavy Arsenalu.* (slovník uvádí 2 varianty: „jít přes mrtvol“ a „Jen přes mou mrtvolu!“) (Blesk 1.12.14), *Pátý hřebíček už totiž Žraloci zatloukli hostům do prázdné branky.* (= hřebíček do rakve) (Blesk 5.12.14), *Sobotka tak sklízí, co sám zasel.* (= kdo seje vítr, sklídí bouři) (MfD 24.11.14), *Kupčení s hlasy? Podplácení? Manipulace? Nic není tak horké, aby Blatterovi způsobilo trable.* (= Nic se nejl tak horké, jak se to uvaří.) (MfD 24.11.14) aj.

Z dalších inovací frazeologických jednotek můžeme jmenovat negaci původního frazému: např. *Letos sv. Martin, který připadá na příští středu, nepřijede na bílém koni, ale na teplotních rekordech.* (= svatý Martin přijel na bílém koni) (Blesk 5.12.14), *Končící náčelník generálního štábu (...) hovoří několika jazyky a neleze do zadku Rusku (...).* (= lézt někomu do zadku) (MfD 27.1.15). Časté, ale málo nápadné, jsou obměny týkající se náhrady komponentu frazému výrazem podobným, synonymním: např. *Třímetrové monstrum sestrojili na koleně.* (slovník uvádí pouze variantu „dělat něco na koleně“) (Blesk 5.12.14). Někdy však autoři část frazému nahradí výrazem expresivnějším, v následujícím příkladě dokonce zhrubělým, přičemž význam bývá ale obvykle zachován: např. *Není to totiž jeho první alkoholový výstup - loni se doslova zlil pod obraz na módní přehlídce v Londýně.* (slovník uvádí pouze variantu „zřít se/zpít se pod obraz“; SSIČ = zlít se: zhrub. velmi se opít) (Blesk 10.12.14).

Časté jsou rovněž změny slovosledu: např. *Z ostudy kabát má nový starosta.* (= mít z ostudy kabát) (Blesk 5.12.14). Někdy dochází ke stupňování adjektivních, popř. adverbálních komponentů, čímž autoři zesilují význam frazému: např. *Ministerstvo dopravy bude určitě jeho nejtvrdší oříšek.* (= tvrdý oříšek) (MfD 13.11.14), *(...) zákazníci mají hlouběji do kapsy a raději nakupují přes internet nebo ve slevových řetězcích.* (= mít hluboko do kapsy) (MfD 13.11.14). V neposlední řadě autor někdy do frazému (i třeba již modifikovaného) vstoupí, přerušuje jej, doplní ho a znovu se k němu vrátí: např. *Život na vrcholu pozornosti si však vybral - musel si vybrat - daň.* (slovník uvádí pouze variantu „zaplatit krvavou daň za něco“) (MfD 15.12.14). Narazit můžeme i na méně nápadné obměny frazémů, které se týkají změny osoby, čísla, času, někdy i vidu, přičemž sémantika zůstává stejná: např. *Jeho bývalí studenti (...) mu obstarali práci i bydlení. S jejich pomocí se teď staví znovu na nohy.* (= postavit někoho na nohy) (MfD 3.12.15), a na mnoho dalších změn.

Zaznamenali jsme i několik případů, kdy autor spojil (zřejmě záměrně) části několika různých frazémů dohromady. Výsledkem toho je zvláštní, někdy až nelogické spojení, které ale čtenáře upoutá: např. titulky *Spaste uši, už je tady zase!* (pravděpodobně kombinace frazémů „spaste duši“ a „napnout uši“) (Blesk 6.11.14), *Lendlův smysl pro humor byl černější než ostravské uhli.* (pravděpodobně kombinace frazémů „mysl pro humor“ a „černý humor“) (Blesk 5.12.14).

2.4.4.4 Aluze

V našem materiálu se poměrně často objevovaly také aluze. Aluze je narážka, nepřímý odkaz k politickému, historickému, literárnímu aj. kontextu, začleněný do stavby textu - v našem případě do textu žurnalistického. Na rozdíl od citátu se do textu zapojuje těsněji, bez vnějších příznaků cizosti¹⁵⁸. Jedná se narážku nepřímou, implicitní, jež může být použita v pozitivním, ironickém nebo přímo odmítavém smyslu. Aluze značně text aktualizují. Umožňují vytvářet významové vztahy mezi dvěma texty. Často mívají i funkci kontaktní, významná je rovněž funkce hodnotící a persvazivní, bývají zdrojem kontextové expresivity¹⁵⁹. V námi zkoumaných periodikách jsme často nacházeli aluze odkazující ke známým literárním dílům, písním, filmům, někdy i pořadům, seriálům, pohádkám. Někdy byly do textu zapojeny tak, že vytvářely slovní hříčky, rýmy.

Z Blesku můžeme uvést např. titulky: *Vlekař málem králem?* (pohádka Honza málem králem) (5.12.14), titulky *Moderátorka Jolana Voldánová Už nechce být sama doma...* (pořad ČT1 *Sama doma*) (10.12.14), titulky *Lásky vdané plavovlásky* (film *Lásky jedné plavovlásky*) (18.12.14), *První noc v „novém bytě“? Na tu si rodina Michaely Ochotské (30) a tenisty Lukáše Rosola (29) bude muset počkat.* (píseň *První noc v novém bytě*, autor Jaromír Nohavica) (15.1.15), *Naši gratulanti tentokrát nebyli naši furianti. Kdosi trochu odflákl aranžmá oslav padesátin šéfa fotbalového svazu Miroslava Pelty.* (real. drama *Naši Furianti*, autor Ladislav Stroupežnický) (1.12.14), *Čtyři svatby stačí, Milánku? Dej mi prosím, ochranu!* (film *Čtyři svatby stačí drahoušku*) (6.11.15), titulky *Zemanův mluvčí a tajemná komnata!* (kniha *Harry Potter a Tajemná komnata*) (11.11.15) aj.

Z MF Dnes uvádíme např. *Trenér, ten tvrdej chleba má. A nejen kvůli stresu na střídačce.* (píseň *Řidič, ten tvrdej chleba má*, autor Jaroslav Vodička) (3.12.15), titulky *Jeden za všechny? Ať jsou mušketýry na hřišti* (kniha *Tři mušketýři*, autor Alexandr Dumas st.) (12.11.15), titulky *Sluníčko, Telefonistka, Svačínářka a Gedžitka. Biatlonistky útočí* (Gedžitka = postava ze seriálu pro děti *Rychlá rota*) (15.12.14), *Situace je taková, že i kdyby se sešla mírová konference, bez Asada, který teď v Sýrii představuje největší sílu, to bude jen debatní klub hochů z Rychlých šípů o tom, jak žít modrým životem.* (série knih a komiks *Rychlé Šipy*, autor Jaroslav Foglar) (3.12.15), *Osmnáct „účastníků zájezdu“ pomalu zaplňuje autobus s nápisem Vánoční projížďka Prahou.* (film *Účastníci zájezdu*) (15.12.14), titulky *Můj švára má prima šváru: jak český král Koukal*

¹⁵⁸ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 18.

¹⁵⁹ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 187 a 190.

doma uvítal squashového Lendla. (film Můj brácha má prima bráchu) (19.12.14), titulěk *Na západní frontě klid. Zatím* (kniha Na západní frontě klid, autor Erich Maria Remarque) (15.12.15) ad.

2.4.5 Slovní zásoba vymezená teritoriálně a sociálně

Již jsme pojednávali o tom, že základem jazyka denního tisku, ať bulvárního, nebo seriózního, jsou spisovné, neutrální (nacionální) jazykové prostředky. Pramenem výběru expresivních prostředků však nemusí být pouze spisovná čeština, ale i ostatní (nespisovné) útvary a poloútvary národního jazyka¹⁶⁰, k nimž řadíme dialekty, obecnou češtinu a sociolekty¹⁶¹.

V našem materiálu jsme zaznamenali velké množství slov hovorově expresivních (hovorová čeština je stále pojímána jako mluvená podoba spisovné češtiny¹⁶²) i některá slova knižní, která, dle našeho názoru, mohou být v určitém kontextu expresivní. Z nespisovných útvarů pak byla hojně zastoupena obecně česká expresivní slova a sociolekty. Průvodním jevem mnoha formulací s expresivou přitom byla jejich obraznost v návaznosti na celý kontext. Nářeční výrazy jsme v textech z námi zvoleného období nezaznamenali, což ale neznamená, že je jinak v novinách najít nemůžeme. Jak uvádí Junková¹⁶³, na území Čech jsou nářeční prostředky vnímány jako neobvyklé a někteří čtenáři je mohou hodnotit jako expresivní, zvláště tehdy, jde-li o prostředky z moravských dialektů.

Již v kapitole 2.4.1.3 jsme se zmínili o tom, že expresivní potenciál mohou mít i **knížní slova** (patřící do vrstvy slov spisovných), je-li jich užito v určitém kontextu. Hovoříme pak o expresivitě kontextové. Např. v následující ukázce autor (zcela záměrně) užívá slovo knižní a vzápětí volí spojení expresivní: *Nejen fotbalem živ jest člověk. Občas je třeba si vyhodit z kopýtka a trenér Slavie Miroslav Beránek (57) nezkaží žádnou švandu.* (SSČ = „jest“: kniž. „je“ = 3. os. sg. indik. přez. slovesa „být“; SSČ = „vyhodit si z kopýtka“: expr. „zahýřit si“ /frázem/) (Blesk 5.11.14). Autor tak neotřele kombinuje jazykové prvky a vytváří působivé sdělení.

Z hovorově expresivních výrazů, které se v našich textech objevily, uvádíme tyto: z Blesku např. *Kalousek není podnikatel, který by si koupil obraz, aby ho dál přeprodal, tak už se jej věc netýká a nedostane se do daňové šlamastyky.* (SSJČ = hovor. expr. nepříjemná,

¹⁶⁰ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 234.

¹⁶¹ HUGO, Jan (ed.). *Slovník nespisovné češtiny*. 2., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2006. ISBN 80-7345-098-4. S. 11-12.

¹⁶² HUGO, Jan (ed.). *Slovník nespisovné češtiny*. 2., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2006. ISBN 80-7345-098-4. S. 11.

¹⁶³ JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6. S. 77.

obtížná situace, nesnáze) (2.12.14), *Jana také kdysi Jaroslava pobodala, v nemocnici se ale muž z ran vyhlízal*. (SSČ = hovor. expr. dostat se z něčeho nepříjemného) (17.12.14), *To byla mela! Lidé vzali o víkendu útokem nákupní centra v celém Česku*. (SSČ = hovor. expr. zmatek, chaos) (22.12.14), *Zatímco šla na WC, muž (28) jí prošmejdil byt. Z něj pak utekl s 10 tisíci*. (SSČ = odvoz. od „šmejdit“: hovor expr. shánět se po něčem, slídit) (11.11.15), *titulek Hlídal Havla, teď ho vyrazili!* (SSČ = hovor. expr. vyhodit) (4.11.15), *Doslova poprask pak způsobil jeho slovník při hovorech z Lán na Českém rozhlasu*. (SSJČ = hovor. expr. náhlý rozruch, zmatek ap.) (8.12.14). Z dalších např. *kecat, kápnout božskou, štamgast, klábosit, zabiják, šikula* aj.

Z MF Dnes můžeme uvést např. *Až tohle praskne, bude to Jaroslav Tvrdík v Číně žehlit nejméně rok*. (SSJČ = hovor. expr. urovnávat něj. záležitost) (6.12.15), *Zatímco se ve Sněmovně poslanci handrkovali (...)*(ASCS = hovor. expr. /s kým; oč/ smlouvat, tahat se, dohadovat se ap.) (6.12.14), *(...) platy potentátů byly dlouhou řadu let, od roku 2008 zmrazené (...)*(SSJČ = hovor. expr. /velký/ pán, vysoký hodnostář) (7.12.14), *(...) státu hrozí také to, že bude muset kvůli průšvihům v muničním skladu platit vysoké odškodné*. (SSČ = hovor. expr. velká nepříjemnost) (11.12.14), *titulek Ministryně bez koncepce, teď i se škraloupem* (SSČ = hovor. expr. provinění, poklesek) (18.12.14), *Jeho jednoduchost je fajn, jenže na mnohých školách, kde tělocvikáři rezignovali na ceповání znuděných žáků (...)* (SSČ = odvoz. od „ceповat“: hovor. expr. přísně vychovávat, cvičit někoho) (5.12.14) ad.

Rovněž výskyt **obecně českých expresivních slov** byl v obou denících vysoký: Z Blesku např. *První premiéru jí sice „vyfoukla“ Radka Fišarová (36), ale Míša Nosková (31) to neřeší*. (SSJČ = ob. expr. /co, koho komu/ ukrást, někoho o něco připravit) (10.12.14), *(...) tohle bude nutnost, protože někteří kujóni jsou schopni dopravit světlice a dělobuchy na ohoz prakticky v čemkoliv*. (SSJČ = ob. expr. prohnaný chytrák) (5.11.14), *titulek: Nový figl pojišťoven: Znehodnotí váš byt či dům* (SSJČ = ob. expr. klam, trik ap.) (18.11.14), *Podrbat zvládla Aňa také s hereckou kolegyní Jitkou Schneiderovou (41)*. (SSJČ = ob. expr. /o kom, čem; koho/ pomlouvat, klepat) (26.1.15), *Středopolař Sparty Josef Hušbauer (24) už se viděl v Cagliari, jenže může mít děsný pech*. (SSJČ = ob. expr. smůla, neštěstí) (23.12.14), *Fantastickým podzimem nablýskaná výkladní skříň roztrískaná na cimprcamrp svárem dvou raplů?* (SSJČ = ob. expr. na padrt, na kousičky) (25.11.14). Z dalších např. *mazák, paroháč, sakumprásk, vyfíknout se* aj.

Z MF Dnes můžeme uvést např. *Čistě aritmetických variant je fůra, ale reálně možnou, a ještě navíc funkční aby jeden pohledal*. (SSJČ = ob. expr. velké množství) (11.11.15), *titulek Nepoužívejte rachejtle, prosí vyděšená obec* (SSJČ = poněk. zast. ob. a expr. raketa, prskavka) (15.12.14), *Co může být slavného na hokejovém utkání devítiletých špuntů (...)* (SSJČ = ob. expr. malé dítě; člověk malé postavy) (20.11.15), *Di Mariúv život je spíš pohádkou o umouněném prckovi (...)*

(SSJČ = ob. expr. dítě; malý hoch/děvče, mrně) (19.12.14), (...) *jednou jim cestu zkrří pajdavá torza antických soch, podruhé asijský drak*. (SSJČ = ob. expr. k „pajdat“: kulhavý, belhavý) (18.12.14), (...) *všichni Romové jsou skvělí pracanti. Nejsou*. (SSJČ = ob. expr. pracovitý člověk) (5.12.15). Z dalších se objevují např. *odfláknout, flákač, makovice* (hlava), aj.

V analyzovaných komunikátech se často vyskytovaly i **sociolekty**. Řadí se k nim profesní mluva, slang a argot. Stejně jako obecná čeština patří sociolekty k nespisovným útvarům českého národního jazyka. Profesní mluva označuje soubor termínů a frází užívaných příslušníky určitého zaměstnání (např. *pacoš* = pacient). Slang je soubor slov a frází užívaných skupinou lidí, které spojuje stejný zájem či profese (např. *filda* = filosofická fakulta). Argot je pak označením pro mluvu společenské spodiny, jejíž funkcí je zatajit význam sdělení (např. brněnská plotna: *prigl* = přehrada)¹⁶⁴. Analýza našeho materiálu ukazuje, že žurnalisté užívají v maximální míře expresivní podstaty a působení slangu (řidčeji i argotu), a to v obou denících. Zvláště v MF Dnes nás překvapila vysoká míra jejich výskytu. Pro slang (ale i pro argot) je charakteristická velká synonymnost, expresivnost, uplatnění jazykové hry, metaforičnost apod¹⁶⁵. Zvláště slangismy vykazují výrazný prvek citovosti a expresivity¹⁶⁶. Uvádíme následující doklady z našich textů:

Z Blesku např. titulek (...) *trestají hráče za žlutou částkou 1000 korun a za červenou v průměru flastrem 20 000 Kč*. (SNČ = argot. vysoký trest) (3.11.15), *Příbramský borec vyjel po Dočkalovi, který šel do souboje šlapákem (...)* (5.12.14) (SSJČ = sport. slang. nedovolený zákrok v osobním souboji o míč spočívající v šlápnutí po míči), *O papalášský bunkr totiž měli největší zájem feťáci*. (SNČ = drog. slang. uživatel drog) (18.11.14), *Co mohl, to chytil, ale stejně dostal od rozjeté německé mašiny búra*. (SSJČ = arg. pětikoruna, zde ve významu pět gólů) (11.12.14), *S tím posledním jí možná „helfne“ exprimátor Pavel Bém (...)* (SSJČ = slang. pomoci) (14.11.14), *Sladká svatba s láskou Julií je minulost, vzhůru do rachoty!* (SSJČ = slang. expr. práce) (29.12.14), titulek *Ředitel Včelpa se zlobí: Kdo „prásknul“ pravdu* (SSJČ = arg. udat, prozradit) (6.11.15). Dále se objevily např. tyto výrazy: *schrastit, ukopat plichtu, úřední šiml, mejdan, plejer, mančaft, fachman, kára* (= auto), *dostat nášup, dostal hudlana* ad.

Z MF Dnes uvádíme např. titulek *Hokejisté v pokušení: sex, drogy, prachy* (23.11.15) (SSJČ = ob. expr. a slang. peníze), *Může to být jen (...) zdravá provokace, nebo chorobný trapas*

¹⁶⁴ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 141.

¹⁶⁵ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 94.

¹⁶⁶ HUGO, Jan (ed.). *Slovník nespisovné češtiny*. 2., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2006. ISBN 80-7345-098-4. S. 12.

(7.12.14) (SSJČ = slang. expr. trapná, nepříjemná situace, událost), *Premiér Fico (...) odfajfkoval zavedení bezplatné železniční dopravy (...)* (SSJČ = slang. zatřesením /fajfkováním/ označit jako vyřízené, odpočítané apod.) (24.11.14), *Právě italský tým už má postup tutový (...)* (SSJČ = slang. jistý, bezpečný) (11.12.14), *V Plzni ho odstrkovali, pak jej do Tampy osobně lanařil Steve Yzerman.* (SSJČ = sport. slang. odvádět, přetahovat sportovce do jiné jednoty) (15.12.14), *(...) z decentního péefka se důstojně usmívá zhublý politik v perfektně padnoucím ohozu.* (SSJČ = slang. oblek, šaty) (27.12.14), *(...) machistické společenství kabiny, kde se srážejí mocná ega, řeči se vedou o penězích, pařbách, luxusních kárách a svůdných děvách.* (SNČ = „pařba“: slang souč. mládeže - večírek, pitka; SSJČ = kára: ob. expr. a slang. vozidlo vůbec) (23.11.15). Taktéž se objevily: musíte *nabiflovat* knížku, *sešup*, *stavaři*, *silničáři*, *válel* na farmě v AHL, *lupeny* (lístky), přezkoumávání *unfér* činů aj.

2.4.6 Zkrácené výrazy

V obou denících jsme se běžně setkávali s *univerbizovanými výrazy*. Univerbizovaná pojmenování se obecně uplatňují nejvíce v běžné mluvě (např. občanka, propiska, řidičák) a i v profesním a slangovém vyjadřování (např. laserovka, mistrák, písíčko). Jedná se o výrazy nespisovné, ale některé mohou proniknout i do spisovné češtiny a stát se neutrálními (např. fotoaparát, zubař, nosovka)¹⁶⁷. Univerbizovaná pojmenování mohou působit expresivně, dle našeho názoru, zvláště ta nespisovná (většinou slangová), vybočující z neutrálního, spisovného jazyka, jež tvoří základ vyjadřování v novinách. Jejich užití je v denním tisku zcela funkční, motivované snahou o ekonomičnost vyjádření¹⁶⁸, z našeho pohledu ale tyto výrazy do textu vnáší rovněž ozvláštňení a činí jej expresivním.

Z Blesku můžeme uvést: např. *Dozlatova upečené kuřecí nugetky z Mekáče jsou oblíbenou rychloukou.* (6.11.15) (SNČ = Mekáč: restaurace McDonald's; rychlovka: rychlý pokrm na přípravu), *Plážové volejbalistky (...) vyhrály světák v Africe!* (15.12.14) (SNČ = sport. slang: světový pohár), *(...) představování druhého pokračování s názvem Afričan z nouze vzala za vděk sekáčem!* (25.11.15) (SNČ = obchod s partiovým zbožím), *titulek Kidman baví záporačky* (25.11.14) (SNČ = divad. slang: ve smyslu být představitelkou záporných rolí), *Ani jeho bývalky Andrea Verešová s Ivou Kubelkovou však nezůstaly pozadu....* (3.11.15) (SNČ uvádí jen výraz „bejvalka“ = bývalá manželka/přítelkyně), *Bochník chleba za tři kačky, lahváč za dvě padesát a za kilo buřtů jste*

¹⁶⁷ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-710-6484-X. S. 506.

¹⁶⁸ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 195.

zaplatili pouhých 25 korun. (14.11.14) (SNČ = lahvé pivo) ad. *Z MF Dnes např. Vítězstvím ve stíhačce na 15 kilometrů volně se přiblížila celkovému triumfu.* (9.1.15) (= stíhací závod), *Čeští jsou konzervy.* (18.12.14) (SNČ = konzervativní člověk/konzervativec), *První gól nedal hokejkou, ale odrazem od brusle. Trochu „náhodák“.* (9.1.15) (= náhodný gól), *Amíci mají rádi kýč, všude vidíte výzdobu, Santa Clause, je to jiné než v Česku.* (15.12.15) (SNČ = Američané) aj.

V souvislosti s expresivitou vyjádření v denním tisku se Minářová¹⁶⁹ zmiňuje o univerbizovaných pojmenováních z pracovní a ekonomické sféry, jež staví na úroveň „obecného“ slangu, jako např. *výzkumák, pracák, bernák, finančák, sociálka, padák, autobusák* apod. Takové výrazy jsou v našich textech běžné, např. *Zdravotníci s tím ale nesouhlasili a poslali na ni policii a sociálku.* (= okresní správa sociálního zabezpečení) (Blesk 12.12.15), *Nákladák uvázl na železničním přejezdu na dohled od můstku Ga-Pa (...)* (= nákladní vůz) (Blesk 3.1.15), *Strašení nárůstem počtu infikovaných hraje spíš do karet neziskovkám (...)* (= nezisková organizace) (MfD 25.11.15), *titulek Exmluvčí měl vedlejšák, skladoval papír pro stát* (= vedlejší pracovní poměr) (MfD 13.1.15) aj.

Vedle univerbizovaných pojmenování slouží k jazykové ekonomii a současně i k jazykové aktualizaci i jiné způsoby zkracování výrazů. V bulvárním i seriózním tisku můžeme najít zkrácené výrazy vzniklé odpojením části slov (jedné i několika slabik): např. *titulek Porazil „raka“* (= rakovinu) (Blesk 23.12.14), *Pak plynule přešel k tomu, jak přátelské vztahy udržuje se svou „ex“.* (= expřítelkyně) (Blesk 20.12.14), *Jeho konání, jeho život. Ale v případě „repre“ by takováto situace prostě neměla nastat.* (= reprezentace) (MfD 15.12.15), *titulek Polistopadová nej a poprvé* (= zde ve významu „nejlepší“) (MfD 18.11.14).

Zejména v Blesku velmi často nacházíme zkrácené formy jmen představitelů z uměleckého světa a z oblasti sportu: např. *titulek Baríák bude mít rok pauzu!* (= herec Jiří Bartoška) (11.12.14), *titulek Slavík pro Pilarku? Historický omyl!* (= zpěvačka Eva Pilarová) (1.12.14), *titulek Kouč národáku Růžička vyrazí do zámoří: Jedu si pro Židlu* (= hokejista Marek Židlický) (10.12.14), *„Růžu“ totiž neoslňli ani hokejisté, kteří hrají prim v ruské KHL.* (= trenér Vladimír Růžička) (23.12.14), *Jde o bouračku z noci na 10. září, při níž „Limba“ nabořil svoji káru Bentley do zdi na Smíchově* (= fotbalista David Limberský) (4.12.15), a mnoho dalších. V deníku MF Dnes jsme takovéto výrazy nezaznamenali.

¹⁶⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 235.

2.4.7 Slovní zásoba vymezená časovou platností

Z časového hlediska se v lexikálním systému češtiny vyčleňují dvě příznakové vrstvy slov stojící na jeho periferii: slova **zastaralá** (archaismy, historismy) a slova **nová** (neologismy).

Neologismy jsou slova nová, dosud pevně nezakotvená v povědomí všech mluvčích či ještě jako nová pocíťována. Příznak novosti však mohou časem ztrácet a stát se neutrálními, tedy platnou součástí lexikálního systému. Některé neologismy však v jazyce vůbec nezakotví a zaniknou¹⁷⁰. Velmi působivým prostředkem jsou v našem materiálu zejména neologismy, které autor vytváří pro konkrétní situaci a v jiných textech je nenacházíme. Autoři je užívají jak v deníku Blesk, tak v MF Dnes - zde jsou jejich doménou především texty publicistické, kde díky své nápadnosti mohou sloužit k upoutání pozornosti, ozvláštňení textu a rovněž vyjádření osobního postoje autora. Mnohdy bývají zároveň zdrojem humoru. V obou denících jsme zaznamenali nejvíce neologismy slovotvorné, vzniklé odvozováním či skládáním více slov, ale i některé souslovné neologismy:

Z Blesku jsou to např. *V dalším zápase, který Procházka kvůli trestu vynechá, by měl „kapitánovat“ brankář Kozáčik.* (3.11.15), *Nyní nafotila (= Kim Kardashian) odvážné fotky pro časopis Paper, kde svůj monstrzadek ukázala v plné „kráse“.* (2.12.14), (...) *Buffalo znovu zachvátila Haškománie!* (15.1.15), *„Jeptišák“ při útěku sázel na nenápadnost svého kostýmu.* (20.12.14), *Ponechme stranou, jestli Vítězslava, ze kterého je dnes „Prohroslav“, nahradí Kozel z Dukly (...)* (17.12.14), *David Beckham (39) a jeho familie byli při tom, když se oženil, nebo vlastně „omužil“, zpěvák sir Elton John (67).* (23.12.14), *Televizáci raději sjeli na benzinku a video natočené na mobil předali policii.* (= členové televizního štábu) (4.11.15), *Kámoš Palas alias Dojič státu* (13.11.14).

Z MF Dnes uvádíme např. *Milí bavorští politici by měli mluvit více německy a méně političtinou.* (9.12.14), *titulek Kauza „Nagygate“ změni rozvědku* (pozn. zřejmě odvozeno od kauzy Watergate) (12.1.15), *Hodně to je vidět na trendu v podobě hurá-do-toho uznávání Palestiny coby státu.* (25.11.14), *V jeho (= Miloše Zemana) případě se ale člověk nemůže ubránit obavě, že po finlandizaci bude následovat koskenkorvizace, absolutvodkizace a smirnoffizace.* (29.11.14), *Vlastně to není ani pŭlkaté, ani kulaté výročí: před třemi lety zemřel Václav Havel.* (18.12.14), *sami máme málo, stačí nám naši Romové, proč sem brát*

¹⁷⁰ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 94-95.

další „dávkaře“ ... (pozn. občané pobírající dávky) (4.12.14), *O měsíc později rozvířila Jennifer Lopez společně s Iggy Azaelou v zadnicovém singlu Booty ještě víc fantazie vyznavačů pornografie v rámci hranic MTV.* (11.12.14), titulěk *Atletická chobotnice. I syn prezidenta IAAF pomohl krýt ruský doping?* (11.12.14) ad.

Naproti tomu v denním tisku mohou plnit funkci expresivních výrazů rovněž **slova zastarávající** a **zastaralá**. V porovnání s neologismy se v našem materiálu vyskytují podstatně méně. Stejně jako neologismy však svou nápadností vybočují z vrstvy neutrálních prostředků, jež jsou základem jazyka novin, a autorovi umožňují ozvláštnit text a učinit ho působivější.

Z Blesku jsou to tyto doklady: např. *At' totalita nebo demokracie, všechno jedno, když cinkají zlatáky.* (5.11.14) (SSJČ = zast. ob. zlatý), *V uzavřené společnosti se rozeznely známé hudební hity i cinkání püllitrů a špiritusu.* (SSJČ = zast. a lékár. 95% líh, etylalkohol) (2.12.14), *Šrajtofle do ruky a ministerský kočí (zcela vlevo) jde platit tovar...* (SSJČ = „šrajtofle“: zast. ob. expr. náprsní taška, peněženka; SSJČ = „tovar“: kniž. a poněk. zast. ob. hotový tovární n. řemeslný výrobek) (11.12.14), *(...) ti, kdo je (= úplatky) brali, si můžou posedět v šatlavě 4 léta.* (SSJČ = zast. menší věznice) (15.1.15), *A vzhledem k tomu, že mnoho běženců cestu přes Středozemní moře nepřežilo, nelze se divit, že tamní „krchovy“ praskají ve švech.* (SSJČ = zast. ob. a nář. hřbitov) (4.11.15), *(...) se ustrašení Pražané nechali seřezat od neznámých švédských chasníků.* (SSJČ = poněk. zast. odrostlý venkovský hoch, svobod. mladý muž) (10.12.14), *Kouč Pavel Vrba (50) musí najít fištrón na Gylfiho Sigurdssona (25).* (SSJČ = zast. ob. rybí tuk) (14.11.14) a jiné.

Z MF Dnes uvádíme např. *Vratislav Mynář je pozoruhodná persona.* (ASCS = zast. ob. osoba, osobnost) (7.1.15), *Předseda přitom na tři zpupné radní vytáhl s houfnicí: mohl žádat jen vyloučení oněch tří provinilců, ale exemplárně trval na zrušení celé tamní organizace.* (ASCS = hist. těžké obléhací dělo) (15.12.14), *Dokonáno jest.* (= zast. forma slovesa být) (9.12.14), *Premiér Bohuslav Sobotka (...) poslední cesty do Pekingu uvedl naše soudruhy z říše středu v ošklivý omyl.* (SSJČ = označení a vzájemné oslovení členů dělnické /sociálně demokratické, komunistické/ strany, odborů, pracovního kolektivu) (5.12.15), *Tihle lidé jsou nejen mimořádně inteligentní a vzdělání, ale mají také „sicflajš“ - jsou trpěliví.* (SSJČ: poněk. zast. ob. mít trpělivost, vydržet sedět u práce) ad.

2.4.8 Slova přejatá

Slovní zásoba žurnalistických textů je tvořena nejen lexikálními prostředky českého jazyka jako základního vyjadřovacího a dorozumivacího kódu, ale i slovy přejatými, zvláště internacionalismy. Cizí slova, zvláště internacionalismy, vždy byla a jsou součástí komunikace v češtině. Jsou odrazem doby, ekonomických a politických tendencí a měnících se společenských poměrů. Odrážejí rovněž rozvoj vědy a techniky a narůstají v souvislosti s pronikáním nových poznatků a jejich uplatňováním ve společnosti. Jejich užívání je zvláště charakteristické také pro současnou žurnalistickou komunikaci.

Slova přejatá pronikají do žurnalistiky ze všech oborů, o nichž informuje. Objevují se jak v původní, tak v počeštěné podobě, u některých z nich se užívají podoby obě¹⁷¹ (např. v našem materiálu přejímka „show“ a její počeštěná podoba „šou“). Běžně v denním tisku nacházíme tyto přejímky: např. *privatizace, flexibilita, lobbisté, byznys, lídr, manažer, imunita, summit, destinace, flexibilita, potenciální, korupce, zkorumpovaný, být in, image, boss, know-how* ad. Domníváme se, že tato běžně se vyskytující přejatá slova už čtenáři většinou nevnímají jako zvláštní, ozvláštňující, působivá. Avšak opět záleží na zkušenostech každého čtenáře. Vedle těchto slov se v denním tisku uplatňují cizí slova, která z našeho pohledu v daném kontextu působí expresivně. Taková slova poutají pozornost, vnáší do textu ozvláštňování, odráží autorovu subjektivitu, některá zdůrazňují sdělení a napomáhají persvazi textu:

Z Blesku např. *Mon Dieu, to je jako sen! Čeští fotbalisté si (...) vybojovali účast na EURO ve Francii.* (z franc.) (18.11.14), *I „bratia“ Slováci si toho koupí víc než my! Mají totiž s Estonci a Litevci větší kupní sílu.* (ze sloven.) (6.11.14), *„Hušbyho“ by v případě dohody proklely a vyřvaly ze stadionu oba tábory fans odvěkých rivalů...* (z angl.) (4.12.15), *titulek: Selfie se zoufalou fanynkou!* (z angl.) (8.12.14), *titulek Arsenal chce zvládnout Mission Impossible* (z angl.) (24.11.15), *titulek Mein Gott! Zemřel Udo Jurgens!* (z něm.) (23.12.14) aj.

Z MF Dnes např. *titulek USA, Izrael a slepičí „shit“* (z angl.) (31.10.14), *titulek ODS hledá „chlapa s gulami“* (ze sloven.) (23.11.15), *titulek Gut, uzná i generál Guardiola. Bayern piluje dokonalost* (z něm.) (17.1.15) (...) *padne-li Bašár Asad, tak se „umírněná opozice“ demaskuje jako „bad guys“, které diktátor dosud držel v šachu.* (z angl.) (5.12.15), *Kosmické rendez-vous po šesti a půl milionech kilometrech (...)* (z franc.) (13.11.14), *Jo, Mr. Švejnar*

¹⁷¹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 186 a 239.

také děkuje za loyalty and support a přeje nám prosperous New Year. (z angl., pozn. celý článek se nese v ironickém duchu) (27.12.14) ad.

Zejména v deníku Blesk autoři s oblibou užívají kompozita s cizojazyčným prvkem „super“ a „mega“: např. titulky Supermáma: 14 dní ve špitále (28.11.14), titulky Megatrapas Realu! (4.12.15), Exspartánský čarostřelec Bony Wilfried (26) je definitivně fotbalistou megaklubu Manchester City. (1.12.14), Na jejích útlých ramenou toho teď leží dost (...) i starost o supervilu v Podolí (...) (14.11.15). Takovéto výrazy však můžeme najít i v MF Dnes, i když ne s takovou frekvencí. Následující příklady ukazují, že se tyto výrazy někdy stávají i prostředky jazykové hry: např. Normální filmy už ani neexistují, pouze megafilmy, k nimž se zařadí nejen řinčivý Armageddon, ale při troše dobré vůle i jeho protivníci, megabéčkové Mrazivé peklo či megaunyla Grace, kněžna monacká. (pozn. autorka poukazuje na nadměrné užívání slova „mega“ v dnešní společnosti) (6.12.15), Proč vláda nemůže najít superúředníka? Vláda slevuje, hledaný super úředník, pro kterého je připraven superplat, se nenašel (...) Někdo by se zeptal, proč zatím (ne)super úředník bude hned mít superplat? (27.12.14).

2.4.9 Slovní hříčky a bonmoty, projevy jazykové hry

Snahu žurnalistů ozvláštnit komunikáty, učinit je působivější a zároveň také čtenáře pobavit můžeme spatřovat ve vytváření různých slovních hříček. O projevech jazykové hry jsme se částečně zmiňovali již v kapitole 2.2.3, kde jsme pojednávali o užití aliterace, paronomázie, figury etymology, rýmu a hromadění podobně znějících slov. Některé slovní hříčky mohou být založeny na modifikaci různých frazémů, stejně tak neologismy mohou mít někdy funkci jazykových hříček. O těchto jazykových prostředcích už rovněž byla řeč v předchozích kapitolách. V této kapitole bychom chtěli poukázat ještě na další projevy jazykové hry v denním tisku.

Často se v bulvárním i v seriózním tisku vyskytují kontrastní dvojice slov, kdy druhé slovo popírá slovo první: např. Protokol neprotokol - hvězdný LeBron James (29) při focení „drže“ objal Kate! (Blesk 10.12.14), Po schůzce neschůzce s prezidentem v Lánech byl označován za krále sedmilhářů. (Blesk 29.12.14), Ano, jsme šťastná země. Taková by se neměla uzavírat do sebe, potíže nepotíže, jinakost nejinakost. (MF D 4.12.14), V menších obchodech se lid prodávající bude dál pachtit svátek nesvátek (...) (MF D 21.1.15), (...) akční cena má často za následek totální vykoupení i nejobyčejnějšího zboží (...) které prostě potřebujete. Akce neakce. (MF D 11.12.14).

V deníku Blesk často nacházíme slovní hříčky založené na formální podobnosti jména slavné osobnosti s běžným slovem. Spojení takovýchto slov je bezpochyby záměrné: např. *Kouzelník v Edenu? S Pospíšilovým transferem si Pelta zřejmě pospíší, aby se finančně zahojil.* (4.12.15), titulek *Ťok zaťuká na dopravě* (9.11.14), *Opět si navařil polívčičku! Bolek Polívka (56) se na akci exmanželky Chantal Poullain (58) zpumpřlíkoval a pak táhl Prahou.* (8.11.14), titulek *Dočkal se pomsty!* (v textu se dozvídáme, že fotbalista B. Dočkal zabodoval v zápase a pomstil se tím jinému útočníkovi, se kterým měl rozepře). Na formální podobnosti dvou výrazů je založen i tento příklad: titulek *Čechu, je to NEREÁLNÉ!* (článek pojednává o brankáři Čechovi a nemožnosti dostat se do klubu Real Madrid; část slova „reál“ je záměrně zvýrazněna červenou barvou) (5.11.14). Někdy formální podoba jednoho slova je motivací k užití slova zcela nového: titulek *Z Hovorů z Lán udělal Hov*ory!* (6.11.14).

Zejména v Blesku, méně často i v MF Dnes, někdy autoři část slova (nejčastěji v titulku), záměrně uvedou do závorky. Dané slovo tím ztrácí svou jednoznačnost a o to autorovi jde: např. titulek *Past(v)a pro oči* (článek pojednává o hokejistovi D. Pastrňákovi, přezdívaném „Pasta“, a jeho úspěších v Bostonu) (Blesk 15.1.15), titulek: *Šéf pojišťoven po skandálu s audinou: Chystá se na něj 5 audi(torů)!* (Blesk 10.12.14), *To se (ne)povedlo! Prezident Miloš Zeman (70) během návštěvy Pardubického kraje vyřkl další výbušný výrok.* (Blesk 16.1.15), *Otestovali jsme novinku od Citroënu - neotřelý model Cactus. V duchu názvu přihlížející (po)píchnu. Bodne i řidiči?* (Blesk 25.11.14), titulek *Do (sta)řecké tragédie Cabani dodali Bonda* (MfD 3.12.15).

Z dalších dokladů výskytu slovních hříček v denním tisku můžeme uvést: např. *Není zajíček jako zajíček. Hollywoodská megastar Jane Fonda (77) přišla (...) se svým o 5 let mladším partnerem (...)* (Blesk 13.1.15), titulek *Medvídko ne, medvídku...* (Blesk 5.11.14), *Zoufalá situace si žádá zoufalé činy. To si řekla fanynka (...) vydala se vlakem pro lístky až k pražské O2 areně.* (Blesk 5.11.14), *Zoufalí rodiče dělají zoufalé věci.* (MfD 20.11.15), *Je docela možné, že to vlastní číslování nevadilo ani tak těm migrantům, jako spíš někomu, kdo si toho všiml; ale vzpomínky jsou (v Evropě především) vzpomínky. Co bylo bylo.* (MfD 11.11.15).

Projevem jazykové hry mohou být v neposlední řadě různé náznaky výslovnosti zkomolené cizím přízvukem. Ovšem takovéto případy jsme zaznamenali jen zřídka: *My chtít koupila váš země. Zn: Moc, moc* (MfD 20.11.14), *Nyc nerozumet? Nic nedostat!* (pozn. článek pojednává o přísnějších testech z češtiny pro cizince) (Blesk 2.12.15). Nadtitulek *Pane ministře podívejte, takhle se kšeftuje s železným šrotem. Poláci vydělávají na českých zákonech.* Titulek *Czeski metal, dobry metal!* (Blesk 27.1.15).

2.5 Expresivita v rovině syntaktické

Expresivitu v rovině syntaktické se podrobně věnuje Bečka¹⁷². Pojednává o citové expresivitě výpovědi, dále apelové, výrazové a zvukové expresivitě věty. V rámci těchto podkapitol věnuje pozornost i prostředkům lexikálním, tvaroslovným a hláskoslovným, jež se podílejí na expresivitě výpovědi. Expresivitu věty tedy zkoumá z komplexního hlediska a odkazuje do jiných jazykových plánů. Vědomi si skutečnosti, že citový postoj je obvykle vyjádřen komplexně, ponecháváme v zájmu naší analýzy stranou aktualizace v rovině výstavby textu, které se týkají expresivity na úrovni lexika, hláskosloví a tvarosloví, jelikož těmito jazykovými rovinami jsme se zabývali v předcházejících kapitolách. Budeme se soustředit na druhy vět citových, zvláštní pozornost budeme věnovat řečnické otázce a řečnické odpovědi, dále se zaměříme na různé expresivní syntaktické konstrukce a expresivitu v rovině aktuálního větného členění.

2.5.1 Věty citové

Věty citové dle Bečky¹⁷³ vyjadřují vedle sdělení o skutečnosti i citový vztah autora k ní. Jedná se především o věty zvolací a přací. Citové zbarvení provází rovněž věty výzvodové, tj. věty rozkazovací a tázací. Všechny tyto typy citových vět můžeme nalézt jak v bulvárním, tak v seriózním tisku. Dle Minářové¹⁷⁴ plní v žurnalistických textech imperativy, věty tázací, zvolací a přací funkci kontaktních prostředků a pomáhají realizovat persvazivní funkci těchto textů.

Věty zvolací vyjadřují sdělení s citovou expresivností. Citový vztah, který vyjadřují, může být velmi rozmanitý, jako např. překvapení, obdiv, povzdech, rozmrzení, nevole, varování aj.¹⁷⁵. V denním tisku se často vyznačují vykřičníkem, řidčeji otazníkem nebo tečkou, zvláště v deníku Blesk kombinací otazníku a vykřičníku. Mnohdy také bývají eliptické. Z Blesku jsou to např. tyto: titulek *Cože?! S plynovou bombou do metra!* (8.1.15), *A je to tady! Na cestě je neočekávanější miminko Hollywoodu!* (6.11.15), *I pro něj je šampionát v Praze motivací. Vždyť šance zahrát si doma může přijít jednou za život!* (1.12.14), *Nehoráznost! Výsměch! Jak jinak brát*

¹⁷² BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 197-217.

¹⁷³ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 199.

¹⁷⁴ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 232.

¹⁷⁵ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 199-200.

vyjádření Roberta Bortuzza po střeďeční osobní návštěvě disciplinární komise. (5.12.14), *Můj bože! Ta je krásná! Jako modelka! A ty dlouhé nohy! Fanoušci jsou znovu u vytržení nad vizáží české tenisové krásy (...)* (4.11.15), *První myšlenka všech evropských turistů se ubírala stejným směrem - co když mají ebolu?! Rychle sebrat svých pět švestek a honem pryč!* (8.11.14) ad. Z MF Dnes uvádíme např. *Vůdci významných světových zemí mu dávají jasně najevo: takhle tedy ne!* (18.1.14), *Konečně! Na tabuli září 1:53,44. Poprvé v životě zajela tuto trať pod 1:54.* (23.11.15), *Ačkoliv (...) nezačala přesvědčivě, stejně se v cíli radovala z výhry. A s jakým přehledem!* (1.12.15), *A bude to událost. Vždyť sídlo, které je ukázkou honosného venkovského sídla (...) nebylo od dokončení ve druhé polovině 14. stol. nikdy přístupné veřejnosti!* (15.12.15), *Není to vandalismus, je to terorismus! Ruský aktivista Pjotr Pavlenskij žádá sám pro sebe tvrdší trest.* (12.11.15), *Nechť se tedy o vyplácenou penzi podělí, půl napůl, stát tu spravedlnost zařídí!* (13.11.14) aj.

Věty přací vyjadřují přání, tj. vůli, kterou ani autor, ani adresát nemohou sami splnit. Z našeho materiálu můžeme uvést následující příklady: „*Stáří má obrovskou výhodu, že můžete zbytek rodiny držet v šachu,*“ *dodal s úsměvem. Kéž mu nálada a humor vydrží!* (Blesk 11.11.15), *Jen ať holkám vydrží forma do grandslamového Melbourne.* (Blesk 14.1.15), *Na biatlon se řítí obří skandál (...) Jména by měla být oznámena v tomto týdnu. Snad mezi nimi nebude žádné české.* (Blesk 12.1.15), *titulek Ať jsi brzy doma! Známí Češi pomáhají dětem z kojeneckého ústavu* (MFD 7.1.15), *Nebezpečí však hrozí pravici i levici. Kéž by veřejnost dala své reprezentaci důrazný apel, aby nezatahovala Česko na východ.* (MFD 25.11.14), *Jenže pak udeří finále a s ním poučky o potřebě vzdělání, dojemné řeči, vlahé oči a poslední filmová replika v kariéře Robina Williamse: „Úsměv, chlapče! Svítá.“ Kéž by! U úsměvů mnoho nezbylo a nad muzeální taškařicí se ve třetím snímku klene spíše soumrak.* (MFD 18.12.14) ad.

Věty tázací, chceme-li jimi zjistit, co potřebujeme vědět, mají expresivitu apelovou. Mnohdy je však provází i citová exprese (např. netrpělivost, překvapení, rozmrzení)¹⁷⁶. Výpovědi s funkcí tázací se v našem materiálu objevují často, i v titulcích: např. *titulek „Arabela“ Nagyová: Proč se nestýká s „Xénií“ Patrasovou?* (Blesk 29.12.14), *titulek Není všechno zlato, co se třpytí. Jak poznat padělek?* (Blesk 25.11.15), *Skočili byste do ledové vody pro topícího se člověka? Otužilý Nor neváhal hodit šipku kvůli kachničce!* (Blesk 22.12.14), *Rozbil se vám při prvním obutí nových bot zip? Uvařili jste si v rychlovarné konvici vodu jen jednou a zároveň naposledy? Prostě jste koupili*

¹⁷⁶ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 201.

nebo dostali pod stromeček šunt? Nebojte se ho reklamovat! (Blesk 3.1.15), titulek *Vysoká hra šejků. Ovládnou fotbal?* (MFD 20.11.15), *A jak berou světoví squashisté českého krále Jana Koukala?* (MFD 19.12.14) aj. Velmi často se objevují tzv. otázky řečnické (viz kap. 2.5.2).

Věty rozkazovací jsou apelově expresivní, mnohdy je však provází - stejně jako věty tázací - i citová exprese. Vyjadřují vůli v různé kvalitě a intenzitě od skutečných rozkazů, popř. zákazů přes výstrahu, varování k vybidnutí, žádosti až k prosbě. Jejich apelová expresivita je tedy různě silná a bývá provázena někdy slabší, někdy silnější citovou expresivitou¹⁷⁷. Věty rozkazovací se objevují v denním tisku běžně a nejčastěji bývají formálně vyjádřeny imperativem, někdy infinitivem, nacházíme i věty eliptické. Z Blesku např. *Úřady se rozhodly: Srovnat se zemí! Demolice dříve památkově chráněného domu s obuvnictvím Baťa právě začala (...)* (25.11.15), titulek *Senioři, dejte pozor!* (3.1.15), titulek *Nelíbí se vám islám v Česku? Odstěhujte se!* (2.12.14), *Jestli nějaký máte, pak vezměte rozum do hrsti!* (5.11.14), *Řidiči, kdo můžete, Brnu se vyhněte!* (6.11.15), *Zkuste to také, věřit chvíli na kouzla nemůže být na škodu.* (8.12.14) aj. Z MF Dnes můžeme uvést např. titulek *Chvalme Zemana za podporu podnikatelů* (25.11.14), *Priznejte se. Tipovali byste před sezonou, že se Michal Ďuriš může prát o korunu pro krále střelců?* (23.11.15), *Přesto počkejme, Bartošáka možná s tímhle stínem podezření žádný tým nebude chtít.* (20.11.15), *Ale zkusme jim dát šanci: těm lidem i těm zákonům.* (15.12.14), titulek *Evropo, ruce pryč od Izraele, žádají poslanci* (1.12.15), titulek *V Plzni pozor, část města obsadil růžový lidožravý králík* (1.12.15) ad. Imperativ rovněž viz kapitola 2.3.5.

2.5.2 Řečnická otázka a řečnická odpověď

V denním tisku se často objevují tázací věty s povahou **řečnické otázky**. Té se užívá k naléhavému tvrzení¹⁷⁸, k vyjádření citů provázejících přesvědčení o správnosti nějakého jednání, k emocionální sebeobhajobě apod. Její komunikační funkce je tedy neotázková - jde buď o námitku, odmítnutí něčeho tvrzení, nebo o výtku. Kladu a záporu se v řečnických otázkách užívá v opačném významu¹⁷⁹. Řečnická otázka patří (společně s řečnickou odpovědí) mezi řečnické figury, u nichž dochází k rozporu mezi

¹⁷⁷ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. S. 201 a 204.

¹⁷⁸ JAKLOVÁ, Alena. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč*. 2002, **85**(4), 169-176. S. 173.

¹⁷⁹ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Průruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 776 a 609.

gramatickým a aktuálním obsahem sdělení. Tímto rozporem, zpravidla umocněným kontextem, je obsah výpovědi aktualizován, takže výsledné sdělení má povahu expresivní¹⁸⁰.

Z Blesku můžeme uvést např. tyto doklady řečnických otázek: *Jestli tohle nebyla poslední kapka „Rosovy“ trpělivosti, tak co se po mizerných 193 minutách odehraných ve 20 mistrácích musí ještě stát, aby se sbalil?* (1.12.14), *„Nechtěl bych mluvit o charakteru hráčů, spíše bych to viděl v hlavách. To ale nic nemění na tom, že se to bude muset z dlouhodobého hlediska řešit,“ pravil Zdeněk Ščasný. Kolikátá podoba kádru současné Sparty už to má být?* (3.11.15), *Titulek Hodili petardu do autobusu. V textu: Došlo těmto nevychovacům vůbec, že v autobuse v pražské Jeremiášově ulici mohl spát třeba řidič? Že ho mohli při tom vážně zranit? Třeba jim to dojde v nejbližších dnech. Případ už má v rukou policie.* (3.1.15), *Není trenér v klubu také od toho, aby si druhého forvarda, který děsivě chyběl, vydupal?* (17.12.14), *Dobře ví, že tu nanicovatou a rozvrzanou káru Devils, která je čtvrtá nejhorší v celé lize, musí táhnout, ale jak, když za posledních 300 minut hry vyslal jen 11 střel na bránu?* (29.12.14).

Z MF Dnes můžeme uvést následující: např. *Vždyť já znám obdivuhodné Drážd'any, které při výročí bombardování města vytáhnou proti nachystaným neonacistům a lidským řetězem obtočí centrum a uhlídají ho - verbež v bomberech doslova vyženou a zesměšní. No a teď jsou tu lidé proti cizincům? Proč?* (27.12.14), *Český ústavní soud teď vytýká policii, že se dopustila ponižujícího zacházení vůči Kamerunci, který odmítal odjet z Česka a musel být vyhoštěn. Jenže představte si: chtějí vás poslat zpět do Kamerunu, no nebudete se bránit? A není nejvíc ponižující už samo o sobě to vyhoštění?* (11.11.15), *Možná je to však všechno trochu jinak; nejsme jen nedobrovolnými zajatci Havlových kontur, z nichž se nedokážeme vymanit, stejně jako děti se nedokážou vydat na samostatnou cestu bez vlivu rodičů?* (18.12.14). *Plánuje hráčské výměny, jenže od ostatních týmů cítí neochotu - proč by pomáhaly někomu na dně? Aby pak na něj spadly samy? „Všichni se baráže bojí jako čert kříže,“ říká Kysela.* (1.12.15).

V obou denících je rovněž velice častá tzv. **řečnická odpověď**. Ta je vždy spojena s otázkou, kterou si klade sám autor a jejíž funkcí není něco zjišťovat. Autor si na ni vzápětí sám odpovídá, a to zpravidla neočekávaným způsobem. Vzniká tím rozpor mezi odpovědí pravděpodobnou a skutečnou. Uvedení otázky je přitom nadbytečné, jelikož skutečnost by se dala vyjádřit i bez ní. Výsledné sdělení by ale pak působilo méně

¹⁸⁰ JAKLOVÁ, Alena. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč*. 2002, **85**(4), 169-176. S. 172-173.

expresivně a zmenšilo by se i významové napětí, kterého chce autor dosáhnout¹⁸¹. Z Blesku uvádíme např. *Prvotřídní sportovec? Ani ten nemá vždy vyhráno!* (11.12.14), *Co bylo důvodem tří brutálních vražd pražských taxikářů? To by teď rádi věděli pražští „dročkaři“.* (6.11.15), *Zbláznil se snad? Kdepak. Propaguje knihu o pokoření hory K2.* (8.12.14), *Celý let přes Atlantik trval pouze 5 hodin a 16 minut i přesto, že běžně trvá přes sedm hodin. Jak je to možné? Stroj za rekordní čas vděčí větru.* (13.1.15), *Kdo si to umí nejlépe zařídit v jihoafrické věznici Kgosi Mampuru? Ne, není to český mafián Radovan Krejčíř (46), ale hendikepovaný atlet Oscar Pistorius (28)!* (25.11.14) ad.

Z MF Dnes můžeme uvést např. *Recept, jak jej (= šampionát) přežít? Nabízí jej třeba legendární František Pospíšil, který Československo v roce 1972 jako kapitán dovedl na domácím mistrovství ke zlatu.* (19.12.14), *Znamenají současná odhalení, že je dopingu ve sportu čím dál víc? Těžko. Jen je lstivější. Promyšlenější. Prorostlejší do dalších sfér společnosti.* (11.11.15), *A jak to funguje? Etická komise se sejde, vyslechne všechny strany sporu zvláště a (...) tak dlouho rokuje, dokud se neusnese na řešení (...)* (6.12.14) aj.

2.5.3 Expresivní syntaktické konstrukce

Mistrík¹⁸² uvádí, že stejně jako slova i větné konstrukce mohou být v podstatě nociónální (neutrální) a expresivní. Nociónální jsou ty, pomocí nichž se komunikuje věcně, bez osobního zaujetí, a expresivní jsou takové, jež vznikají při vzrušené komunikaci a kterými se vyjadřují nálady a osobní pocity. Za expresivní syntaktické konstrukce se většinou pokládá apoziopeze, přerývaná (přerušovaná) výpověď, elipsa, vytčený větný člen, osamostatněný větný člen a připojený větný člen¹⁸³. Jako expresivní se považují i nesystémové syntaktické konstrukce, k nimž se většinou řadí anakolut, zeugma, kontaminace a atrakce¹⁸⁴. Expresivnost těchto konstrukcí je někdy dána tím, že jsou gramaticky defektní (např. apoziopeze, osamostatněný větný člen), ale někdy tím, že se vyskytují zřídka a ve vzrušených, subjektivních projevech (např. přerývaná

¹⁸¹ JAKLOVÁ, Alena. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč*. 2002, **85**(4), 169-176. S. 173.

¹⁸² MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN80-08-02529-8. S. 193.

¹⁸³ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN80-08-02529-8. S. 193.; a FINDRA, Ján. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2004. ISBN 80-8063-142-5. S. 83.

¹⁸⁴ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*, s. 207; a FINDRA, Ján. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2004. ISBN 80-8063-142-5. S. 88.

výpověď, vytčený větný člen)¹⁸⁵. Podobně Findra¹⁸⁶ uvádí, že jejich expresivita souvisí s jejich podobou založenou na narušení, modifikaci pravidelné větné struktury.

2.5.3.1 Parcelace a předsouvání

Jako expresivní syntaktické schéma lze považovat *parcelaci výpovědi*. Parcelace neboli segmentování v písemném projevu představuje záměrné vyčleňování jednotlivých syntaktických členů s cílem položit na všechny vyčleněné členy důraz. Opakem parcelace je *předsouvání* výrazů (větných členů) před výpověď s cílem je vytknout¹⁸⁷. I toto syntaktické schéma autoři v denním tisku velmi často používají, chtějí-li zdůraznit některé složky výpovědi. Formálním vyčleněním větného členu či části výpovědi vyjadřují také svůj citový vztah a postoj k obsahu sdělení¹⁸⁸. Domníváme se, že můžeme toto schéma, stejně jako parcelaci, hodnotit jako expresivní. Často se v odborné literatuře setkáváme i s pojmy *osamostatněný větný člen* a *samostatný větný člen*¹⁸⁹. V denním tisku je nacházíme velice často.

Osamostatněný větný člen vzniká tak, že se z věty vyjme a umístí se za ní. Tvoří tak formálně zcela samostatnou větu. Stojí vždy za větou, z níž byl vyčleněn, a souvisí s ní významově (je jejím obsahovým prvkem) i formálně. Tím, že autor některé větné členy osamostatní, dává jim vyniknout¹⁹⁰ a silně je zdůrazní. Osamostatněný větný člen může mít i podobu věty vedlejší závislé na větě hlavní. Z Blesku můžeme uvést následující doklady: např. titulky *Kriminalisté po měsících našli lupiče! Ve vězení!* (25.11.14), titulky *Zabil se na policejním WC! Strílejší tužkou!* (22.11.15), *Získala titul Sportovce roku! Ale těsně!* (23.12.14), *Jen den po přepadení kavárny v Sydney teroristé udeřili znovu. A ještě daleko brutálněji!* (17.12.14), *Špindlerův Mlýn chystá pro lyžaře příjemné překvapení. Na pláň je vyveze moderní šestimístná lanovka. Vyhříváná!* (3.11.15) aj. Z MF Dnes např. *Komfortní pozice by Sobotkovi měla pomoci stát se motorem mužstva. Ve 27 letech má spoustu energie. Ohromnou stabilitu. Má i tah na*

¹⁸⁵ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN 80-08-02529-8. S. 193.

¹⁸⁶ FINDRA, Ján. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2004. ISBN 80-8063-142-5. S. 83.

¹⁸⁷ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 575-576 a 697-698.

¹⁸⁸ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2979-4. S. 65.

¹⁸⁹ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 72.

¹⁹⁰ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky pro posluchače pedagogických fakult, studenty učitelství v 1.-4. ročníku základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. S. 162.

branku. Velký přehled. Důraz. (18.12.14), Tamní stavební úřad vlastníkovi už několik let ukládá jednu pokutu za druhou, aby dal objekt do pořádku. Marně. (11.11.15), Hokejovou říší zacloumala senzační zpráva. Skvělá. Překvapivá. Vzrušující. (6.12.15), Zaměstnavatel pak jeho tvář často využívá při získávání klientů. A úspěšně. A ne ojediněle. (15.12.14), A jak se vede Tomáši Jadlovskému? Co je mu platné, že ho sdružení Unie otců loni pasovalo na Otce roku, když teď trčí v Arménii. Sám, bez syna i bez blízkých. (20.11.15) a další.

Při důrazu je parcelace spojena i s opakováním slov specifikovaných v dalším parcelátu, popř. substitucí opakovaného slova kontextovými synonymy a připojováním spojek zvýrazňujících příslušný logický vztah (např. *Budu tady celé odpoledne. Celé odpoledne až do večera., Budu stále vzpomínat na ten den. Na tu chvíli, kdy jsem tě poprvé uviděl.*)¹⁹¹. Z našich textů např. *Štefunko však zůstává. Zůstává dokonce členem nejvyššího vedení. (MFD 15.12.14), Vypálila na trať - a těsně po startu udělala chybu. Chybu, která znamenala zdržení. Chybu, která by pro řadu jiných mohla způsobit pád pořadím. Ne pro Mikaelu Shiffrinovou. (MFD 1.12.15).*

Samostatný větný člen (též vytčený větný člen) představuje opět vyčlenění ze základní věty, a to proto, že autor na něj klade důraz. Stojí většinou před základní větou, v níž bývá nahrazen odkazovacím zájmenem. Jedná se o prostředek citového, často expresivního vyjádření¹⁹². Z Blesku můžeme uvést např. *Až 15 tisíc korun! Taková pokuta hrozí za krádež vánočního stromku v lese. (25.11.15), Forrest Gump? Toho by český záložník Freiburgu Vladimír Darida (24) strčil do kapsy. (14.11.14), Recitovat obhajobu za fatální vyřazení z Ligy mistrů i z Evropské ligy, to nebude veselá četba. (17.12.14), Vztek a obavy o budoucnost. Takové pocity zažívá takřka tisícovka studentů učitelství na Univerzitě Jana Amose Komenského (UJAK) (20.12.14), Zklamání spartanů po porážce 0:2 v Bernu, taková byla Lavičkova derniéra. (17.12.14). Z MF Dnes uvádíme tyto příklady: např. *Kamenná tvář, to bylo jeho znamení. Za Tichonova neměl mluvit jeho život, ale hokej. (25.11.14), Lafata, to jsou hlavně góly. (6.12.14), Západ, to bylo letos hodně řečí, ale málo činů. (27.12.14), titulek *Opravená sportovní hala a vedle parkovací dům, to je vize Budějovic (25.11.15), Dvacet let. V tomto věku se z mladého člověka stává dospělý. (1.12.15), Ale ten nej, opravdu nejslavnější, ten přijel vyprodat stadion jinam. (20.11.15) aj.***

¹⁹¹ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 698.

¹⁹² KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 72.

Často se setkáváme s výčtem jako se základním modelem textu představujícím heslovité vyjádření, ale opět je stylizován vzhledem k dalšímu kontextu v pozici vytčení, na něhož odkazuje další text. Z Blesku např.: *Muči, znásilňují, řezou lidem hlavy - takoví jsou fanatici z Islámského státu.* (22.11.15), *Nejvyšší nezaměstnanost, největší chudoba, nejvíce komunistů, vysoká kriminalita - tak vypadá život na Osoblažsku.* (13.11.14), *Vraždy, loupeže, vyhrožování zabitím dítěte, zastřelení kmotra Mrázka... To všechno se stalo na jediném místě.* (15.12.14). Z MF Dnes můžeme uvést např. *Vlastní bodyguard. Vlastní šatna. Vlastní řidič. To vše mají k dispozici vyvolení, kteří se na závěrečný podnik sezony kvalifikovali.* (20.11.15), *Letiště, železniční nádraží, elektrárny či třeba velká obchodní centra. Na všech těchto místech jsou po pátečních teroristických útocích v Paříži vidět policisté.* (20.11.15), *Perfektní lodní uzle, znalost rostlin a zvířat. Trampské písničky i hra na kytaru. Nejen tyto vědomosti a dovednosti na celý život získaly stovky dětí v oddílech, jež měly roky útočiště v klubovnách na Krásné louce v Mladé Boleslavi.* (15.12.15) a jiné.

V obou denících nacházíme rovněž předsouvání (vytýkání) vět vedlejších: např. *Že to fotbalový mušketýr, který býval oporou Západočechů při zisku prvního titulu v roce 2011, schytl při nedělním šlágru od plzeňských fanoušků (Kams dal rozum?), to se dalo čekat.* (Blesk 3.11.15), *Že teď patří do sestavy silného týmu Lightning, to se zdá jako navýsost zasloužená odměna.* (MFD 15.12.14), *Zda bude mít Sarkozy se sázkou na tradiční témata Národní fronty úspěch, to se teprve uvidí.* (MFD 1.12.14).

Na stránkách denního tisku je častý i způsob vytčení výpovědi pomocí tzv. **vytýkacího opisu**. Stejně jako u samostatného větného členu i v tomto případě jde o zdůraznění větných členů (podmětu, předmětu, popř. přísloveč. určení)¹⁹³. Z našeho materiálu můžeme uvést např. *Bylo to hodně výmluvné gesto, s jakým Petr Čech po zápase přicházel za svým protějškem v brance Bayernu Manuelem Neuerem.* (Blesk 6.11.15) aj.

¹⁹³ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 72.

2.5.3.2 Apoziopce a přerušovaná výpověď

V textech denního tisku můžeme narazit i na **apoziopce**. Označuje se jí násilně přerušovaná či nedokončená výpověď. Důvod přerušování může být buď v samotném autorovi, když neví, nechce či není schopný dokončit započatou větu, nebo může dojít k přerušování zvenku, když autora někdo nebo něco vyruší. V denním tisku není přerušování vnějšími vlivy možné, proto mají zde všechny užití apoziopce emocionálně-expressivní charakter¹⁹⁴. Autoři apoziopce naznačují třemi tečkami: z Blesku uvádíme např. titulek *Je 18. listopadu a v Olomouci...* (18.11.14), *I exekutorský vykonavatel je teď totiž úřední osobou, rozhodl včera Nejvyšší soud. Ale...* (25.11.15), *Monique (své plné jméno žena nezveřejnila) proto požádala o pomoc policii, ale tak ji odmítla s tím, že je to moc nebezpečné, a vůbec...* (22.11.15), *A co na to Limberský? „Bez komentáře,“ napsal do esemesky. Vlastně jo...* (4.12.15), Nadtitulek *Exministr financí Kalousek ukázal vadný doklad*. Titulek: *Jeho paragon na ku*du byl na...* (2.12.14) ad. Z MF Dnes např. titulek *Rusko zamrzelo, ale...* (15.12.15), *Asi má odjakživa pocit, že letadlo nemůže kontrolovat. V autě je pořád nějaká šance. Letadlo, když spadne tak...* (11.11.15), *Tak by tomu mělo být asi vždy, ale dobře víme, že... No zpětně se zdá, že vítězství nad prezidentem bylo tehdy zasloužené.* (21.1.15), *Ležku opouštěla se ztrátou čtyř vteřin na vedení. Před stojkou už tato ztráta činila jen 1,8 vteřiny. A pak...* (19.12.14), *Možná by u nás jinak vypadala i celá devadesátá léta. A možná by jinak vypadalo i postavení Česka ve světě dnes. Možná...* (18.12.14) ad.

Apoziopce je třeba odlišovat od **přerušované výpovědi**. Ta se rovněž v denním tisku značí tečkami, ale představuje větu dokončenou¹⁹⁵. Tečky zde naznačují pravděpodobně pauzu. Dle našeho názoru někdy autoři přerušování výpovědi také zvyšují napětí v textu. Můžeme uvést např. titulek *Kvitová vyhrála o prsa...a 10 bodů!* (Blesk 23.12.14), titulek *Královna Andrea Verešová (34): Já ho mám... Hezčí!* (Blesk 20.12.14), *Poté, co angažoval Amélii Mauresmo, už jeho služby byly nadbytečné... A tak po něm sáhl Berdych!* (Blesk 17.12.14), *Bylo zřejmé, že rozhodne poslední střelba. Björndalen zvládl první ránu, druhou, třetí... Pak zpomalil. Věděl, že teď se závod láme. Počkal si na čtvrtou ránu... a trefil!* (MEF 3.12.15).

¹⁹⁴ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN80-08-02529-8. S. 194.

¹⁹⁵ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky pro posluchače pedagogických fakult, studenty učitelství v 1.-4. ročníku základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. S. 161.

2.5.3.3 Elipsa

Mistrík¹⁹⁶ považuje jako expresivní syntaktickou konstrukci i elipsu. Elipsa představuje vynechání větného členu, který se vyrozumívá z větné souvislosti¹⁹⁷ a jehož vyjádření se nepovažuje za nezbytné. Vypustit lze slovo, více slov i celou větu. Smysl sdělení může vyplývat ze situace, ve které projev vzniká (elipsa situační), nebo z kontextu, jehož je eliptická věta součástí (elipsa kontextová)¹⁹⁸. S elipsou se na stránkách novin setkáváme běžně, v titulcích i v člancích. Vystává tu však otázka, zda elipsu v našich textech hodnotit jako expresivní, jelikož ve většině případů jsme se setkali s jejím užitím, které je dáno tendencí k ekonomičnosti vyjádření. Užitím elipsy se autoři vyhýbají opakování stejných slov a zestručňují své sdělení. Chápeme-li však elipsu jako narušení, modifikaci tradiční struktury věty, můžeme ji dle pojetí Mistríka a Findry hodnotit jako expresivní. Mistrík¹⁹⁹ navíc uvádí, že slova mohou být vynechána proto, že je autor pocítuje jako nadbytečná, ale i proto, aby mohla být pozornost koncentrována jen na slovo významově důležité. Z Blesku můžeme uvést tyto příklady: např. titulek *ODCHOD Z NÁRODNÍHO (divadla)!* (23.1.15), *Islámský terorismus ve světě, muslimové v ČR - (to jsou) žhavá témata!* (26.1.15), titulek *Pronést BOMBU? (To není) Žádný problém...* (6.11.15), (Ozvala se) *Palba kulek ze samopalů. (Byl slyšet) Křik. A hned (bylo) mrazivé ticho. Postřelený policista Ahmed leží na zemi. (Ahmed) Sténá bolestí.* (8.1.15), *Nejlevnější budou letos novohradští (kapři), nejdražší (budou) pak tradičně třeboňští (kapři).* (8.12.14), *Pařížská (ulice) je na nákupy jednou z nejvyhledávanějších ulic v české metropoli.* (22.11.15). Z MF Dnes např. titulek *V Plzni (dávejte) pozor, část města obsadil růžový lidožravý králik* (1.12.15), *Bohobojný Rakušan či Němec, než aby se ve svátek oddával konzumu, prožívá se svou rodinou v domku s muškátý příjemný čas lásky a porozumění. Oni (chodí) do kostela, my (chodíme) do supermarketu.* (11.12.14), *Kombinace starého, navezeného a nového sněhu? (Je to) Hrůza, děs. (Je/Nadchází) Čas k alchymistickým kouzlům.* (12.12.14), titulek *Že mají někde benzín pod 30? Ať (mají). V našem městě nevyměkneme.* (11.12.14) aj.

¹⁹⁶ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN80-08-02529-8. S. 195.

¹⁹⁷ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 72.

¹⁹⁸ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky pro posluchače pedagogických fakult, studenty učitelství v 1.-4. ročníku základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. S. 160.

¹⁹⁹ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN80-08-02529-8. S. 195.

2.5.3.4 Nesystémové expresivní syntaktické konstrukce

Nesystémové expresivní syntaktické konstrukce, někdy označované jako nepravidelnosti větné stavby²⁰⁰, mají charakter chyby. V mluvených projevech vznikají pod tlakem času nebo vlivem citového vzrušení mluvčího. V psaných projevech, v našem případě v textech denního tisku, k nim dochází z nedbalosti či nevědomosti autora. Jedná se o nechtěné narušení, deformaci zamyšleného syntaktického schématu²⁰¹. V našem materiálu jsme zaznamenali jen pár případů anakoluty, atrakce a zeugmatu. Svědčí to o tom, že autoři přípravě textu věnují pozornost.

Anakolut představuje odchylku od pravidelné větné stavby, která vzniká tím, že se uprostřed věty mění již započatá větná konstrukce²⁰²: např. *Záběr zadržení obou mužů zachycené z vrtulníku* (správně: *Záběr zadržení obou mužů zachycený z vrtulníku*) (Blesk 12.12.15). *Zeugma* je konstrukce, v níž se spojují dvě různé slovesné vazby s jedním slovem: např. Naditulek *Mladíky (17) obvinili z vraždy*. Titulek *Ubili bezdomovce a zapálili* (správně: *Ubili bezdomovce a zapálili ho*) (Blesk 11.11.15). *Atrakce* je pak odchylkou od větné stavby, kdy dochází k mechanickému přizpůsobování jednoho tvaru slova slovu druhému: např. *Na základě nových nařízeních dívky nyní musí jít do jedné budovy a chlapci do jiné*. (správně: *Na základě nových nařízení dívky...*) (MfD 18.1.14).

2.5.4 Expresivita v rovině aktuálního větného členění

V češtině je pořádek slov sice volný, avšak nikoli libovolný nebo náhodný. Bývá ovlivňován několika činiteli. Tím nejdůležitějším bývá *aktuální větné členění*. Ve větě rozlišujeme východisko (téma) výpovědi a jádro (réma) výpovědi. Téma vychází z obsahu vět předcházejících nebo ze situace, réma pak označuje to, co věta přináší obsahově nového. Takový slovosled, kde východisko stojí v první části výpovědi a po něm následuje jádro, se označuje jako neutrální (objektivní). Je stylisticky bezpříznakový. Výpověď s takovýmto slovosledem je citově neutrální. Je-li však myšlenka provázena citovým postojem, může se pořad téma-réma změnit v subjektivní, který je charakterizován obráceným pořadem obou částí výpovědi²⁰³. Mluvíme pak o subjektivním slovosledu, jehož stylová hodnota je emocionální²⁰⁴.

²⁰⁰ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 73.

²⁰¹ FINDRA, Ján. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2004. ISBN 80-8063-142-5. S. 88.

²⁰² VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 19.

²⁰³ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5. S. 775.

Grepl²⁰⁵ se v souvislosti se specifiky aktuálního větného členění zmiňuje dále o předsouvání východiskových a jádrových komponentů, dodatkovém zpřesňování jádrové složky (odpovídá parcelaci) a opakování výrazů. O předsouvání a parcelaci jsme již pojednávali (viz kapitola 2.5.3.1), proto se jimi v rámci aktuálního větného členění už zabývat nebudeme. Zaměříme se na subjektivní slovosled a opakování výrazů.

2.5.4.1 Subjektivní slovosled

Jak jsme již zmínili výše, v případě citově zabarvených projevů se jádro výpovědi často klade před její východisko. Subjektivní slovosled souvisí s autorovou intencí umístit důležitou informaci do iniciální pozice, čímž se stává výraznější a přesvědčivější. Výpovědi se subjektivním slovosledem se výrazně podílejí na expresivitě komunikátů.

Z Blesku uvádíme např. *Rychle se hnál ulicemi Loun mladík (19) s octávií. Naboural lampu, ale nezastavil a jel dál.* (8.1.15), *Ani deset let po ničivé vlně tsunami nemají turisté na thajském ostrově Phúket klid.* (3.1.15), *Měsíc nedávno uběhl od střelby před vysokomýtskou diskotékou, kde strážník Pavel K. (42) zavraždil Radka S. (...)* (26.1.15), *Že jsou s přítelem oba dva přenašeči, zjistili oba jen pár dní poté, co lékaři diagnostikovali holčičkám spinální svalovou atrofií.* (5.12.14), *Poslyšte příběh o chudém junákovi, který k obrovskému ranci peněz přišel. Jmenuje se Bony Wilfried (...)* (8.1.15), *Naplno si uvědomuji, že zemřel tak mladý člověk. Jak kruté to musí pro jeho rodiče být.* (14.11.14) aj. Z MF Dnes můžeme uvést např. *Tolik let se stresoval tím, jak v závodě dopadne. Šel na můstek a moc toužil uspět, chtěl útočit (...) vyhrávat...* (27.12.14), *Dost bylo uprchlíků. Ministr vnitra přesvědčuje kolegy z ČSSD, aby víc mluvili o podpoře vzdělávání a rodin.* (25.11.15), *Tolik se od těch dob změnilo! Hvězdy trávily na ledě (skoro) celých 60 minut, zatímco dnes se špičkoví útočníci sotva přehoupnou přes 20.* (15.12.15), *Jako dravec číhá na příležitost k zakončení.* (6.12.14), *Že je internetová kriminalita, a zejména v oblasti prodeje zboží a plateb za ně, na výrazném vzestupu, potvrzují i policisté.* (3.12.15) a další.

²⁰⁴ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 73.

²⁰⁵ GREPL, Miroslav. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-281-4. S. 501-502.

2.5.4.2 Opakování částí výpovědi

Opakování částí výpovědi představuje významnou aktualizaci ve výstavbě její funkční perspektivy²⁰⁶. V zásadě rozlišujeme opakování motivované a nemotivované. Stranou naší pozornosti ponecháváme opakování nezáměrné (nemotivované), k němuž dochází ve spontánních mluvených projevech. V nich je dáno improvizovaností mluveného projevu, vlivem nedostatečné výpovědní perspektivy mluvčího, někdy i jeho citovým vzrušením. V textech denního tisku se setkáváme s opakováním **motivovaným**, záměrným, které se zpravidla podle své funkce člení na dva typy: jedná se o **intensifikační** (zesilovací) opakování a **emfaticko-emocionální** (zdůrazňovací) opakování. Prvního typu se využívá k vyjádření velké míry nebo stupňování vlastnosti či děje. V případě emfaticko-emocionálního opakování se opakovaný výraz zdůrazňuje a mívá povahu samostatné výpovědi²⁰⁷. Při naší analýze mezi jednotlivými typy opakování nerozlišujeme a uvádíme tyto příklady:

Z Blesku jsou to např. *Nula, nula, všude samá nula! Pohled na kolonky Gól a Asistence svádí k dojmu, že jde o úplně jiného nešťastného plejera, ale kdepak.* (29.12.14), *Obchodáky praskaly ve švech a koupěchtiví zákazníci utráceli a utráceli, jako by Vánoce měly trvat nejméně měsíc.* (22.12.14), *Prezident je známý tím, že svůj názor na militantní islám říká naplno. Podle některých možná až příliš naplno...* (13.1.15), *A sám Jágr neustále dokazuje, že bez hokeje nedokáže vydržet. Svě tělo týrá dál a dál.* (10.12.14), *Chlapče, chlapče, tvoje síla je ve vlasech.* (6.11.15) a jiné.

Z MF Dnes např. titulky *Auta, auta, auta. Výrobci i dodavatelé v Česku chystají další rozšiřování* (12.12.14), *Pan exprezident Václav Klaus už opravdu, ale opravdu neví, jak na sebe upozornit.* (18.1.14), *Spolu s ním jezdí z Bruselu i desítky a desítky kamionů.* (6.12.14), *Já, já a zase já; to jsou Češi proti Čechům.* (1.12.15), *To, o čem rozhodl Ústavní soud, je nejspíš proto jen začátek. Trapný začátek.* (11.11.15), *Předseda ODS Petr Fiala je (...) nešťastným správcem kdysi výstavní katedrály české pravice. Tak rád by tu drolicí se barabiznu vypulíroval, ale nejde to, nejde.* (9.12.14), *Ministerstvo spravedlnosti nesouhlasilo, vnitro dokonce zásadně nesouhlasilo.* (20.11.15) a mnoho dalších.

²⁰⁶ KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3. S. 41.

²⁰⁷ GREPL, Miroslav. O funkci záměrného opakování částí výpovědi ve výstavbě promluvy. *Naše řeč*. 1967, **50**(2), S. 79 a 82.

2.6 Tematická a grafická stránka analyzovaných deníků, rozsah komunikátů

Součástí naší práce je rovněž pojednání o tematické a grafické stránce analyzovaných deníků a o rozsahu jednotlivých komunikátů v nich publikovaných. V následujících podkapitolách se zaměříme především na hlavní rozdíly mezi těmito periodiky, a to z výše zmíněných hledisek.

2.6.1 Téma

Můžeme konstatovat, že MF Dnes jakožto deník seriózní pracuje především s významnými tématy. Hlavní témata zde tvoří domácí a zahraniční politika, ekonomika, kultura a sport, kterým pak odpovídají i jednotlivé rubriky. Je zde vnímán rozdíl mezi privátním a veřejným. Naproti tomu bulvární deník Blesk se zajímá zejména o skandály a soukromí slavných, násilí, sex, neštěstí a katastrofy, zločiny, korupce apod., srov. následující titulky: *Manželka mu dělala „lázně“, tak ji umlátíl* (Blesk 31.10.15), Nadtitulek *Rus vyryl nápis do Kolosea v Římě*. Titulek *Vyřásl pokutu 553 000 Kč!* (25.11.14), Nadtitulek *Daniel Hůlka vs. manažerka Kocourková*. Titulek *Za vším je SEX!* (2.12.15) aj.

Ve srovnání s MF Dnes se v Blesku poměrně málo článků vztahuje k ekonomice, stejně tak je zde relativně malá pozornost věnována i politice. I přístupem ke zpracování těchto témat se oba deníky liší. V MF Dnes bývají témata zpracována tak, že článek podává většinou informace významné, důležité, v souvislostech a takovým způsobem, aby sloužily čtenáři k orientaci, rozhodování. Naproti tomu v Blesku jsou témata, zvláště ta politická, prezentována především s důrazem na zábavnou a atrakční funkci: srov. titulek *Na Zemana házeli rajčata i chlebiček*. (18.11.14), titulek *Bohatý kancléř je asi šikovnější než jiní: Ubytoval ho levně Zeman... i když má Mynář u hradu vlastní dům* (8.1.15), *Ministr „vlaje“ z baru...zatímco se hlasovalo o rozpočtu!* (12.12.14) aj. V Blesku není až tak rozhodující, zda jsou podávány informace důležité, podstatné je, aby byly pro čtenáře zajímavé.

Na rozdíl od MF Dnes je v Blesku velký prostor věnován životu zajímavých a slavných osobností, a to hlavně ve spojení s různými skandály a aférami, jejich soukromím: např. titulek *Dáda (= Patrasová) podala žádost o rozvod!* (6.11.15), Nadtitulek *Brzobohatý si hýčká Kuchařovou*. Titulek *Dostala prsten jako vévodkyně Kate! Je zásnubní?* (11.11.14), Nadtitulek *Livia Klausová má hodně osobního strážce*.

Usmívá se a je konečně šťastná. Titulek Románek s Románkem? (celý článek pojednává o možném milostném vztahu Livie Klausové s jejím bodyguardem) (Blesk 25.11.14) ad.

Ve srovnání s MF Dnes tvoří značnou část obsahu bulvárního deníku také sportovní rubrika. Ne vždy jsou zde ale předmětem článku jen sportovní výkony, avšak také soukromý život sportovců, manažerů klubů apod., srov. např. Nadtitulek *Anglický objev Wardy vytáhl Leicester na čelo Premier League*. Titulek *Kvůli snoubence odepsal rodinu!* (článek z většiny pojednává o špatných vztazích v rodině sportovce) (Blesk 25.11.15), Nadtitulek *Mistr světa formule 1 Lewis Hamilton*. Titulek *Slavil jako SUCHAR!* (celý článek pojednává o tom, že slavný sportovec oslavil vítězství melounovým džusem) ad. Často se zde objevuje také téma peněz. Zatímco v MF Dnes většinou články pojednávají o sportovních úspěších či neúspěších, v Blesku bývá často předmětem zájmu, kolik peněz sportovci vydělávají, kolik peněz je stálo zranění jiných hráčů, ceny hráčů atp., srov. tyto titulky: *Exspartan Wilfried si v Manchesteru City vydělá 14 milionů měsíčně*. (8.1.15), titulek *Boháč Djokovič vydělal 6x víc než Berdych* (25.11.15), titulek *Skalp Jágra za 140 000* (5.12.14) aj.

2.6.2 Grafická stránka

Máme-li zhodnotit grafickou stránku obou periodik, nacházíme mezi bulvárním a seriózním tiskem výrazné rozdíly.

Deník Blesk oproti MF Dnes pracuje s výraznou grafickou podobou, typická je výrazná grafická barevnost. Jsou pro něj charakteristické velké barevné fotografie doprovázející text. Mnohdy také obrazová, fotografická část nad textem převažuje a není výjimkou, že fotografie zaujímají více než padesát procent plochy strany. Hra s grafickou stránkou se projevuje mimo jiné i nejrůznějšími fotomontážemi, které mnohdy mají i čtenáře pobavit: např. článek ze dne 6.11.15 s nadtitulkem *Filozof Jágr: Vlasy jsou jako slupka u mandarinky. Hlavní je, co je pod nimi* a titulkem: *K holiči až po kariéře?* doplňuje velká fotomontáž, na které je vyobrazen hokejista J. Jágr na ledě s dlouhými šedivými vlasy, doplněná komentářem: *Gandalf, nebo otec Fura? Takhle nějak by mohl Jaromír Jágr vypadat, až bude za pár let končit s kariérou*.

Oproti MF Dnes klade Blesk větší důraz na atrakční funkci titulků - nacházíme zde velké (tzv. palcové titulky), jež bývají mnohdy barevné. Barvy titulků často korespondují s jeho obsahem: např. Nadtitulek *První dáma se zastala manžela*. Titulek *Vytasila zelenou!*, přičemž slovo „zelenou“ je zvýrazněno zeleně, nebo jiný příklad: titulek *Ibuprofen prodlužuje život!*, kdy výraz „ibuprofen“ je vyznačen růžově. Jinak je

ale grafická stránka titulků velmi různorodá a dochází k nejrůznějším kombinacím barev: srov. např. titulek *Korupce v „pralese“* (Blesk 15.1.15) - bílé na červeném podkladu, nebo titulek *Sex? Už to nebude jako předtím!* (Blesk 7.11.14) - kombinace černé a fialové na bílém podkladu aj. I samotné články mívají různě barevný podklad. Stejně jako barva písma i jeho velikost a druh je v Blesku velice variabilní.

MF Dnes je ve srovnání s Bleskem z hlediska grafické stránky mnohem strážlivější, což ostatně koresponduje s jejím zaměřením. Můžeme vidět, že spíše než na stránku vizuální se soustřeďuje především na obsahovou složku textů. Převažuje zde černobílý tisk. I titulky bývají černé na bílém podkladu, stejně tak celé texty. Fotografie zde nacházíme sice barevné, ale rozhodně jsou v porovnání s Bleskem menších rozměrů, nevyskytují se v takové míře a většinou, dle našeho názoru, vhodně text doplňují.

2.6.3 Rozsah komunikátů

Pokud jde o rozsah jednotlivých textů, v Blesku nacházíme v porovnání s MF Dnes články stručnější, kratší. Redakce pravděpodobně nechce zatěžovat čtenáře příliš dlouhými komunikáty, aby čtenáři neztratili o četbu novin zájem. Stručnost textů ve spojení s doprovodnými fotografiemi vede k tomu, že články, dle našeho názoru, čtenář mnohdy nemusí přečíst celé, aby získal potřebné informace, ale k jejich vstřebání mu stačí pouze novinami listovat. Často se zde objevují krátké zprávy i o 1-2 větných celcích, jejichž texty se většinou zabývají drobnou kriminalitou či aktualitami ze života slavných osobností (tzv. zprávy *Bleskem* a *Žhavé zprávy*). Příkladem takové krátké zprávy je např. titulek *Při jízdě zuřil*. Text zní: *Doběla rozpálil způsob jízdy šoféra (36) zatím neznámého řidiče. Ten vylezl z auta, šoferovi roztrhl oblečení, poničil volvo a ujel.* (Blesk 27.11.15).

Naproti tomu MF Dnes předkládá svým čtenářům celistvé informace s pozadím a kontextem, poskytuje rozdílné úhly pohledu a zařazuje více publicisticky zaměřených článků (analýzy, komentáře, recenze ad.), které vyžadují větší rozsah. Můžeme konstatovat, že na rozdíl od deníku Blesk, četba článků v MF Dnes vyžaduje více soustředěnou spoluúčasť čtenáře. V seriózním deníku si můžeme povšimnout, že rozsáhlejší texty bývají členěny na části a uveřejněny na dvou různých stranách. Většinou jsou to takové texty, které redakce považuje za nejdůležitější, a tak jejich část uvede na titulní straně a druhou část uvnitř novin. Tak např. ve vydání ze dne 23.11.15

nacházíme na titulní straně tři články, z nichž dva pokračují uvnitř novin a jeden z nich odkazuje na tematicky příbuzný článek uvnitř deníku. Jako příklad můžeme uvést článek s titulkem *Test stříbrných šperků: ani jeden nebyl pravý* na titulní straně, jenž na straně 8 pokračuje pod názvem *Test stříbrných šperků: neuspěly* (MFD 23.11.15).

ZÁVĚR

V této diplomové práci jsme se zabývali výskytem expresivity v současných žurnalistických textech. Jazykovým materiálem pro naše zkoumání byly vybrané výtisky dvou odlišných periodik - bulvárního deníku Blesk a seriózního deníku MF Dnes. Cílem této práce bylo zjistit, jaké expresivní prostředky se v těchto denících vyskytují a v jaké míře jsou v nich zastoupeny. Záměrným zvolením těchto dvou periodik jsme chtěli poukázat i na fakt, že se tisk seriózní užíváním expresivních prostředků přibližuje tisku bulvárnímu.

Před samotnou analýzou nashromážděného materiálu bylo zapotřebí vymezit a objasnit si pojem expresivita a její pojetí odborníky. Nahlédli jsme rovněž pod pojem žurnalistika a její pojetí v odborné literatuře. Výskyt expresivity v obou zmíněných denících jsme se snažili prokázat v druhé, praktické části, ve které jsme analyzovali expresivní prostředky na úrovni všech jazykových rovin - hláskosloví, tvarosloví, slovní zásoby a skladby. Okrajově jsme se zabývali také tematickou a grafickou stránkou obou deníků a rovněž rozsahem jednotlivých textů, přičemž cílem bylo poukázat na hlavní rozdíly mezi těmito periodiky.

V obou denících jsme našli značné množství expresivních prostředků, a to na úrovni všech jazykových rovin, přičemž rovina lexikální se projevila jako hlavní doména expresivnosti. Proto právě výskyt expresivních prostředků v rovině lexikální tvoří nejobsáhlejší část této práce. Expresivní prostředky však nebyly v obou denících zastoupeny rovnoměrně. Některé články a potažmo výtisky expresivitou doslova překypovaly, v jiných bylo její zastoupení podstatně nižší.

V rovině hláskoslovné jsme jako signály expresivnosti zachytili jen několik odchylek od spisovné normy v podobě proteze, elize a asimilace znělosti a dále obecněčeské hláskové změny *i/y*→*ej* a *é*→*i/y*, avšak jejich výskyt nebyl v obou denících vysoký. Hláskové změny *i/y*→*ej* a *é*→*i/y* se navíc více promítaly do plánu morfologického u adjektivní deklinace. Hláskosloví textů denního tisku proto shledáváme jako převážně spisovné. Často, zejména pak v bulvárním deníku, autoři volili iteraci hlásek, čímž signalizovali zvukové prostředky mluvené řeči a rovněž vyjadřovali emoce. Frekventované byly také stylistické figury založené na hromadění a záměrném uspořádání hlásek ve slovech, a to aliterace, paronomázie, figura etymologica a zejména pak v Blesku rým a hromadění podobně znějících slov. V rovině morfologické jsme se soustředili na slovní druhy, v jejichž rámci byly expresivní

prostředky nejvýraznější především u některých kategorií substantiv, adjektiv a sloves. U substantiv to byla zejména expresivní hlásková varianta *-i* u 1. pádu plurálu jmen zakončených na *-ita*, *-ista*, *-asta* a dále užití vokálu, jímž se vystihuje emocionálnost projevu a jenž plní kontaktovou a výzovou funkci. U přídavných jmen jsme se často setkali s užitím superlativu jakožto zdůrazňujícího expresivního prostředku. Pokud jde o slovesa, zde se jako výrazný prostředek uplatňoval imperativ, slovesný způsob vyjadřující apelovost. Z hlediska kategorie času shledáváme jako nejpůsobivější výskyt prézentu historického, popř. dramatického, jimiž se autoři snažili text oživit, zesílit napětí, a více tak zapůsobit na čtenáře. Ve velkém množství se v obou denících objevovaly částice a citoslovce, jež mají expresivní charakter.

Nejvíce expresivních prostředků jsme zaregistrovali na úrovni lexika, proto jsme také rovněž lexikální věnovali v této práci největší pozornost. Početnou skupinu v obou denících tvořila slova inherentně, adherentně i kontextově expresivní. Velmi frekventovaná byla dále deminutiva, mnohokrát však použita ironicky. Slova hanlivá, zhrubělá a vulgární se vyskytovala častěji v bulvárním deníku, překvapilo nás však, v jak velké míře byla zastoupena i v deníku seriózním. K vyjádření expresivity autoři často volili různá obrazná pojmenování, z nichž byly frekventované metafory, přirovnání, personifikace, také perifráze, synekdochy, katachréze, hyperbolická vyjádření a prostředky užití v ironickém významu. Působivé byly zvláště tzv. tažené metafory, mnohdy prostupující i celým textem. Expresivitu autoři často vyjadřovali i prostřednictvím frazeologických spojení, z nichž nejnápadněji působila obzvláště ta různě modifikovaná s ohledem na situaci a téma. K ozvláštňení textu posloužily i různé neologismy a naproti tomu i slova zastaralá a zastarávající, dále některá slova přejatá a rozmanité slovní hříčky, které můžeme také zařadit k prostředkům expresivním. Analýza našeho materiálu rovněž ukázala, že expresivní konkurenty nezůstávají jen v hranicích spisovné normy, ale četné lexikální jednotky tuto normu více či méně překračují. Vedle slov hovorově expresivních tvořily početnou skupinu obecněčeské expresivní výrazy a rovněž slangismy a argotismy, jež jsou svou podstatou expresivní. Autoři se rovněž často vyjadřovali pomocí univerbizovaných pojmenování, která můžeme hodnotit jako expresivní, zejména ta nespisovná, slangová.

Z hlediska syntaxe se v denním tisku vyskytovaly věty citové, s velkou oblibou autoři užívali řečnické otázky a odpovědi. Velmi často se pak autoři snažili zdůraznit různé části výpovědi pomocí parcelace a předsouvání. Časté byly rovněž apoziopeze, přerývané výpovědi a běžné byly elipsy. Jen zřídka se objevily nemotivované odchylky

od spisovné normy, což svědčí o míře připravenosti a propracovanosti těchto komunikátů. Analýza textů obou periodik také ukázala, že pokud chtějí autoři zvýraznit důležitou informaci, často ji umístí do iniciální pozice, čímž jí dají vyniknout. Takovéto výpovědi se subjektivním slovosledem přispívají k expresivitě komunikátů. V obou denících jsme se setkali rovněž s opakováním výrazů, které slouží buď k intenzifikaci vlastnosti či děje či ke zdůraznění výrazu.

Poslední kapitola se týkala rozdílů v tématu, grafické stránce a rozsahu komunikátů zkoumaných deníků. Zatímco MF Dnes pracuje především s významnými tématy, k nimž patří domácí a zahraniční politika, ekonomika, kultura a sport, Blesk se zajímá především o soukromí a skandály známých osobností, násilí, zločiny, sex, neštěstí a katastrofy, časté je rovněž téma peněz. V Blesku je velký prostor věnován životu slavných osobností a sportu, naopak málo článků se vztahuje k ekonomice a politice. Obecně zde nacházíme témata zpracovaná senzačním způsobem, tak, aby zaujala co nejširší okruh čtenářů. Porovnáním grafické stránky jsme dospěli k závěru, že zatímco v seriózním deníku převládá černobílý tisk, Blesk se snaží upoutat rozmanitou barevností, palcovými titulky a také velkými fotografiemi, jež často převažují nad samotným textem. Z hlediska rozsahu jednotlivých komunikátů převažují v bulvárním deníku oproti serioznímu krátké, stručnější články, což souvisí pravděpodobně s intencí autorů nezatěžovat čtenáře příliš dlouhým čtením.

Pokud bych měla zhodnotit tuto práci, domnívám se, že se nám podařilo splnit náš záměr. Analýzou textů výše uvedených periodik jsme dokázali, že se v denním tisku uplatňuje velké množství expresivních prostředků, a to na úrovni všech jazykových rovin. Většinu druhů expresivních prostředků, které jsme našli v bulvárním deníku, jsme zaregistrovali i v deníku seriózním, byť třeba ne v tak velké míře, a můžeme tak konstatovat, že z hlediska užívání expresivních prostředků dochází k přibližování seriózního formátu bulvárnímu. Excerptovaný materiál by jistě mohl sloužit i pro další analýzy, pro které už však v této práci není místo, jako např. rozbor jednotlivých rubrik, textů dle jednotlivých žánrů (např. úvodník, komentář) či částí textu (např. pouze titulků) aj.

BIBLIOGRAFIE

Knižní publikace

BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2002. ISBN 80-7318-059-6.

BARTOŠEK, Jaroslav. Jazyk žurnalistiky. In: DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42-67. ISBN 80-200-0617-6.

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

BRUKNER, Josef a Jiří FILIP. *Větší poetický slovník*. Praha: Československý spisovatel, 1968.

ČECHOVÁ, Marie, Jan CHLOUPEK, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-00-3.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 1. Přirovnání. 2.*, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8.

ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2. Výrazy neslovesné. 2.*, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8.

ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3. Výrazy slovesné. 2.*, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8.

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4. Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8.

FINDRA, Ján. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2004. ISBN 80-8063-142-5.

- GREPL, Miroslav. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-281-4.
- GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.
- HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-76-1.
- HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973.
- HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky pro posluchače pedagogických fakult, studenty učitelství v 1.-4. ročníku základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- HUGO, Jan (ed.). *Slovník nespisovné češtiny*. 2., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2006. ISBN 80-7345-098-4.
- JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-710-6484-X.
- KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1351-4.
- KRČMOVÁ, Marie. *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. Vyd. 3. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-636-9.
- KROBOTOVÁ, Milena. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3.
- KŘELINOVÁ, Radka. *Frazémy a jejich funkce v psané publicistice* [online]. Brno, 2008 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/x1cq5r/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Eva Minářová, CSc.
- LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0720-5.

MINÁŘOVÁ, Eva. Proměnlivost slohové hodnoty času ve funkčních stylech včetně stylu církevní psané publicistiky. In *Čas v jazyce a v literatuře*. Ústí nad Labem: UJEP, 2005. s. 120-124. ISBN 80-7044-716-8.

MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4.

MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN 80-08-02529-8.

OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1899-9.

SRPOVÁ, Hana. *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 1998. ISBN 80-7042-490-7.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984.

ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. Bratislava: Tatran, 1984.

Časopisecké publikace

GREPL, Miroslav. O funkci záměrného opakování částí výpovědi ve výstavbě promluvy. *Naše řeč*. 1967, **50**(2), 77-87.

JAKLOVÁ, Alena. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč*. 2002, **85**(4), 169-176.

JELÍNEK, Milan. Lexikologická a stylistická studie o expresivitě slova. *Naše řeč*. 1963, **46**(2), 86-91.

MACHÁČKOVÁ, Eva. K sémanticko-syntaktické výstavbě novinových titulků. *Slovo a slovesnost*. 1985, **46**(3), 215-224.

NĚMEC, Igor. Od nelichotivého pojmenování k čestnému názvu. *Naše řeč*. 1997, **80**(3), 113-115.

Internetové zdroje

Etický kodex. In: *Syndikát novinářů České republiky, z. s.* [online]. 2015 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/kodex/>.

HVÍŽDALA, Karel. MÉDIA: Bulvár, to není nadávka. *Neviditelný pes* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/media-bulvar-to-neni-nadavka-dpx-/p_spolecnost.aspx?c=A071031_205744_p_spolecnost_wag.

Internetová jazyková příručka [online]. ©2008-2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie* [online]. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/ps09/fonetika/tisk_2009/Fonetika_a_fonologie_logo.pdf.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. 2011 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.